

**ИВАН
МАРТИНОВ**

ЧУДЕСНА СПЛАВ

ИВАН МАРТИНОВ
ЧУДЕСНА СПЛАВ

chitanka.info

ПЪРВА ЧАСТ

I

Христина вървеше по стария римски път и се мъчеше да си припомни как изглеждаше Кирил миналия ден, когато се срещнаха пак тук. Тогава тя си отиде, без да се разберат и дори без да му каже коя е причината да се разделят, а той тичаше подир нея и я молеше да почака още малко, за да ѝ обясни защо в техните отношения е настъпило такова ненормално състояние. Сега тя отиваше на нова, може би последна среща и дълбоко в себе си предчувствуваше какво ще се случи. Той така силно ще се развълнува и ще започне едва ли не със сълзи на очи да ѝ признава, че е виновен пред нея със своя объркан живот, а на края тя не ще издържи и ще отстъпи. Как ли най-сетне ще свърши цялата тая история?

Христина се спря и с напрегнат, възбуден израз на слабичкото си, некрасиво лице, обкръжено като в рамка от спуснати дълги черни коси, се вслуша внимателно, със затаен дъх. Долу, някъде по склоновете на Хисар с гъсто наредените една до друга къщички и криви улици на стария Варош, някой свиреше на цигулка и с тъжни звуци оплакваше в тоя късен есенен ден самотата си. За нея нямаше никакво съмнение, че това беше брат ѝ, който се бе върнал от работа и продължаваше своите музикални занимания. Тя постоя малко, вслушана в тъжната мелодия, после тръгна по пътечката.

Слънцето бе слязло ниско на запад и полегатите му лъчи къпеха в бляскава позлата и покривите на къщите, и дърветата с пожълтелите листа, и билото на хълма с все още запазените гладки камъни на стария римски път, обраснал тук-там с редки бурени и прегоряла трева.

Къде ли я чакаше сега Кирил? Навярно пак там, на същото място, дето се бяха срещнали миналия ден?

Като стъпваше предпазливо, за да не се подхлъзне и падне в пропастта от другата страна на хълма, Христина внимателно се взираше пред себе си, та още щом забележи неговата едра фигура, да вдигне малко повече шум, за да разбере той, че идва. Тя не искаше да го изненадва с внезапна поява — надяваше се, че ще се срещнат

спокойно, като стари приятели, и ще разговарят също тъй спокойно, без да правят излишни сцени.

Завладяна от своите мисли и като че ли безчувствена, Христина не виждаше нищо от това, което я заобикаляше, и само острите синкави камъни, отронени от скалите и натрупани на купчини, ѝ напомняха за реалното съществуване на света.

Бавно, стъпка по стъпка, тя се изкачи на хълма, под самото надвиснало, тъмнеещо небе, и тихо навлезе в малката борова горичка. Тук окапалите листа, загнили от дъждовете, издаваха тънък, едва доловим мирис на влажна земя, но този тежък дъх не ѝ беше неприятен и тя жадно го поглъщаше с широко отворените си, дълбоко дишащи гърди.

Изведнъж се спря и заоглежда с любопитство.

Да, природата умираше! Умираше незабелязано, но последователно и настойчиво. Явно беше, че скоро ще се преобрази, ще намери своето ново превъплъщение през настъпващата зима. А колко много багри и колко много красота имаше в нея сега, през първите дни на есента!

С рязко движение, като се подпираше на ръце, Христина се изкатери на най-високото място и погледна възхитена към долината, където под блясъка на залязващото слънце реката се извиваше като сребърна подкова.

Осъм е бил винаги очарователен. Гледан оттук, от това най-високо място на Стратеш, където някога, в дълбоката древност, е минавал един от най-важните стратегически пътища на Римската империя, от Солоники на Бяло море за крепостите на Дунав, той привличаше с красотата си. По двата му бряга, съединени с дълъг покрит циментов мост, построен след изгарянето на стария дървен, се простираха къщите на града — ниски, прихлупени, с неприветливи фасади и покриви от тежки, потъмнели от времето каменни плочи, и само между тях тук-там в пълен дисонанс с хубавия пейзаж — нови, модерни многоетажни сгради. Далече там, по отсрещния нисък, заоблен склон на Червен бряг, накацали като ято бели патици, се виждаха спретнатите летни къщички сред още необраните лозя. А по-нататък, в леката омара на вечерта, в синкав дим и розова мъглица, издигаше комините си заводът с неговите широки и светли цехове, с

правите асфалтирани улици и потъналите в свежа зелена трева алеи на малкия, добре поддържан парк...

Няколко минути Христина стоя неподвижна, едва ли не замаяна от гледката, която като че ли за пръв път се разкриваше пред нея, после изведнъж трепна. Пред погледа ѝ неочаквано израсна исполинската фигура на Апостола. Стъпил здраво на гранитния постамент с тежките си, обути в цървули крака и наметнат с ямурлук, изправен, твърд и непоклатим в своето селско облекло, вдигнал гордо глава с високо чело и рус перчем, той се бе обърнал към града и се взираше в него с ясният поглед на сините си, безкрайно чисти и светли, но дълбоки и прозорливи очи. Васил Левски — Апостолът на свободата! Неслучайно той си бе избрал за столица този град, разположен в полите на Стара планина, в нейните последни гънки, откъдето започваше равнината и водеха всички пътища из страната, а и най-лесно се минаваше за Влашко при хъшовете...

Христина приглади косата си, направи няколко крачки и се вгледа в белите каменни основи на двореца, открит неотдавна при последните разкопки. Тя знаеше, че тук някога се е намирала старата римска крепост Мелта, от която по-късно градът си е взел името, преди да се нарече Ловеч, а още по-късно тук е била една от ловните резиденции на последните български царе и след падането на престолния град Търново под игото на османлиите царицата и царевичът с неголяма свита са се крили от набезите на завоевателя, но не са могли да издържат обсадата и на края се предали. Разбира се, това беше легендата, но нали все пак във всяка легенда има зрънце и от истината...

Обзета от предчувствие, че ще ѝ се случи нещо неприятно, Христина забърза по пътеката между оголените храсти. Не измина и десетина крачки, когато съзря в настъпващия вечерен здрач фигурата на мъж, който седеше гърбом към нея и гледаше замислен залеза, без да се интересува какво става около него. Тя добре познаваше тази фигура — едра, снажна, с осанката на атлет и с глава, която се открояваше като главата на древна статуя върху широките ѝ рамене — и по неспокойното туптене на сърцето си разбра, че раздялата с него няма да бъде лека. Тя въздъхна дълбоко и бавно се приближи.

Кирил седеше на бял объл камък, наметнат със сакото си, и нито един мускул не трепваше на изопнатото му лице. Стиснал здраво

широките си, яки челюсти, той мълчаливо бе впил поглед някъде високо пред себе си и като че ли сам не си даваше сметка дали съществува или не на тоя свят. Едва когато усети, че някой застана зад него, той трепна, обърна глава и като съзря Христина, бързо стана от мястото си. Тя видя как лицето му промени израза си и се изкриви от гримаса и в същия миг кой знае защо ѝ се стори, че тази гримаса не е предизвикана от страх и изненада, задето бе дошла, без да я забележи, а се дължи на отчаянието му, че ще се наложи пак да я моли и да ѝ обяснява коя е причината да не се разбират напоследък двамата.

Около половин минута те стояха тъй, мълчаливо изправени един срещу друг, после Кирил размърда ръце, нагласи сакото си, смъкнало се на плещите му, и се усмихна пресилено, с виновна, изпълнена с разкаяние усмивка.

— Не мислех, че ще дойдеш — каза той тихо, с дълбок и глух глас, сподавен от вълнение, като се мъчеше да запази спокойствие.

— Защо? Нали ти обещах! — погледна го изненадана Христина и потисна надигащата се в гърдите ѝ жалост към него. — А ти нали знаеш, че щом веднъж обещах, непременно ще дойда...

— Да, но все пак не знаех какво ще ти хрумне в последния момент. Помислих, че... — и той безпомощно сви рамене. — Ще поседнеш ли?

— Мисля, че е време за връщане.

— Ха, ние още не сме се видели и не сме си казали нищо, а ти говориш за връщане!

— Не, наистина вече няма време... Този път трябва да се прибера по-рано, докато не се е стъмнило съвсем — каза тя загрижено, като се огледа и видя, че здрачът бе започнал да се сгъстява. — Хайде, моля ти се, ела да ме изпратиш! Ще вървим бавно и ще разговаряме.

Тръгнаха. Но докато слизаха по стръмната и тясна пътечка между скалите, все мълчаха. Заговориха едва когато се намериха близо до първите къщички на Варош с техните дървени чардаци, решетъчни прозорчета, пезули и дворчета, чисти и спретнати, подредени така, сякаш бяха лавици на аптека.

— Баща ми е научил за нашата дружба и е против нея — започна първа Христина. — Но аз няма да се откажа от тебе, докато сама не се убедя, че моята постъпка е погрешна и че съм се лъгала. Каж ми, моля ти се, какво става с жена ти и децата ти?

Да, ето въпроса, от който най-много се е страхувал и отдавна бе чакал да чуе! Кирил вече долавяше колко тежък и труден, почти неразрешим ще бъде и за двамата. Изтръпнал, той помълча, сякаш се колебаеше какво да ѝ отговори, но скоро се съвзе.

— Ти знаеш, че нищо не крия от тебе — каза той развълнуван и усети как нещо се преобърна в гърдите му. — Не съм крил и това. Нали съм ти казал? Жена си аз не обичам, разделени сме и не живея с нея, а децата... Е, какво? Децата си не съм изоставил и няма да изоставя, ще се грижа за тях...

— Къде са те сега?

— При нея, при майка си.

— А тя къде е?

— И това съм ти казал! — отвърна той с упрек. — Много ли те интересува?

— Не особено, но все пак — каза тя с привидно равнодушие. — Извинявай, ако съм те обидила, но ти знаеш, че за мене това сега е много важно.

Христина беше упорита и настойчива. Кирил познаваше тая нейна черта и не се възмути.

— В Търговище — отговори кротко той. — Там е родена и там живее сега... Какво друго още те интересува?

— Нищо друго, освен... да изпълниш едничкото ми желание — каза тя тихо и го погледна мило, с ласкава, подкупваща усмивка.

Той бе решил да се съпротивява, но размисли и отстъпи.

— Това твое едничко желание само желание ли е или условие?

— И желание, и условие в известен смисъл.

— В какъв точно, мога ли да зная?

Христина позабави отговора си и в това Кирил не намери нищо необикновено, но когато тя оживено и с вълнение заговори, той разбра, че се бе излъгал.

— Слушай, Кириле — започна тя, — аз не съм те безпокоила никога с този въпрос, но ако ти наистина не си даваш точна сметка за нашите отношения и продължаваш да се заблуждаваш, да живееш в измама, че между мене и тебе няма нищо, което да ни разделя и отблъсква, ще трябва да ти кажа, че това повече не може да продължава така. Аз искам да сложим яснота в нашите отношения, иначе... уверявам те, повече няма да търпя и тогава... тогава не ни

остава нищо друго, освен да се разделим! — завърши тя на един дъх, с твърд и непримирим тон.

— Но, Христина, разбери най-после, на мене не ми е ясно какво искаш. Повярвай ми, аз не мога да разбера какво става с тебе. Нещо измъчва ли те? Страдаш ли?

— Да, измъчвам се, страдам — каза тя раздражено, с някакъв неразбираем за него израз на лицето си.

— Защо, мила?

Той се взря в нея и откри в погледа на големите ѝ, с тъмновишневи цветя очи непреодолима мъка. Тя мълчеше, стиснала тънките си устни, сякаш сълзите ѝ ей сега щяха да рукнат.

— Кажи, моля ти се! — настоя Кирил. — Защо?

Той прихвана раменете ѝ и се опита да я притисне към себе си, но тя тутакси се дръпна и като стисна още по-здраво устни, продължи да върви до него.

— Нали ти казах? — въздъхна Христина. — Баща ми!...

С дълбока въздишка на облекчение Кирил повървя известно време мълчаливо, после бързо заговори:

— Затуй ли напоследък си станала тъй хладна и недружелюбна към мене? Е, не очаквах това от тебе! И защо, защо? Аз се мъчех и все не можех да си обясня защо страниш и ме избягваш, а то ето какво било... — За миг той се замисли. — Но на мене ми се струва, мила моя, че има и нещо друго, което ти криеш, което още не мога да разбера. Ако е само това, че баща ти не одобрява нашата дружба — е, какво пък, това е дребна работа, ще мине... Но мисля, че има нещо друго, много по-сериозно. Или може би се лъжа, може би се заблуждавам, а? — И той я погледна съсредоточено и замислено. — Но каквото и да е, ти трябва да го изясниш. Сам не мога да се досетя. То все едно да търся зрънце пясък сред купчините край морето. Моля ти се, кажи ми, ама честно и открито, омръзнал ли съм ти вече? Дотегнал ли съм ти и не можеш повече да ме търпиш? Уверявам те, не мога да откроя никаква друга причина! — каза Кирил с леко изкривено от отчаяние лице. — Ако е така, аз мога още сега... веднага, в същата тази минута... да си отида и да те оставя сама... да бъдеш свободна, да разполагаш напълно със себе си. Но ако е друго... ако е например само баща ти...

— Отношението на баща ми тук няма особено значение, макар че той не одобрява нашата дружба — прекъсна го тя някак мрачно и раздражително.

— А кое има значение?

— Ти знаеш.

— Не, не зная.

— Казала съм ти го вече веднъж.

— Забравил съм.

— Помъчи се да си го припомниш.

— Не мога да се сетя.

— Помисли и ще се досетиш!

— Но, Христина, защо напразно да мисля, когато и без това достатъчно съм премислил? — подзе той още по-разпалено. — Ако е до жена ми, че трябва да се разведе с нея, аз съм ти казвал: не е лесно това, този въпрос не зависи от мене... изобщо само от мене нищо не зависи...

— Да, зная, че от тебе никога нищо не зависи! Не зависи, разбира се, сега и този въпрос!

— Моля ти се, Христина, не говори тъй! — извика той с отчаяние и болка. — Нали ти казах, че искам да се разведе, но не мога.

— Защо? Защо да не можеш?

— Защото тя, жена ми, не иска, а без нейно съгласие не може, законът не позволява, пък и няма никакъв смисъл, докато двамата с тебе не се разберем и не решим какво трябва да правим по-нататък.

Без да се спира, тя се обърна и го погледна със странен и както му се стори, измъчен, неузнаваем израз в очите.

— Какво трябва да правим ли? — извика тя и едва ли не заплака. — Нищо, освен да се разделим... да се разделим — и то завинаги!

Той беше поразен от този отговор.

— Но защо? Нима не можем да дружим така, както досега, без да се развеждам и без, разбира се, да се дразним и караме? — Лицето му се сви от гримаса на пълно отчаяние. — Не разбираш ли, че жена ми не иска да ми даде развод! Тя първа заведе това дело против мене, а после сама се отказа от него и го прекрати...

— Защо сега пък ти не го заведеш?

Лицето му още веднъж се сви от болезнена гримаса.

— Как? И защо? В какво да я обвиня? — Той спря умоляващ поглед на нея. — Тя е честна и прибрана жена, само че е много нервна и неспокойна, дори бих казал, зла и отмъстителна, постоянно се кара с мене, постоянно ме ругае и обижда, припада, прави ми сцени и ме излага пред приятелите ми, затова избягах от нея, но аз... аз, запомни това, ако река да заведа дело, не мога да намеря друга причина, освен тая, че пръв напуснах семейството си... да, да напуснах го, защото не мога да живея повече с нея и не я обичам... затова нямам никакво основание да търся друга причина, макар че... е, да, разбира се, макар че и тази не е малка, само че аз не искам да си служа с такива обвинения... Разбираш ли? Това е под моето достойнство! Не искам да обиждам и огорчавам децата си, още повече че те няма да ме разберат... и не само няма да ме разберат, но и няма да одобрят постъпката ми един ден, когато пораснат... Сега те са малки, тя се грижи за тях и аз съм длъжен да ѝ отдам заслуженото уважение като тяхна майка! Затова съм готов да поема цялата вина върху себе си, но в такъв случай... в такъв случай какво решение ще вземе съдът?

— О, майчице мила! — извика отчаяна Христина и побягна надолу по тъмната улица.

Кирил се спусна подир нея, но скоро се убеди, че не ще може да я настигне. А и нямаше никакъв смисъл! Колко много се бяха измъчили през това време, докато слизаха от хълма и водеха този тежък, труден и безплоден разговор...

Бавно, без да прави усилие да разбере какви ще бъдат по-нататък техните отношения, той продължи по тясната и стръмна калдъръмена улица, като се мъчеше да се добере до покрития циментов мост до оная част на града, където улиците бяха по-широки и имаше повече въздух, а мракът не беше тъй гъст и мъчителен.

II

Колкото повече приближаваше улицата, където живееше, толкова повече Христина чувствуваше, че се вълнува. Страхът, че Кирил ще я настигне и ще се наложи пак да тръгнат заедно, да продължат тягостния разговор, в първия момент я накара да не се спира, когато той се спусна след нея и започна да я вика, но след стотина метра разбра, че той бе останал горе, в уличката, и намали крачките си. Постепенно я завладя разкаяние, че е постъпила така с него, и искрено съжаляваше за упоритостта, с която го бе отблъснала. Скоро тази постъпка започна да ѝ се струва немного разумна. Доця ѝ се дори да се върне, да направи още веднъж опит за помирение. И щеше да се върне, ако изведнъж един вътрешен глас не ѝ напомни, че това ще бъде втората ѝ грешка тази вечер.

Като почукваше с високите токчета по постлания с плочи тротоар и се вслушваше в шума от стъпките си, Христина се питаше защо се стигна до това, което съвсем не очакваше да стане. Та нали в себе си тя признаваше, че го обича! Какво ще прави, как ще понесе раздялата, ако се наложи? Колко много ще страда! Наистина, и той ще се измъчва, може би повече от нея, но нима това може да ѝ донесе облекчение! „Майчице мила!“ — повтаряше тя шепнешком, като навеждаше глава и продължаваше да върви все по-бавно.

Запознали се бяха през пролетта на една забава в завода.

Уморена и отегчена от празнословието и излишния шум, който вдигаха около нея хората, тя седеше заедно с няколко свои приятелки, колежки от проектантския отдел, до подиума, където се беше настанил джазовият оркестър. Кой знае защо, тя беше замислена за нещо, натъжена, дори някак безразлична към всичко и равнодушно наблюдаваше как момчетата и момичетата танцуваха, как се забавляваха и се веселяха. Всеки си имаше свой избраник или избраница, а само тя нямаше и никой не я канеше. И тогава... дойде той!

По-късно се появи изневиделица, като по чудо, както беше в приказките за принца и бедната овчарка, защото по-рано тя никога не

бе го виждала и не знаеше кой е, какъв е, кога е постъпил на работа в завода и каква длъжност изпълнява. Добре облечен и красив, той се поклони и я покани. Най-напред, колебаейки се да приеме ли или да му откаже, тя леко се понамръщи, после разбра, че ще го обиди или най-малко ще стане смешна в очите на другите, прие едва видимо усмихната, стана от стола и двамата се завъртяха сред множеството. Тъкмо тогава джазът свиреше най-новия танц, който и двамата добре играеха. Веселиха се цялата вечер, без да почиват, като няколко пъти ходиха и до бюфета, дето той я черпи с пасти и разхладително. А после, към полунощ, когато забавата свърши, те се бяха тъй опознали и сблизиха, че щом пожела да я изпрати до дома ѝ, тя не отказа. И така... И така стана, че дружбата им продължи цялото лято и късно есента — до тая вечер.

Наистина не всичко вървеше гладко. Баща ѝ, пенсиониран съдия, един от ония хора с предразсъдъци и запазен морал още от старото време, беше научил за тяхната дружба и се противопоставяше с всички сили на нея, но тя държеше за своята самостоятелност и упорито я бранеше от неговите нападки. Какво знаеше той за него, за Кирил, и какво имаше предвид, като постоянно ѝ напомняше да внимава и да бъде предпазлива, защото това било съдбоносна стъпка в живота ѝ? Може би той бе подочул нещо за миналото му, а може би нищо не знаеше и само тъй, от бащинска предвидливост и желание да я предпази от грешки, от лоши последици, я съветваше с такава настойчивост? Често вечер, след като тя се върнеше от работа в завода, старият пенсионер, някогашният блюстител на законността, правото и реда, я повикваше при себе си в мъничкия, задимен, опушен кабинет и там дълго разговаряше с нея, опитваше се да я разубеди. Тя винаги го заварваше сам, седнал зад отрупаното с книжа, законници и изрезки от вестници бюро, осветено слабо от една лампа със зелен абажур, и в сумрака на този мъничък кабинет, в който бе прекарал половината от живота си, старият, отдавна овдовял и измъчен човек с олисяла глава и бледо лице, с големи рогови очила на тънък, дълъг, хрущялест нос ѝ се представяше в такава светлина, че бе започнала не само да го съжалява, но и да се отегчава от него, едва ли не да го ненавижда, че лъха на такава безнадеждна скука. Ако беше жива майка ѝ, умряла толкова млада, може би нещата нямаше да се наредят така...

Най-сетне Христина стигна до старата, едва ли не порутена къща с дървен чардак и дървени решетки на прозорчетата. Но вместо да се успокои, че ще се прибере в стаята си, за да се отдаде напълно на своите мисли, тя още повече се развълнува. Бързо се изкачи по тясната дъсчена стълба, която глухо и сподавено пъшкеше, премина през тъмния чардак и влезе в широката предна стая, която им служеше за хол и която беше слабо осветена от една лампа, окачена на ниския таван. За миг се спря, затаи дъх и на пръсти, като се пазеше да не дигне шум и да не привлече вниманието на баща си или на брат си, тръгна към вратата вляво. Но когато хвана дръжката и я натисна, откъм стаята насреща се чу продрана кашлица и един дрезгав, пресипнал от пушенето глас я накара да се закове на мястото си. Викаше я баща ѝ.

Христина изтръпна. Тя знаеше какъв ще бъде разговорът. Опита се да се позабави, за да се съвземе. Напрасно. Откъм стаята до нея отново стигна гласът му. Тогава отчаяна, че ще намери някакво спасение, тя реши да повика брат си на помощ — с присъствието си той можеше поне да смекчи разговора. Обърна се с надежда, че ще види ивицата светлина, която винаги, когато той беше тук, проникваше през цепнатината под вратата на неговата стая. Този път обаче за нейно най-голямо огорчение лампата не светеше. Значи, пак бе излязъл! Къде ли е отишъл? Навярно се разхожда с другарите си, или пък играе на карти, забавлява се... Ех, леко му е на Владо, добре си живее той, без грижи и без мъки като нейните!

Христина бързо отвори вратата на отсрещната стая и влезе вътре с чувството, че тая вечер трябва да слуша търпеливо, без да възразява, бащините си съвети.

В слабата светлина на лампата със зелен абажур тя видя баща си да седи все тъй зад бюрото си, отрупано с пожълтелите, напрашени вестници и папки, като че ли се беше сраснал с тях. В този отворителен кът до зиданата печка в ъгъла всичко си беше така, както го бе оставила преди повече от две седмици, когато я бе повикал за поредния им разговор, за който тя мислеше, че ще бъде последен. Нищо не бе се изменило, нищо не бе пипнато с пръст, не бе преместено и всичко, всеки предмет, дори и мастилницата, и старата дървена попивателна с не сменявана от толкова години попивателна хартия, говореха за реда, просъществувал тук повече от тридесет години.

— Седни, Тинче! — каза тихо баща ѝ, като ѝ посочи с поглед плетения извехтял като лицето му стол, купен някога, в младите години, когато навярно е започвал своята съдийска кариера, от специалния магазин в градчето, който ги доставяше за такива клиенти като него направо от Виена. — Седни, моля ти се... ето тук, по-близо до мене!

Тя се намести предпазливо, сякаш се страхуваше, че може би столът ще се окаже с разнищена тъкан, както всичко в този кабинет, и ще се строполи изведнъж на пода.

Няколко минути минаха във взаимно разглеждане, после баща ѝ пръв наруши мълчанието.

— Защо се забави? Много късно се връщаш! — каза той с дрезгавия си, пресипнал глас, като показва часовника на ръката си и погледът му блесна зад стъклата на десетдиоптровите очила.

— Не е никак късно, тате, десет и половина е сега — каза тихо тя.

Но баща ѝ махна рязко със слабата си ръка и още веднъж показва с пръст часовника си.

— Единадесет без четвърт! — натъртено произнесе той и повтори: — Единадесет без четвърт!

— Ех, не е чак толкова голяма разликата! — усмихна се тя пресилено.

— Разликата не е голяма, но все пак има разлика, нали?

— Да, разбира се — кимна тя, като едва се сдържаше да не прихне от неговата педантичност, която стигаше до безсмислие.

Христина го съжали. В същото време обаче изпита и желание да му възрази. Но знаеше характера му и замълча, само го погледна някак съчувствено. Той беше един от ония привърженици на Темида, които не само държаха за правото и реда, но и сами създаваха свои морални закони, свое право и свой ред, сами спазваха строго и последователно тия закони, с което поддържаха това право и този ред, сякаш те се различаваха от правото и реда на другите. Тя разбираше много добре как бе устроена неговата душа и му прощаваше всички слабости, всички чудатости и смахнати постъпки. И може би затова сега, когато той се зае отново (за кой ли път?) да я поучава, тя реши да не му възразява, а търпеливо да го изслуша докрай.

— Човек трябва да живее с настоящето — започна внезапно баща ѝ, като цял се извърна към нея, — но да не забравя миналото и да мисли постоянно за бъдещето. А какво е миналото на хората от нашия род? Това са все хора почтени, хора на законността и реда. А така, както ти живееш, мила моя, съвсем определено говори, че не държиш за миналото и че никак, ама никак не се интересуваш от бъдещето си. Как ще протече по-нататък животът ти, право да ти кажа, не зная, но ми се струва, че...

— Защо, тате? Какъв е сега животът ми?

— Какъв ли? — Старият привърженик на законите като църковните каноници, които не търпят никакво отклонение от догмата, вдигна показалеца на дясната си ръка и някак особено строго я погледна през блесналите стъкла на очилата си. — Напълно безреден, моето дете. Човекът, с когото ти... — и той тъжно поклати глава.

Христина горчиво се усмихна. Знаеше ли нещо определено за Кирил, беше ли разпитвал и събирал сведения за него, както се събират доказателства при съдебното дирене, тя не можеше с положителност да каже, но в едно беше сигурна: старият съдия не е доволен, че нарушава „законността и реда“ в неговия дом, че скъсва с традицията на хората от неговия род. А тя наистина беше нарушила тая законност и тоя ред, беше скъсала с тая традиция!

Но все пак чудно ѝ се видя, че баща ѝ говори и разсъждава с понятията на правните норми при обикновените човешки отношения.

След кратко мълчание, като поразмисли, той попита:

— Какъв човек е?

— Кой?

— Тоя, с когото се срещаш и тая вечер пак...

Тя прехапа устни.

— Инженер в завода.

Старият „каноник“ сви недоволен вежди.

— Инженер? Чудесно!... А знаеш ли какъв е, откъде е, какво е семейството му, произходът му, а? — И се понадигна от стола, за да види по-добре лицето ѝ.

Тъничка, едва забележима усмивчица се появи върху устните на Христина. Ето каква била болката му! Интересува се само от това — какъв е, какво е семейството му, какъв е произходът му... Също като в дознанията на полицейските следователи! Тя усети как сърцето ѝ

неспокойно заби и едва си пое дъх от негодувание, но преглътна огорчението си, въздържа се и нищо не му възрази.

— Ясно! — каза баща ѝ с известна наслада в гласа, сякаш найсетне беше открил начина, по който щеше да я накара да заговори и да направи пълни самопризнания. — Ти си се оставила да те подмятат и си побързала да повярваш, че това е любов, а всъщност...

— А всъщност... Какво? — извика тя нетърпеливо и скочи на крака. — Ако искаш да знаеш, аз го обичам и той ме обича. Какво повече от това? Ние... да, ние, двамата, напълно се разбираме и никога никой от нас... нито той, нито аз...

— Но той е женен, мила моя! Знаеш ли това?

— Зная.

Баща ѝ тръсна изненадан глава. Очилата му щяха да паднат, но той ги намести и я погледна изумен.

— А знаеш ли, че има и деца?

— И това зная.

Той се дръпна изненадан.

— Чудесно, чудесно! — произнесе тихо и се отпусна безпомощен на стола.

Няколко секунди седя неподвижен и с наведена глава като зашеметен от удар, после вдигна ръка и посочи с повелителен жест стола до нея:

— Седни! Седни, моля ти се, и ме изслушай, ако обичаш...

Христина почувствува как краката ѝ се подкосиха и седна.

Някое време старият мълча, загледан в една точка върху вехтия и избелял килим, изтъркан от неговите стъпки през време на честите му разходки из стаята, след това вдигна глава и я погледна косо, с остър поглед.

— А знаеш ли какви са последиците от всичко това?

Тя упорито мълчеше, възмутена от този следователски разпит. Той почака още няколко минути и без да ѝ обръща повече каквото и да е внимание, без дори да се интересува има ли или няма някой друг освен него в стаята, сякаш наистина беше сам и тя не присъствуваше, бързо и припряно заговори, като че ли говореше на себе си:

— Знаела? Хм... А не знаела какви тежки последици може да има това за едно момиче като нея!

И изведнъж се оживи:

— Чудно ми се вижда, че ти, мила моя, гледаш на този въпрос тъй лекомислено и наивно. Иначе как да си обясня постъпката ти? Разбира се, само с твоята наивност и неопитност в живота... Е, добре, обичате се? — продължи той още по-оживено и разпалено, без да се обръща към нея, като че ли тя не присъствуваше и водеше разговор не с нея, а с нейния дух. — Но сигурна ли си, че той ще отговори с взаимност и доверие на чувствата ти? Ами ако те измами, както са били измамвани хиляди момичета в света? Аз мога да ти посоча не един пример и ако ти имаш малко търпение, готов съм още сега...

И неочаквано се зарови с трепереща ръка сред купчината изрезки от вестници, като навярно търсеше някое съобщение за подобен случай. Изглежда, не можа да го намери и постоя с отпуснати ръце. Един миг помисли, после отново вдигна глава и спря измъчения си, страдалчески поглед на нея:

— Е, защо мълчиш?

Христина въздъхна и го погледна с безкрайно съжаление.

— Слушай, татенце, какво ще ти кажа! — каза тя и стана. — Ти забравяш, че аз вече не съм малка, не съм онова момиченце, което някога водеше за ръка, за да му купиш сладолед, и го съветваше как да се държи, когато се намери между хора на обществено място. Аз съм вече голяма, навършила съм двадесет и пет години, при това съм инженер и съм на работа, сама изкарвам хляба си и следователно имам пълно право да разполагам със себе си. Не трябва да забравяш и това, че държа на свободата си, че искам да разполагам съвсем самостоятелно с нея. И ако продължаваш да гледаш все още на мене като на дете, което се нуждае от опекунство, аз решително възразявам и ти заявявам, че не ще търпя повече и... Това е всичко, татенце! — заяви тя, мина покрай него и излезе от стаята с уверени и твърди стъпки.

— Добре, добре... — извика разгневено подир нея баща ѝ и скочи на крака. — Христина, почакай за малко!

Но тя беше вече въвн и като премина бързо тъмния хол, влезе в стаята си и се затвори там, изпълнена с недоволство против него и готова да понесе всички изпитания, дори и да напусне този дом, но да не отстъпи и да не се предаде отново като пленница, да не загуби самостоятелността и свободата си.

III

Стаята, в която живееше Кирил, беше широка, светла, хигиенична, но той се измъчваше от самотата и предпочиташе да прекарва повече от времето си сред хората в завода. И затова може би се чувствуваше по-добре, когато му се случеше да бъде зает с работа, погълнат изцяло от грижи, завладян напълно от въпросите, които стояха пред него като ръководител на леярния цех.

Този ден още от сутринта, той се бе заловил за приготвяне на сплав за изливане на частите, нужни за последния модел на мотоциклет. Искаше цялата метална конструкция на мотоциклета да бъде от по-твърд и устойчив метал, за да се повиши качеството на производството. Като ръководител на леярния цех бе длъжен да следи за изпълнението на плана, а това означаваше, че трябва да извършва своите опити, без да нарушава производствения процес, макар че това, което правеше, беше в интерес на завода. Директорът много държеше за изпълнението на плана и понеже бяха към края на годината, нямаха никакво време за губене с разни съмнителни, както той се изрази, опити в тази насока. Кирил обаче не се отчайваше и не се плашеше дори от лошите последици... Изпробвал веднъж този метод с помощта на двама млади, също тъй запалени, ентузиазирани като него работници, сега той се опираше на по-широк кръг сътрудници. Най-важното в случая беше, че успя да спечели на своя страна майстора, бай Стаменко, човек недоверчив и труден, но твърд и упорит в работата си, предан на делото, на всяко добро начинание, когато се убеди в ползата от него. Той не само се бе съгласил да участва в изпробването на новия метод, но се бе и така увлякъл, че от нетърпение често идваше при него и без да се съобразява с предписанията на заводското управление, като разчиташе само на своя опит, с жар вземаше участие в работата. Дребен, слаб, с тънка жилеста шия и сбръчкано лице, с телени очила на малък, сплескан нос, той пъргаво сновеше около формите и ту се навеждаше, ту се изправяше, като клатеше доволен побелялата си глава. Кирил го гледаше и се чудеше откъде се бе взела у него тази енергия и на какво се дължи

интересът, с който старецът следеше опитите. Най-сетне, когато всичко беше готово, бай Стаменко се отдръпна доволен и на дребничкото му, със сива, изпечена кожа лице се появи радостна, щастлива усмивка, а очите му, изпълнени с решителност, блеснаха зад стъклата на очилата му с необикновена острота.

— Хайде стига, момчета! — извика той с тъничкия си писклив гласец, махна тържествено с ръка и се обърна към него. — А сега можеш вече да отидеш при директора и да му докладваш за резултата!

Кирил се усмихна едва забележимо.

— Още не, бай Стаменко, нека почакаме малко!

— Защо? Съмняваш ли се, а?

— Не, но... трябва да се уверим напълно и тогава...

— Е, добре — поклати глава майсторът и бързо се отдалечи към ъгъла, в който се занимаваха с чертежите, разработени в проектантския отдел.

Кирил мълчаливо го последва. Той седна на масата до него и замислено се вгледа в разгънатата скица на желязната конструкция с малки и големи детайли, които представляваха рамката на новия модел мотоциклет. Изведнъж погледът му бе привлечен от обяснителните бележки в долния край на чертежа. Сърцето му силно заби. Не е ли това почеркът на Христина? Кирил добре го познаваше и можеше да го различи сред всички останали почерци, които може би щеше да срещне по-нататък върху чертежите. Той се развълнува. Какво ли прави сега тя? Дали мисли за него, както той мисли за нея, или вече се е успокоила и не иска да знае, нито да чуе нищо?

Цялата сутрин той бе погълнат от работата около опитите за получаване на сплав и не бе му останало никакво време да помисли дори за нея, а ето че сега изведнъж в паметта му възникна образът ѝ и той се помъчи да си я представи как изглежда там, в широкото и просторно помещение на проектантския отдел, където тя, седнала зад големия статив, навярно прави нов чертеж. Ако само знае колко много страда и колко много се чувства угнетен след последната им среща, която завърши с мъчителна раздяла... Завинаги ли? Кой знае! Може би завинаги, а може би и не. Дълбоко в себе си той беше уверен, че те пак ще се срещнат и ще се разберат.

Кирил хвърли още веднъж разсеян поглед върху чертежа, сгъна го и го пхна в папката при другите книжа. После стана с въздишка,

напусна своето място в ъгъла, където двамата със стареца прекарваха по-голямата част от времето си, и бавно тръгна към една от трите пещи, в които се топяха хвърлените огромни късове чугун, парчета старо ръждиво желязо и манган. До опразването на тази пещ имаше само десетина минути и затова бързаше да не пропусне момента, когато леярите ще отворят вратата и разтопената лава ще потече по улея към огромните кофи.

Кирил стигна до пещта малко преди да започне суетнята около нея. Двамата леяри — един възрастен, около четиридесет и пет годишен, и друг, значително по-млад от него — вече стояха готови с ръжени в ръце и през сините предпазни очила старателно надзъртаха в отвора, като наблюдаваха вренето. Той добре познаваше и двамата, но напоследък особено много се интересуваше от по-младия, и то не за друго, а само защото помежду им се бе създала някаква съвсем неочаквана и чудата връзка, която го бе заплела в още по-неочаквани и чудати отношения.

Преди няколко дни, тъкмо когато се бе прибрал уморен от завода в квартирата си и се готвеше да се залови за дочитането на книгата за различните начини на топене и леене на стомана, на вратата се почука и още неопомнил се и не решил какво да прави, в стаята влезе слаба жена с бледо, анемично лице и с две малки деца за ръце. Той се понадигна от леглото, на което се бе разположил удобно, за да може спокойно да чете. Жената постоя малко, смутена и явно обърквана, като се пооглеждаше на всички страни, сякаш се мъчеше да открие нещо, което да ѝ подсказва как да започне, после въздъхна дълбоко и с почти плачевен глас започна да му разказва как мъжът ѝ, който бил леяр при него, пиел много през свободното си време, напивал се и ставал буен, невъздържан, чупел всичко, каквото му попадне в ръцете, викал, ругаел, заплашвал и понякога я биел, биел я жестоко, до смърт, толкова много я биел, че децата пискали от страх, едва ли не припадали от обезумяване пред неговата жестокост. А иначе, казваше тя, той бил кротък човек, гледал добре работата си и когато бил трезвен, не само се измъчвал от срам и разкаяние, но обещавал да не излее повече нито глътка в устата си. Но за съжаление това не траяло дълго: след седмица или две отново се напивал, пак се връщал като разлютен звяр и пак започвала същата дива история. Може би, питаше жената, трябва да му се въздействува, да му се помогне да не пие повече? И със сълзи на

очи, като притискаше до себе си разплаканите деца, тя го молеше да направи всичко възможно: дано този поразник престане да я бие...

Кирил спря пред двамата леяри. Възрастният се наведе и започна да се визира през предпазните си очила в отвора за наблюдение на варенето, а младият посрещна инженера с видимо изразено на лицето желание да разбере какво го е довело по това време при тях. Той беше едър, грамаден мъжага с дебел врат и широки плещи, на които запотената риза се бе залепила и тъй очертанаята на мускулите му още повече издаваха неговата необикновена сила. Кирил погледна голямата му къдрокоса глава с пълно, червендалесто лице и спря продължително очи на тежките му, корави юмруци.

— Кажи ми, Игнате — обърна се той към леяра, — обичаш ли да се срещаш вечер с приятели и да се черпиш?

— Защо, другарю инженер? — усмихна се виновно леярят, без да разбере накъде клони мисълта на началника. — Обичам, ами защо да не обичам?

— Искам да те покания някоя вечер след работа да се отбием в кръчмата, да си побъбрим. Приемаш ли, а? — попита също тъй усмихнат Кирил, като не бързаше да разкрие намеренията си.

Той си бе съставил план и се стремеше да го изпълни точно така, както го бе набелязал: без леярят да се досети ни най-малко каква цел преследва, щеше да го отведе в някоя кръчма и там при чашка ракия щеше да поговори с него, като се надяваше, че ще успее да го убеди да не пие вече толкова много, или ако не може, да го посплаши, че ще постави въпроса за разглеждане в управлението на завода. Леярят, изглежда, нищо не разбираше и затова продължаваше да го гледа някак със страх и недоверие от неговото внезапно проявено внимание.

— Хм!... Че защо да не приема? — почеса се той по тила. — Ще дойда, разбира се, щом ще черпиш... Ама наистина ли ще черпиш, другарю инженер?

— Щом те каня, то се знае, ще черпя.

— И по какъв случай, мога ли да зная?

Кирил вече съвсем свободно и открито се засмя.

— Без всякакъв повод. Нека веднъж пък да бъде без повод. Искам да те почерпя... ей тъй, за твое и мое здраве... Е, кажи, можем ли да се срещнем утре вечер, а?

— А защo не тази вечер? — попита неочаквано леярят и като разтегна пълните си устни в широка и самодоволна усмивка, намигна многозначително, което Кирил сметна, че означаваше: „Аз си знам работата!“

— Готово! — извика другият, по-възрастният леяр, бързо отиде и дръпна лоста. Вратата на пещта се отвори и от устието ѝ потече по улея нажежена до бяло стоманена лава, която пръскаше рояк искри. Двамата с по-младия се заловиха да направляват този светещ поток към кофите, а Кирил бързо се отдалечи.

Погълнат от грижите около работата в цеха, Кирил скоро забрави разговора си с леярят и се сети за него едва по обяд, когато отиде да хапне в стола и го видя на една маса сред приятели да им разказва нещо много забавно и весело, на което всички от сърце се смееха. Я го гледай ти него, та той бил шегаджия, можел и да забавлява хората, а за какъв звяр го представяше жена му, когато се върне пиан вкъщи!

Той седна на една маса, недалеч от него, и нареди пред себе си менюто, но не поел още първата хапка, бе принуден да сложи лъжицата до себе си: на вратата се появи Христина. Той зяпна от изненада. Какво, и тя ли бе дошла да обядва? За пръв път я виждаше в стола; знаеше, че тя винаги избягваше да влиза, когато в него има много хора — идваше, когато хората бяха малко, а освен това и когато времето им не съвпаднаше. Обърна глава и я проследи с очи. Ще дойде ли при него на масата или ще седне другаде, при приятелките си? И дали го е забелязала? Със силно биещо сърце той видя как тя отиде на гишето, даде купона си, пое подноса от ръцете на готвачката и решително, без всякакво колебание, се насочи към него.

— Отдавна ли си тук? — попита тя, когато дойде и седна на неговата маса, като остави подноса и започна да нарежда пред себе си чиниите със супа, готвено и десерт.

— Току-що дойдох — каза той, развълнуван, че тя първа го заговори. — А ти как така? И по какъв случай идваш толкова рано?

— Дойдох нарочно — отвърна тя мило и ласкаво, — само заради теб... Знаех, че ще те намеря по това време, и ето че не се излъгах!

За момент двамата замълчаха, после тя пак първа поде разговора:

— Говори се, че ще започваме новия модел мотоциклет. Вярно ли е?

— Да, аз вече започнах работа. Излях пробните форми на детайлите. И представи си, случи се тъй, че това направих по твоите чертежи...

Лицето ѝ се обля в червенина и тя наведе глава.

— Аз изготвих чертежа на цялата конструкция — каза тя и го погледна с тъмните си очи. — Знаеш ли колко време ми отнеха изчисленията само на рамката?

— Колко?

— Петнадесет дни.

Тя се усмихна и той отговори на усмивката ѝ със същата сърдечна отзивчивост.

Разговорът потръгна добре и докато обядваха, протече в такава приятна атмосфера на откровеност и доверие, че и двамата не усетиха кога бе минал повече от час. През това време те нито веднъж не споменаха за срещата от миналия ден и за преживените от тях мъки след раздялата, сякаш нищо не се бе случило, и продължаваха да се отнасят все тъй просто един към друг, както при всички предишни срещи. И едва когато видяха, че часовникът на стената показва един и половина, те станаха и тръгнаха към изхода.

— Кога ще се видим? — попита както винаги първо тя.

— Когато искаш — отговори той още повече развълнуван, като се мъчеше да прикрие радостта си. — Ако искаш, може утре...

— А защо утре? Не може ли още днес?

— Днес ли? — За миг той се замисли. — Добре, може и днес. Бях обещал тази вечер на един приятел, но...

— Приятел? Ако ти наистина си обещал, тогава...

— О, Христина, моля ти се! — извика той и хвана ръката ѝ. — Какво значи този приятел пред тебе? Аз съм готов и за днес, ще дойда. Ти кажи само къде да се срещнем...

— Къде ли? — Тя го погледна усмихната. — Пак там, на същото онова място... на нашето място, където се срещнахме последния път... Искаш ли?

— Навсякъде, където кажеш ти! — извика Кирил и стисна ръката ѝ.

Разделиха се пред вратите на сградата, в която се помещаваше нейният отдел: лека и подвижна, тя изтича нагоре по стълбата, а той бавно и замислено закрачи към своя цех.

IV

Към полунощ Игнат, леярят, се дотътри до къщата си. Едва се държеше на крака. Като залиташе и се залавяше за всичко, което се изпречваше пред него, той премина дворчето с тревясалите плочи, блъсна вратата и влезе в малкото тъмно преддверие. Цяла вечер бе чакал своя началник, инженера, да дойде, за да се почерпят, както се бяха уговорили, но инженерът не изпълни обещанието си и леярят, който бе привързан към него и го обичаше, вярваше му и не можеше да допусне, че ще го излъже, от мъка, че не беше го зачел като човек, се бе напил и сега се връщаше у дома си сърдит, разгневен, разлютен наистина като звяр.

Игнат с ръмжене тръшна вратата на преддверието след себе си. Жена му, която го чакаше будна до леглото, бързо скочи, запали лампата и изтича боса навън да го посрещне. Чули шума, рева и заканите на баща си, децата веднага скочиха след нея и като се притискаха към стената, с обезумял поглед в разширените от ужас очи зачакаха. А през това време вън, в тясното и мрачно преддверие, вече се разиграваше една от ония страшни сцени, които те никога не виждаха, но знаеха какво представляват.

— Махай се, мръснице! — викаше бащата. — Махай се, че като те фрасна, косъм от главата ти няма да остане! На пихтия ще те направя! Хайде, остави ме!

— Игнатчо, мили, вразуми се. Не викай, ще събудиш децата! — молеше се майка им.

— Стига си се оплитала в краката ми, а се махай, кучко недна! — ръмжеше бащата.

Чу се силна плесница, майка им изписка и децата се спуснаха към вратата. В този миг вратата се отвори с гръм от ритници и в стаята връхлетя като огромно, откъртено от скала парче баща им и едва се задържа на няколко крачки от тях. Децата се дръпнаха и като се хванаха за ръце, прегърнаха се и с писъци се притиснаха пак до стената. Баща им застана по средата на стаята, изправи се в целия си

ръст, едър, разрошен, космат, с кървясали очи, усмихна се някак тъжно и безнадеждно с помътения си, пиянски блеснал поглед и вдигна ръце.

— А-а, ето ги моите соколчета! — изръмжа той с изкривено от изненада лице и усмихнат, като се опитваше да се задържи на крака, посегна към тях. — Елате, елате тук, при мене, и целувайте ръка на баща си!

Децата отново изпискаха и в още по-голям ужас се притиснаха до стената. Но вместо да се съжали над тях и ги остави спокойни, баща им, сърдит и разгневен още повече, пристъпи няколко крачки и завъртя заканително глава.

— Значи, тъй... бягате от мене, а?

Той направи още веднъж опит да се задържи на крака, дойде поблизо до тях и пак посегна да ги прегърне.

— Не се плашете, милички, елате де...

Децата с писък побягнаха. Игнат се спря, огледа се и като разбра, че бягат от него, от родния си баща, съвсем се разгневи.

— Така, а? А-а-а! — зарева той от болка като ранен звяр, развъртя се из стаята и замаха с ръце, сякаш търсеше да хване някого, после изведнъж се обърна, заклати се тежко, задържа се на крака и като сви ръка, замахна и удари с юмрук по масата тъй силно, че съдовете по нея се раздрънчаха и попадаха на пода. — Вън, вашата мам... Вън!

Все тъй хванати за ръце, децата още по-силно запискаха и продължаваха да се притискат едно до друго към стената.

— Вън! Вън!... Марш вън, гниди такива!

Отвън дотича разрошена и раздърпана майка им, съвзела се след удара по главата, спусна се като орлица към тях с разперени ръце и ги закри с тялото си.

— Игнате... Игнатчо... миличък... Защо? Те са пи деца... Недей така!

— Аха-а!... Значи, ти, мръснице, ги учиш така? Аха-а-а! — протегна ръце той и с още по-озверен израз на зачервеното си, наляно с кръв лице бавно запристъпя към нея, като клатеше недоволен глава, също като бик, който се готви да бодне. — Ти!... Значи, само ти? Ах, ти!...

Замахна да я удари, но тя хвана ръката му и увисна безпомощно на нея.

— Игнатчо!... Какво правиш, Игнатчо!

— Махай се, вещице!

Ръката му тежко се стовари върху нея, после още веднъж... и се посипаха удар след удар. Чуваше се само пъхтене и тихо охкане, скимтене на умиращо котенце. И писък... Пискаха децата, пискаха толкова жално и отчаяно, че най-сетне бащата се стресна и престана да замахва и да удря.

Майката се съвзе, скочи на крака и като продължаваше да стене, грабна дрешките на децата, облече ги набързо, хвана ги за ръка и побягна заедно с тях навън, помъкна ги неизвестно накъде, без да съзнава какво прави. Опомни се, когато се намериша в пустата улица, потънала в мрак. Постоя около една минута в колебание, после бързо и смело ги повлече след себе си...

Игнат остана сам в стаята. Разтворил крака, за да не падне, той гледаше с обезумял, див поглед в пода и се мъчеше да си спомни какво бе станало преди малко тук, кои бяха с него, защо викаха и къде са сега, та той е сам, съвсем сам. Тежко се олюляваше. Пред очите му се стелеше мътна пелена. Направи една крачка, залитна и се отпусна на кревата.

Дълго седя с обронена глава, подпрял с длани лицето си. Съзнанието му бавно се проясняваше. После в един миг разбра какво бе направил и изпита такава мъка и такава почти физическа болка, че изрева като бик, който колят. Но в следващия миг съзнанието му пак се размъти и като заклати едрото си тяло, надигна се, направи няколко крачки из стаята, размаха ръце, сякаш отбиваше някакъв въображаем противник, и с още по-висок, по-отчаян и по-страшен рев се развъртя, започна да удря, да блъска, да чупи и да тъпче с крака всичко, което попаднеше пред него. Но скоро почувствува умора, олюля се и без мисъл в главата си стовари юмрук върху стъклото на прозореца. Остра болка преряза сърцето му. Той ухапа със силен вик окървавената си ръка и се отпусна на пода, легна и се просна в целия си ръст...

Нощта беше мрачна, беззвездна. Хванала децата за ръка, жената скиташе из улиците без цел и посока. Къде да отидат? Къде да се подслонят, докато мине нощта и докато бащата изтрезнее? Изведнъж тя се спря на една пресечка. Тук някъде наблизо, в една от новите сгради на този краен, някога бедняшки квартал, живееше неговият началник, инженерът, при когото бе ходила и който бе обещал да й

помогне... Дали не би ги приютил сега? Той е добър, много добър и справедлив човек, прие я веднага, изслуша я внимателно и от погледа на честните му, открити очи разбра, че ѝ състрадава и че няма да я остави без помощ, а ще направи всичко, което зависи от него, за да престане мъжът ѝ да пие, да вика, да чупи и да я бие. Ох, божичко! Да отиде ли пак при него? Срам я е. Но къде другаде! И без да мисли повече, съзнаваща безпомощността си, тя повлече децата след себе си. Пред пететажната сграда се спря, заколеба се. Не, нямаше друг изход: тук, на втория етаж, живееше той, техният спасител! Движена от майчинския инстинкт, тя поведе децата нагоре по стълбата...

Започнало бе вече да се развиделява, когато леярят се събуди внезапно, стреснат като че ли от някакъв удар в тила, изпъшка дълбоко, отвори очи и се огледа. През счупения прозорец нахлуваше прохладата на есенното утро. Той тежко се размърда и едва тогава разбра, че лежи на пода неразсъблечен. Какво е станало с него? Надигна се и седна. Разтърка очи и пак се огледа. Къде е жена му? Къде са децата? Наведе глава. И постепенно смътно си спомни, че се бе върнал пиян, че бе викал, ругал, дори бе замахнал и ударил жена си, че искаше да погали децата си, но те уплашено се свиха до стената и запискаха. А после... после се нахвърли върху майка им, удря, удря, удря, докато се умори... А след това? Друго нищо не помнеше — нито какво е станало с тях, нито къде са сега.

„Ах! Избягали са!“ — разтресе се целият от внезапна мъка. Сълзи напълниха очите му. Защо направи това? Нали обеща повече да не пие! „Ох, как можах да се напия!“ — простена с дълбоко разкаяние и блъсна юмрук в гърдите си. Не, за всичко е виновен неговият началник, инженерът, нали той го покани снощи да се почерпят и поговорят, но не дойде. Стисна с две ръце главата си. Някаква тъпа болка раздираше мозъка му и от нея пред очите му тъмнееше.

Той се изправи и с несигурни крачки се приближи до прозореца. Утрото вече светлееше. Къде ли скита сега жена му с двете деца? Горкичките! Как да поправи мръсната си постъпка? Да отиде и ги потърси? Но къде може да ги намери? Не, ще ги дочака тук, те ще се върнат и тогава ще падне пред тях на колене, ще плаче и ще ги моли да му простят. Жена му е добра, жена му го обича и ще се съжали над него. А децата... децата са великодушни и няма да му се сърдят, няма да го винят заради слабостта му... Ох, той повече няма да пие! Ще се

въздържа. Няма да ходи в кръчмата, няма да се събира с приятели. А на него, на инженера, ще каже... Хм, какво да му каже? Та той, човекът, съвсем не му е виновен! Виновен си е той сам, че няма воля, няма сили да се въздържа, а пък трябва... Да, трябва да престане веднъж завинаги да пие. И ще престане! Ще събере всичките си сили, ще напегне волята си и... край! Точка! Отсега нататък нов живот... Отсега нататък! Да, да, отсега нататък... А сега? Сега стига се е вайкал, сега да се залови за работа, да сложи всичко на мястото му, да подреди, та когато дойдат, да намерят стаята такава, каквато я намери и той, когато дойде... И още неизтрезнял съвсем, с някакво пианско вдъхновение той се развъртя из стаята.

V

Кирил се събуди внезапно. В просъница той бе чул шум, някакъв необикновен, подозрителен шум, сякаш хора разговаряха с тихи, приглушени гласове. Отвори очи и се вслуша. Да, това бяха гласове на хора, които разговаряха шепнешком, а като че ли и деца скимтяха, плачеха едва чуто. Какво ли ставаше вън, в коридора или на стълбищната площадка? Навярно бяха дошли гости на хазайката и сега се разправяха с тях. Без да се мъчи повече да гадае кои са, защо са дошли толкова рано и какво искат, той се обърна на другата страна и отново затвори очи. Но сънят вече не идваше. Той знаеше, че с него винаги е така: събуди ли се веднъж, втори път трудно заспива, а понякога дори е невъзможно. Какво да прави? Да стане, още е рано, макар че се развиделяваше. Беше неделя и на него много му се искаше да полежи, да се пообтегне в леглото, защото в друг ден, в делник, когато му предстоеше да отиде на работа, не можеше да си позволи това. И както лежеше под тънката завивка, той неусетно се унесе в дрямка и тъй, задрямал, неочаквано мислите му нахлуха в главата и взе да си припомня преживяванията от предишния ден...

С Христина излязоха заедно от завода и заедно тръгнаха с автобуса към града. Макар че на обед се бяха уговорили да се срещнат и да прекарат някъде вечерта, тя беше отначало някак хладна и сдържана към него, мълчеше малко повече, отколкото се полагаше в такива случаи, и отговаряше кратко на въпросите. А това го измъчваше, но той потискаше огорчението си и се стараше да я оправдае, като се утешаваше с това, че другояче и не можеше да бъде. И през цялото време, докато се разхождаха, размениха не повече от десетина думи и той съвсем се отчая. После, разбира се, щом започнаха да се връщат към града, обзе ги оживление и така се увлякоха от разговора, че не усетиха как се намериха до хотела. Влязоха в ресторанта, вечеряха, пиха бира и бяха толкова доволни един от друг, че изведнъж забравиха всички досегашни неприятности, сякаш нищо не бе се случило с тях.

Кирил въздъхна с облекчение. Хубава вечер! Приятна вечер! Ако и занапред продължава все така, няма право да се оплаква от нищо...

Изведнъж той се сепна, отвори очи, надигна се на лакти и се вгледа изненадан.

Вратата се бе отворила без почукване и на прага бе застанала млада жена с две деца за ръце. Жената на онзи... на леяря, на Игнат! А тези навярно са неговите деца? Но чакай, те нещо си бяха казали, нещо си бяха обещали, за нещо се бяха уговорили снощи...

Жената беше слаба, мършава, с доста измъчено, некрасиво лице, облечена само по тъничка рокля, а децата, момченце и момиченце, слабички и некрасиви като майка си, бяха с вехти дрешки. Те го гледаха с виновен и умоляващ поглед, толкова умоляващ, че той усети как нещо го стегна в гърдите. Особено непоносим беше погледът на едно от децата, на по-голямото, на момченцето, което се бе притиснало до майка си и го гледаше със страх, като че ли очакваше да им се скара и да ги изгони. Кирил не издържа този поглед, скочи развълнуван от леглото и както беше по пижама, с разрошена коса, спусна се към тях и ги покани да влязат в стаята.

— Елате, елате! Защо стоите вън? — каза той кротко и с ласкав глас, хвана по-малкото от децата, момиченцето, за тъничката, нежна ръчица и го повлече вътре, а после се обърна към майката: — Какво се е случило?

Жената закри лицето си с ръце и захлипа със сподавен от мъка и отчаяние глас. Захлипаха след нея и децата. Той се видя в чудо и не знаеше какво да направи, за да ги успокои. Само ходеше около тях и тихо, почти шепнешком ги молеше да не плачат повече, като им обещавахе да направи всичко възможно, за да им помогне. Всъщност и без обяснения той бе разбрал какво бе станало тази нощ у дома им, но въпреки това каза тихо, със загриженост за тяхното нещастие и с явно желание да ги успокои:

— Е, стига, стига де, моля ви се, не плачете!

Докато жената разказваше, той мислеше как да облекчи страданията им и когато тя свърши и престана да плаче, бе вече решил без каквото и да е колебание.

— А сега... — каза тя и го погледна отново с виновен и умоляващ поглед.

— Сега ще останете тук, а после ще видим какво може да се направи — отговори веднага той. — Хайде, разполагай се! Нека децата легнат, а ти, ако искаш, също си полегни... Не сте спали цялата нощ, нали?

— Да — кимна смутена тя, — децата подремнаха, но аз през цялата нощ бях будна и все го чаках...

— Лягайте, лягайте! — разпореди се той, сложи децата едно до друго в още топлото легло и ги зави. — Спете спокойно и от нищо не се плашете... Какви са намеренията ви? — обърна се той внезапно към нея.

Жената го погледна уплашено. Тя не бе мислила за това, не бе си задавала този въпрос. Едва сега разбра, че в неговото решаване има много трудности, че никак не ще бъде леко да се преодолеят мъчнотиите, които ще срещне по пътя си. Нима тъй ще остави мъжа си, нима ще напусне завинаги къщата си? Дошла бе тук, в този чужд дом, при този чужд мъж, без да мисли какво ще прави по-нататък. Как да се отнесе към хилядите свои задължения в семейството, към съпруга й децата си, към себе си? Тя напрягаше ума си и по лицето й се четеше все по-голяма загриженост и чувство за отговорност. И докато мислеше, не видя и не разбра как стана тъй, че мъжът се бе отдалечил, бе отишъл в единия ъгъл на стаята, бе се скрил там зад гардероба и се бе преоблякъл. Едва когато дойде при нея, съвсем готов за излизане, тя си даде сметка, че той се е заловил с цялото си съзнание за нейното спокойствие. Тя бе чувала, че е сериозен човек, строг и взискателен и че като се залови за нещо, ще го изпълни без колебание докрай. Наистина ли ще й помогне, както се бе надявала, когато взе децата и тръгна с тях насам? Разбира се, в това не бива да се съмнява! Идвала беше при него и той й бе обещал да говори с мъжа и — ще направи всичко възможно, за да го убеди повече да не пие. Тя му вярваше и беше убедена, че така ще стане. И ето сега той стоеше пред нея и я гледаше загрижено...

— Аз ще изляза, а вие през това време починете... поспете, ако може, докато се върна — каза Кирил и излезе.

Той мина по тъмния коридор, спусна се едва ли не тичешком по стълбата и когато се намери на улицата, изведнъж се спря. Какво ставаше с него?

Никога не си бе давал сметка какво ще прави в такъв случай като този, ако му се наложи да се грижи за жена и деца, при това чужди, дошли неочаквано в неговия дом. Наистина неприятна работа! Какво ще кажат хората? Хм, може би ще има неприятности с леяря! Изпълнен с решителност, той отиде до близката млекарница, купи два литра мляко, после купи и хляб, върна се у дома си, свари млякото в кухнята на хазяите и като ги помоли да поканят на закуска гостенката и децата, щом се събудят, веднага пак изтърча навън...

Вървеше по улицата и търсеше в себе си оправдание за извършеното, сякаш виждаше в постъпката си нещо не много редно. И колкото повече се упрекуваше и разкайваше, че се бе показал лековерен и съзлив, толкова повече растеше желанието му да довърши докрай започнатото добро дело. Ако все пак сполучи да помогне на жената, той няма защо да се страхува от мъжа, тъй като леярят беше по природа добър човек, честен и справедлив и само това негово проклето пиянство беше единствената му слабост, която пречеше да сложи в ред семейството си. Нека направи опит, нека се помъчи да помогне и на двамата, защото и двамата са нещастни, а по този начин правят нещастни и децата си. Колко доволен и щастлив ще бъде, ако успее в намеренията си. Иначе ще се чувства виновен пред себе си, че се е заловил с работа не по силите му и че не е достатъчно преценил възможностите да я свърши добре, без излишни усложнения, без сътресения и лоши последици. И за да придаде сериозен характер на желанието са да защити справедливостта, реши да потърси подкрепата и на Христина.

Кирил премина покрития мост и като се намери оттатък, в старата част на града, откъдето започваха стръмните улички на Варош, бързо се насочи към оная стара, много стара дървена къща с прогнили вече греди, изядени от дървояди, в която живееше Христина. А когато я наближи, усети как сърцето му лудо заби.

VI

Тази сутрин Христина стана от леглото в особено неразположение на духа. Тя беше твърде много неспокойна и непрекъснато се запитваше дали постъпи добре, като потърси вчера Кирил в стола на завода и дори отиде при него, за да заглади лошото впечатление от случилото се между тях. Постъпката, която извърши предишния ден, когато го напусна така внезапно, ѝ се струваше лекомислена и тя не можеше да си прости, че може би му бе причинила неоправдана болка, а на себе си бе създала излишни грижи. И затова не можа да лежи повече. Макар че беше неделен ден и не ѝ предстоеше да отиде на работа, дощя и се да излезе — да отиде някъде и да се поразходи, за да се отвлече от мислите, които не ѝ даваха спокойствие. Днес бе решила да не го търси, а да почака, за да види дали той сам ще се сети за нея.

Христина облече един по-плътен костюм от вълнен плат, ушит съвсем наскоро, излезе от стаята си, мина през полутъмния хол покрай кухнята, където леля ѝ шумно миеше съдовете, спря се на вратата, поздрави я усмихната и се насочи към чардака.

Денят беше великолепен. Блестяха всички стъклени стени, врати и прозорци, отразили светлината, която се спускаше на вълни отгоре, от върха на хълма, и заливаше цялата стара част на града, сякаш го къпеше в разтопено злато. След падналия през нощта тих дъждец лъхаше на свежест и мокрота и дишането беше тъй леко и приятно, че на човек му се искаше да се затича, накъдето очите му видят.

Христина застана на края на чардака и се загледа към Стратеш, потънал в дълбока дрямка, покрит с тъмни, плътни сенки, по които тук-там пълзяха бели, искрящи ивици от промъкналите се слънчеви лъчи. И макар че неведнъж бе виждала тая феерия, тя усети прилив на радост — идеше и да разтвори ръце и да прегърне хълма, цялата тая стара част на града с накацалите по него, сгушени една до друга къщички, да прегърне дори целия свят и да извика от възхищение. Но вместо това тя само плесна с ръце и пъргаво заслиза по тясната дъсчена стълба.

Тъкмо в тоя момент обаче от прозореца на стаята, дето спеше брат и, се разнесоха гласове и тя пак се спря. Значи Владо се бе събудил... И не беше сам, имаше гости. Но толкова рано? Тя не ги бе чула кога са дошли и малко се изненада от това, но ѝ стана и приятно, че къщата им се е оживила и брат ѝ ще се позабавлява след цялата тази напрегната седмица, преминала в работа над чертежи и книжа.

Христина се вслуша в гласовете и трепна. Стори ѝ се, че ги познава. Те спореха за нещо и бяха възбудени, припрени, изпълнени с горещина и вълнение. Ясно — млади хора. Навярно бяха приятели на брат ѝ, дошли да прекарат по-леко и по-приятно.

Христина бързо се заизкачва обратно по стълбата, като се мъчеше да задържи дъха си, за да не издаде, че се е развълнувала. Тя се втурна през хола, блъсна вратата и поривисто като вятър се вмъкна в стаята на брат си.

Наистина бяха неговите приятели — двама млади хора, с които той дружеше непрекъснато. Единият, малко по-възрастен от него, с пълно, червендалесто лице и сини очи, спокоен и улегнал, беше учител, а сега работеше като редактор в местния вестник и се занимаваше с въпросите на възпитанието и морала. Доста строг и взискателен към себе си като съпруг, в своите мисли и разсъждения, особено в споровете се държеше съвсем свободно и дори прекалено либерално по отношение на чуждите възгледи. Другият пък, артист в драматичния театър, беше почти на годините на брат ѝ, слабичък и нежен като момиче, но не беше никак общителен и приказлив, а затворен и саможив, дори някак непоносимо мрачен и скучен. Брат ѝ много обичаше и двамата и макар че напълно се различаваше от тях със своята доста пълничка, закръгленичка фигура и най-вече с жизнерадостния си характер на спокоен и уравновесен човек, се чувствуваше нещастен, ако дори и само един ден в седмицата не дойдеха при него. Тримата като че ли се допълваха и представляваха една забележителна приятелска групичка, за която всеки свободен ден беше източник на удоволствие и радост, особено когато имаше тема, върху която могат да спорят. Христина ги завари тъкмо в най-оживен, разпален разговор, започнат може би много рано тази сутрин.

— А-а, ето я и моята сестричка! — извика зарадван брат ѝ.

Той се надигна от стола зад масата, на която имаше наредени чашки с коняк, кутии с цигари и пепелник, стана и я посрещна с

протегнати ръце и с весели, закачливи искрици в светлите си очи.

— За излизане ли си се приготвила? Защо толкова рано, сестричке?

Тя поздрави усмихнато гостите, после посочи часовника на ръката си, сякаш искаше да се оправдае:

— Никак не е рано! Часът е десет и половина...

— На среща ли?

— О, не! Този път така... сама...

— Да се вгълбиш в себе си, да помечтаеш, да помислиш над проблемите на живота, а?

Тя не отговори. Само сви недоволна устни, че се превръща в предмет на особено внимание и че брат ѝ, толкова нетактичен, се отнася с нея по такъв шеговит начин, като че ли е момиченце. Но той, изглежда, не забеляза израза на лицето ѝ и продължи все със същия закачлив тон:

— Или може би искаш да поскучаеш сама, за да се освободиш от по-голямата скука с близките си, а?

Тя пак не отговори. Едва сега той разбра, че е попрекалил. И за да поправи лошото впечатление, което остави у нея и у своите приятели с неуместната си шега, махна с ръка и я покани:

— Седни, седни! Тъкмо случай и за тебе... да послушаш... Спорим по проблемите на живота, над които и ти навярно се замисляш често...

— Говорихме за значението на семейството в съвременното общество — отговори журналистът и погледна дръзко Христина така, сякаш искаше да я предизвика, за да чуе и нейното мнение.

Христина седна на старото виенско канапе с възглавнички от пъстра басма. Брат ѝ пък се настани зад отрупаната маса, а другите двама продължиха да седят по местата си.

— Тя се настани удобно на канапето и внимателно се заслуша в това, за което спореха брат ѝ и журналистът.

— Аз не мога да се съглася с тебе — каза брат ѝ, протегнал напред пълната си бяла, обрасла с гъсти косми ръка, сякаш сочеше нещо, което не одобряваше. — Не приемам тези обяснения...

— А какво противопоставяш? — възразяваше му журналистът и друсаше едрата си глава по такъв начин, че очите му, малки и блестящи, светеха странно, като очите на котка, видяла неочаквано

мишка и разбрала, че ей сега ще я улови. — Кажу, моля ти се, искам да чуя!

— Е, добре... — Брат ѝ кимна в знак на съгласие да говори и се приготви, но помълча с израз на затруднение на пълното си лице, сякаш в момента не му идваше никаква нова мисъл, после се оживи, размаха ръце и разпалено каза: — Няма и не може да има пълно равенство в брака!

— Защо?

През отворения прозорец отвън нахлу приятен мирис на влажна земя, на окапали есенни листа. В стаята беше толкова задимено от цигарен дим, че Христина с удоволствие пое свежия, прохладен въздух.

Владо бе извадил цигулката си от калъфа. Той дръпна няколко пъти с лъка, опита с пръсти струните и започна да я настройва. Приятелите му го погледнаха учудено. Артистът престана да седи на мястото си неподвижен и равнодушен към всичко, което го заобикаляше в тази стая, размърда се неспокойно и раздвижи ръце — явно беше, че се развълнува от намерението му да посвири. А журналистът, недоволен от отговора му, обърна глава към него и търпеливо, но с предизвикателен, ироничен израз на лицето си чакаше да чуе какво ще им каже по-нататък. Владо обаче не бързаше. Той дръпна още веднъж с два пръста струните на цигулката, нагласи я под брадата си и като замахна с лъка, живо и вдъхновено засвири. Но както внезапно бе започнал да свири, така неочаквано и спря, свали лъка и цигулката, остави ги до себе си на масата и усмихнат се обърна към тях:

— Защо ли? — запита той и усмивката угасна на пълното му, поруменяло от вълнение лице. — Защото мъжът биологически е така устроен, че стои винаги по-горе от жената — отговори той бързо и задъхано и изведнъж млъкна, дълбоко се замисли.

Явно беше, че търсеше думи да изрази най-добре мисълта си.

Журналистът скочи нетърпеливо от стола си и разпери ръце, като че ли се готвеше да литне.

— Само в това ли се състои неравенството?

— Да, само в това — кимна убедено Владо.

Журналистът беше по-опитен от него в споровете. Той съвсем нямаше намерение да се признае за победен и да се предаде така

лесно.

— Аз пък ти казвам — засмя се той с весел, малко дрезгав, но не и неприятен глас, — че в брака всичко е закономерно и се дължи на условията, при които са възникнали отношенията между мъжа и жената, следователно не трябва да гледаме на въпроса отвлечено, а конкретно, във връзка с обстоятелствата, при които е възникнало чувството...

— Чакай! — вдигна ръка Владо и го прекъсна. — Много неясни мисли изказваш, толкова неясни, че чак главата ми се замая и никак не мога да разбера какво искаш да кажеш...

— Как какво? — Журналистът се дръпна леко обиден. — Нищо друго, освен това, което вече казах: че мъжът и жената трябва да бъдат равни, с еднакви права и задължения. Днес у нас не можем да говорим за любов, без да имаме пред вид семейството. Да, семейството е основната градивна клетка на нашето общество и без него то, това общество, не може да се развива и усъвършенствува. Ясно ли ти е?

— Не съвсем — погледна го насмешливо със сините си очи Владо.

— Добре — кимна журналистът и лицето му изведнъж прие сериозен, дори строг и мрачен израз. — На мене лично като баща никак не ми е безразлично кой ще възпитава моите деца и какви ще бъдат те. Аз държа те да заемат достойно място в живота. А кой ще ги подготви за това? То се знае, не само аз, но и... майка им, разбира се. Затова държа за семейството. Иначе как ще възпитаваме хората, как ще създаваме и оформяме техните възгледи и характери, техния вкус, чувството им за красота и справедливост?

— Нима всичко това е длъжно да върши само семейството? — учуди се искрено Владо. — А къде е училището, къде е другарската среда, къде е младежката организация?

— Разбира се, ти имаш право, че и без тях не може, но все пак основен фактор е семейството.

— Нещастно семейство! — с безобиден смях го прекъсна Владо. — Ето защо аз не искам да се женя, да се обвързвам със семейство, а още по-малко с деца. Да раждаш, да отглеждаш и да възпитаваш... Няма според мене по-жестоко задължение от това, което природата е вложила като инстинкт, като нагон в човека! А къде остана любовта? Какво място ѝ определяш в тази банална биологична и обществена

функция ти, другарю философ и теоретик, защитник на брака и семейството?

Думите му бяха изказани без ирония, без заяждане. Но и тримата доловиха в тях раздразнение и някакво отчаяние, което им беше непознато и неразбираемо като чувство у него, човека на свободната мисъл, човека с богатото въображение, привърженик на изкуството и любителя на споровете. Те затаиха дъх и го погледнаха изненадани, едва ли не смаяни от резкостта, с която бе казал всичко това. Христина не одобри думите на брат си. Тя дори се възмути, но не се намеси в спора, а продължи да седи на мястото си с чувство на голяма вина и празнота в душата, с убеждението, че бяха я наскърбили и обидили. Единствен само журналистът запази спокойствието си.

— Любовта има първостепенно значение — бавно и внушително произнесе той, — тя е могъщ фактор в тази биологична и обществена функция, както казваш ти, а пък аз бих казал биологичен и обществен процес, тя наистина е един, може би най-важният от компонентите на инстинкта, грубо казано, на нагона, и затова сега аз искам...

— Чакай, чакай! — замаха ръка Владо. — Аз не говоря за обикновената любов... за любовта, която ще доведе непременно до брак и семейство...

— Ясно! — все тъй твърдо и категорично заяви „философът“. — Друга любов няма и не може да съществува... поне засега...

— Поне засега? Значи, все пак допускаш, че някога може да съществува, нали?

— Разбира се! Но не сега, а както казах, в бъдещото свободно общество...

— Е, добре, тогава аз ще чакам това време! — заяви развеселен Владо и с това се призна за победен.

Той отново грабна цигулката и изведнъж, съвсем неочаквано, продължи да свири Полонезата. Защо беше избрал тъкмо нея, никой не можеше да каже. Той свири известно време вдъхновено и отдаден всецяло на музиката, затворил очи, без да си дава сметка, че не е сам в стаята и че около него има хора, после също тъй изведнъж спря, отпусна ръката си с лъка и се обърна към артиста, който през цялото време, докато трая спорът, бе мълчал и само слушал.

— А ти... какво ще кажеш?

Артистът вдигна изненадан глава.

— За кое?

— За всичко това... за любовта, брака и семейството.

— Аха! — каза тихо артистът, сякаш събуден от сън. — И аз съм мислил по този въпрос, и аз имам мнение по него, но какъв смисъл има да ви казвам какви чувства изпитвам и какво ме вълнува?

Христина го погледна отстрани и внезапно изпита съжаление към него — и не само съжаление, но и неподозирано досега у себе си любопитство, което разпали въображението ѝ. Изразът на лицето му беше израз на измъчен, обиден и огорчен от живота човек, пострадал тежко, но несправедливо и не намерил досега от никого утеха, ласка и добра дума.

— Аз не искам да ставам смешен и жалък във вашите очи — каза той, — но ще ви призная, че още не съм се влюбвал истински след онзи случай, за който ей сега, ако искате, ще ви разкажа...

— Нима ти си се влюбвал някога? — извика изненадан Владо.

— Да, представи си — потвърди смутено артистът и се изчерви до ушите. — Искате ли да ви разкажа как стана това?

— Разбира се, искаме.

— Добре тогава... Слушайте! И ви моля да не ме прекъсвате... Имах един приятел, един много добър приятел, който беше тежко и неизлечимо болен — по цял ден лежеше неподвижен по гръб, без да може да се обърне, без да може дори да помръдне ръка или крак. В жена му, която се грижеше за него с беззаветна преданост, се бях влюбил. Малко е да се каже, че се бях влюбил, по-точно е, че бях влюбен в нея до безумие. Дали разбираше той това, не зная. Струва ми се, че всичко виждаше, всичко чуваше — и нашите скрити погледи, и нашите шепоти, — но се преструваше, че нищо не е забелязал. А беше, както казах, тежко и неизлечимо болен и за него нямаше спасение. Той знаеше това и не се тревожеше, не се плашеше. Лекарите му бяха казали всичко, цялата истина. И той, разбира се, беше се примирил с това. Но го бяха и предупредили, че трябва да пази околните, особено жена си, която беше почти всяка минута при него. Изглежда обаче, че той не е разбирал достатъчно добре това или не е искал да го разбере. Как е станало така, но скоро и жена му се разболя. Дали той бе причина за това или самата тя, като не се е пазила, се бе заразила от него, не знаех, а и не питах. Не след дълго той умря и тя остана сама. Аз, разбира се, продължих да ходя при нея — бях почти всеки ден у

дома й. Нали ви казах, обичах я до безумие, до самозабрава... Но ето че един ден и тя легна. Гледам я и не мога да я позная — прилича вече на смъртник, съвсем се е стопила. А как не бях забелязал това по-рано? От мъка и яд ми идеше да зарева с глас. Питам я, разпитвам я, но тя мълчи, нищо не каза. Все пак накрая ми призна, че мъжът й, малко преди да умре, от ревност ли, от злоба и завист ли, че е здрава и ще остане след смъртта му жива, сам я заразил, като плюл в чашата й. Това той й призна няколко часа, преди да се раздели с този свят. Кипнах от яд и ме обзе такава мъка, че място не можах да си намеря. Разбрах какъв егоист става човек, когато се разболее от тежка, неизлечима болест и знае, че скоро ще умре. Такъв човек просто е без съзнание. А пък трябва да ви кажа, че моят приятел имаше съзнание, хем голямо съзнание, поне пред мене, докато беше здрав. Наистина някои хора, щом усетят, че са неизлечимо болни, и разберат, че скоро ще дойде краят им, стават мрачни, зли, жестоки и отмъстителни, искат да отидат не само те в гроба, но да отвлекат и други със себе си. Така бе станало и с моя приятел. За какво го бе направил? Не зная и не мога да разбера. Понякога си мисля, че може да е от любов, от сляпа, безогледна, животинска любов... Но това истинска любов ли е? Питам ви аз, а? Не, разбира се. Това е някаква съвсем необикновена, съвсем чужда на нас, хората със здрав разум, любов. И кой е допускал, че моят приятел, такъв умен и съобразителен, такъв честен и благороден, такъв силен и смел, с чисти пориви в душата преди да се разболее, ще прояви низост, качества на подлец и злодей. Аз вече го мразех, какво повече можех да направя? Нищо. Освен само да съжалявам и да скърбя за приятелката си, за жена му. Беше вече късно. Скоро след това и тя умря. Останах само аз.

Артистът ги погледна някак виновно и наведе глава.

Настъпи дълбоко мълчание. Христина видя как раменете на брат й потръпнаха, сякаш отвън бе нахлула студена струя въздух, и как по лицето му пробягна нещо като гримаса на състрадание. На самата нея й стана някак неудобно и стеснително да седи редом с артиста и да гледа спокойно измъченото му от повторените преживявания лице. И тя щеше да стане и да напусне стаята, ако в това време погледът й неочаквано не падна върху журналиста, върху „философа“, който единствен от всички бе запазил спокойствие и не се бе поддавал на сантименталността, а бе проявил чувство на трезвеност и равновесие.

Без да иска, тя изпита към него неприязън и желание да му каже нещо неприятно, да го уязви. Но се въздържа и като спря още веднъж поглед на артиста, попита тихо, с глух, сподавен от вълнение глас:

— Какво, още ли я обичате?

Той не отговори, само леко, едва видимо поклати глава, а това означаваше: „Да, разбира се!“

— И много ли страдате?

Той пак поклати глава.

— Е, стига, де, Христина! — извика брат ѝ и стана. — Не разпъвай душата на човека...

— О, защо? Това за мене не е мъка, а облекчение — каза артистът и се оживи.

Христина го погледна изненадана.

— Извинете, ако наистина ви причиних болка, но мисля, че... — и не довърши, защото вратата на стаята се отвори и оттам подаде глава леля ѝ.

— Един човек те търси — обърна се тя към нея. — Чака вън и те моли да излезеш за малко.

Христина, още повече смутена, се изчерви едва ли не до ушите.

С разтуптяно сърце тя изтича навън, прекоси бързо полутъмния хол, излезе на чардака и стремително се спусна по тясната дъсчена стълба.

Долу, на плочника пред вратата на калдъръменото дворче, стоеше Кирил.

VII

Влязоха в неговата стая и първото нещо, което видяха, беше трогателно милата картина: на тясното легло спяха жената и двете деца, завити с одеялото му. Те пристъпиха бавно, на пръсти, за да не вдигат шум, затвориха вратата след себе си и се настаниха един до друг на столовете до масата.

Колко време седяха така, Кирил не знаеше, но когато вдигна очи, изведнъж забеляза, че жената бе вторачила погледа си в тях. Събудила се само секунда преди това, тя ги гледаше така, сякаш ги питаше какво прави тук и защо е дошла. Но скоро първото смайване след съня мина и на слабото ѝ бледо, измъчено от безсъние лице се появи ням и виновен израз. Тя постоя неподвижно още един миг в леглото, сякаш се чудеше какво да предприеме, после решително скочи и като оправи полата на роклята си, вдигнала се през време на съня над коленете, смутено попита:

— Да събудя ли децата?

— Не, не. Защо? — възпря я Кирил. — Нека спят. А ти седни, моля, ето тук до нас!

— Искаш ли да отидете у тях? — обърна се той и посочи с очи към Христина. — Там ще се чувствувате много добре.

Жената пак сви рамене и го погледна мълчаливо, с явно изписано на лицето отчаяние.

— Наистина защо не дойдете? — намеси се Христина. — У нас ще бъдете много добре.

— Не зная — каза тихо жената и закри лицето си с ръце.

Кирил се обърна и погледът му падна на тенджерата с млякото и хляба, сложени на масата от хазяина му.

— Ама вие не сте закусвали още, а?

— Аз сега се събудих и не знаех, че... — започна тя да се оправдава и той разбра, че въпросът му беше глупав и безсмислен, но не се смути, а бързо стана и започна да подрежда масата.

Христина също се зае да му помага. Нарязаха хляба и сложиха захарницата, чашите с чинийките и лъжичките. Макар че пазеха

тишина, от шума и тракането на съдовете децата се събудиха. Най-напред, като не забелязаха майка си в тази чужда стая, те едновременно отвориха уста да заплачат, но тя им се обади и едно подир друго се измъкнаха от леглото и както бяха голички, още топли и сънени, заприпкаха около нея.

Жената се залови да ги облича, а Христина се наведе да ѝ помага. Приятно ли ѝ беше да вземе участие в този обикновен всекидневен ритуал на всяка майка или си даваше такъв вид? Кирил я погледна и с изненада видя как лицето ѝ се измени и от загрижено, строго и дори сърдито стана някак по-меко, по-гладко, с отпусната кожа, в погледа ѝ светна като че ли някаква необикновена радост, проникнала заедно със светлината отвън. Така ли ставаше с всички жени? Колко е силна майчинската любов!

Закусиха и всички се запътиха към оная стара част на града, където се намираше дървената къща с чардака.

Кирил изпитваше някакво смътно удовлетворение и радост, че ето на, планът му се осъществява и на него не му остава нищо друго, освен да действа по-нататък по същия начин, както бе намислил. Като ги гледаше как вървят един до друг като на празнично шествие, като при някаква тържествена процесия, той не можеше да скрие чувствата си от погледа нито на Христина, нито на жената, нито дори на децата.

Най-сетне влязоха в малкото калдъръмено дворче, изкачиха се шумно по тясната дъсчена стълба и все тъй шумно минаха през тъмния хол. Христина им посочи една стая и те влязоха в нея. Това беше нейната стая — широка и светла, добре наредена и изпълнена с топлината и очарованието на моминското легло, на малкия двукрил гардероб, на скрина в ъгъла, на подредената с книги етажерка и на застланата с чиста покривка маса, на всичко, което ѝ придаваше простота и тържественост, правеше я уютна и гостоприемна.

— Ето тук... Разполагайте се! — каза Христина, като се обърна към жената и кимна с глава. — Ще спите на това легло и ще се чувствувате като у дома си. А сега... Хайде да се измиете!

Тя посегна към децата, но веднага забеляза как лицето на жената се измени и от уморено, свито и отчаяно изведнъж се превърна в кораво, затворено и дори някак студено, едва ли не наежено, като че ли

се пригответи да ги брани и да не отстъпва пред опита им да ѝ ги отнемат.

— Не, моля ви се! — каза тя, като ги прегърна и притегли към себе си като птичка, която иска да запази с крилете си своите малки рожби. — Не!

— Но защо? — сепна се Христина. — Нали ще останете тук?

— Не, няма да останем! — заяви жената, закри лицето си с ръце и тихо заплака: — Какво ли прави сега мъжът ми сам, без нас? Ох, божичко мили!...

Христина и Кирил започнаха да я успокояват, но тя не искаше и да ги чуе, а продължаваше да хлипа и като оправяше дрешките на децата, стягаше ги да си вървят. Най-сетне престана да охка и да се вайка, погледна и двамата умолително, като че ли искаше да им се извини, хвана децата за ръце и ги поведе към вратата.

VIII

Цяла седмица Игнат ходи като замаян — не можеше да се успокои. Той бе дошъл от село и бе постъпил в завода, без да се освободи напълно от навиците си, особено от слабостта си към ракията. Животът в града му харесваше повече: беше по-лек и приятен, по-смислен и разнообразен. А какво е на село? По цял ден работиш на къра или в двора на стопанството — ореш с трактор или жънеш с комбайн, премяташ снопи, косиш сено, вадиш картофи или носиш пълни чували до склада; през лятото под силния пек стоиш на слънцето и няма що, ще се пържиш като риба и ще търпиш; през зимата камък се пука, дето се е рекло, но ти ще отиваш да ровиш снега и да правиш пъртина, за да изравяш затрупаното сено, или пък ще вадиш изпод леда замръзналите части от инвентара, пръснат по целия двор; и щеш или не щеш, ще търпиш, когато в селкоопа няма туй, няма онуй. Ами че тъй де! Тук, в града, е друго: витрините са пълни със стока и има всичко, каквото пожелаеш, от телешките луканки до ракията, от хилядите развлечения до домашните удобства. Виж, градът — това е друго нещо! В него и хората са други, отнасят се помежду си някак по-добре и с уважение, като равни — и инженерът, дето е учен, щом ти си му нужен, цени те, иска дори с теб да пийне и се почерпи. А там, на село, хората са по-недоверчиви и по-затворени и се чувствуват някак по-долу от хората в града. И може би затова очите на всички са обърнати към него и гледат, щом им падне случай, да избягат от село и да дойдат тук, дето човек като него може да работи каквото пожелае, към каквото сърцето му го влече. Ненаправно и той, Игнат, бе постъпил така и не бе сгрешил. Че каква ти грешка! Оженил се бе за гражданка, млада и хубава, родили му се бяха две дечица, две гълъбчета, и той не можеше от нищо да се оплаче. Напротив, беше доволен и щастлив, че има и дом, и жена, и деца, че е на работа в завода, при това не е какъв да е, а леяр, човек, който по цял ден стои при пещите и държи ръжен, бърка, рови и гледа как рояк искри се пръскат в мрака и как вътре стоманата ври и кипи, докато я излеят в готовите форми и след това, като изстине, направо се получава тая

блестяща сплав. Чудесна сплав! Необикновена сплав! От нея могат да правят всичко, дори и рамката на мотоциклет... Какво по-хубаво от това — да имаш такава работа, която харесваш, да лееш стомана и да правиш мотоциклети, за които после всички ще ти благодарят, а освен това — да имаш и дом, който те привлича с наредбата си, с тишината и спокойствието си, със съня и почивката, да имаш такава кротка и търпелива жена, която, дори когато се връщаш пиан, не ти се сърди... О, само да не е това проклето пиянство, тая негова слабост към ракията! Какво да направи, та веднъж завинаги да се откаже от нея? Той се чувствуваше безсилен пред навика си да пие. Отвратителен навик! Мръсен навик! Колко пъти се е заричал да не слага капка в уста, а все не може да устои. Но ще се пребори той с изкушението, ще се опита да надвие слабостта си.

Игнат постоянно се упрекуваше, постоянно се осъждаше за тая своя слабост, за тоя свой навик. Особено неприятно му беше да си спомня колко жалък беше, когато се събуди и се намери проснат на пода в стаята, а около него всичко беше разхвърляно и изпочупено. Той не можеше да забрави как се стресна и скочи изтръпнал на крака, когато чу шум във в антрето, как изтича разплакан от радост, че жена му и децата се връщат. Да, жена му беше добра и разумна! Тя всичко му прости и той я прегърна от благодарност, като обеща, че никога вече няма да се отбива в кръчмата. Без да я разпитва, тя сама му разказа къде бе ходила с децата и при кого бяха намерили подслон, как той, инженерът, и онова хубаво момиче от проектантския отдел на завода се бяха погрижили за тях. И от това, че те, инженерът и момичето, знаеха вече за неговия грях и че можеха да научат още хора, всички негови познати, целият град, му стана някак много неприятно, изпита още по-голям срам за себе си.

Няколко пъти инженерът бе идвал при пещите и се бе спирал да гледа как работят, но нито веднъж не се обърна към него и не го заговори, сякаш нищо не се бе случило. Сам Игнат гореше от нетърпение да узнае какво мисли началникът му за него и чакаше пръв да го заговори. Но инженерът мълчеше. Той разбираше колко му е неудобно, когато го наблюдават и когато не може да каже нищо определено за свое оправдание, а трябва да търпи и да потиска вълнението си.

Този ден беше последен от седмицата. Бяха привършили опитите си и им предстоеше вече да се заловят за нормалната си работа и редовното изпълнение на плана. Обед беше минал, приближаваше краят на смяната. Игнат с нетърпение поглеждаше към ъгъла на леярната, където инженерът и майсторът бай Стаменко още от сутринта стояха приведени над някакви чертежи и като че ли нямаха намерение да излязат скоро оттам.

А на него, на Игнат, много му се искаше инженерът пак да дойде при тях, да застане зад гърба им и мълчаливо да ги наблюдава. Тогава той ще се обърне към него и ще го попита защо често идва, без да говори, и каква мисъл се таи в усмивката му, скрита зад пълните устни. Но ето че разтопената, разжарена до бяло стоманена лава е вече готова и те трябва да я излеят в кофите и след това да напълнят калъпите, за да се получи тая нова сплав...

Стресна се едва когато разбра, че инженерът наистина бе застанал зад гърба му, без да го усети. Дяволът! Кога пък беше дошъл? Не се обърна, а продължи да гледа през отвора как огнената лава ври в пещта. И през цялото време, докато стоеше с ръжен в ръце и с предпазни очила пред очите, инженерът следеше с възхищение всяко негово движение. Игнат искаше да забрави всичко и да се увлече в работата си, но колкото повече времето минаваше, толкова повече чувствуваше как се вълнува и как сърцето му се изпълва с тревога, а ръцете започват да треперят от смущение... Най-сетне не издържа, обърна се и като срещна усмихнатия му поглед, също се усмихна и кимна приветливо в знак на поздрав.

— Здравей! — каза инженерът и в погледа на тъмните му очи заигра весело, закачливо пламъче. — Е, как е, как е работата?

— А, че добре върви, другарю инженер — отговори Игнат и изпита необикновен прилив на смелост. — А вие защо днес нито веднъж не дойдохте при нас, за да погледате как работим? Да не би да сте нещо недоволен?

— О, не... не, разбира се! — засмя се гласно инженерът. — Но аз обичам ей тъй... незабелязано да наблюдавам отстрани... А ти нали не ми се сърдиш, че оная вечер не дойдох, както бях обещал, да се почерпим в кръчмата?

Игнат усети, че се изчервява до корена на космите си.

— Аз... аз, знаете ли, другарю инженер, че... — И млъкна, смутен от това, което щеше да му признае. Но веднага съобрази, че ще направи лошо впечатление, и додаде: Е, какво пък? Друг път ще се срещнем... Може, нали?

— Може, как да не може. За това винаги ще се намери време — каза инженерът все тъй приятелски усмихнат. — Щом много ти се пие, ще взема бутилка ракия и ще ти дойда на гости, нека там у вас се почерпим...

— Че то и така може! Дори по-добро от това няма! — ухили се Игнат. После размаха ръжена, обърна се и започна да бърка в пещта. — Готово-о-о... Хайде, изливай! — извика той на другаря си и сам се залови за лоста, с който обръщаха пещта така, че разтопената метална лава потичаше по улея към кофите.

Кирил постоя още малко, погледна как ръцете им пъргаво се движат и как първите рояци искри се разхвърчаха в мрака на помещението и изведнъж бързо тръгна към своя ъгъл, преоблече се и тръгна да търси Христина, с която се бяха уговорили да се срещнат при главния вход на завода.

IX

Кирил не намери Христина, но от една нейна приятелка, на която тя бе поръчала да му каже, че няма да го чака, разбра, че някакъв артист, който играел главната роля в новата пиеса, я поканил в театъра. Обиден и огорчен, той реши да се прибере тази вечер у дома си порано и затова побърза да вземе първия автобус за града.

Пристигна по светло и никак не се бави по улиците, а веднага се прибра, но щом влезе в стаята си, остана много изненадан и дори смутен от това, което видя. Вътре, дошли неочаквано, без предупреждение той намери жена си и двете си деца, разположили се съвсем свободно и спокойно на леглото, увлечени в игра с котенцата на хазяите.

Жена му веднага стана и го посрещна строго, дори с враждебно изражение на слабото си лице, както го бе посрещала през целия им съвместен живот. Той видя как очите ѝ измениха цвета си и блеснаха насмешливо зад стъклата на нейните квадратни очила без рамки. Тя беше висока, суха като дървена кука, с хлътнали гърди и тънки крака, студена и равнодушна, с безучастен, мъртъв поглед и отчайващо безразличие към всичко, което се отнасяше до него. Кирил добре я познаваше и никак не се учуди, че е дошла тъй внезапно и неочаквано, както го бе напуснала преди няколко години и както навярно ще го напусне по-късно, без да му даде каквито и да е обяснения за своето поведение.

Поздравиха се мълчаливо с кимане и Кирил веднага се спусна към децата, прегърна ги и няколко пъти ги целуна по бузките.

— Е, как пътувахте? — попита той, когато децата отново се заиграха с котенцата на пода, а той седна срещу нея. — Добре ли мина всичко?

— Добре — отговори тя без желание, като сви устни и по такъв начин изрази веднага отегчението си, — но все пак беше уморително...

Тя нищо повече не каза. Кирил очакваше, че ще се заинтересува как е живял сам, как се е чувствувал в тяхно отсъствие, страдал ли е за

тях. Но жена му не продума нищо за това: беше много високомерна и винаги се отнасяше с пренебрежение, а понякога и с презрение към него. Дъщеря на гимназиален учител, тя бе прекарала цялото си детство в града, възпитана от майка си във фалшиво благородство и предвзетост, и затова се отнасяше с пренебрежение към неговия селски произход, сякаш не одобряваше цялата му човешка същност — от простотата в отношението му с хората до едрата му, малко грубовата фигура. Това, разбира се, го дразнеше, дори в първите години на брака им много го ядосваше, но после свикна и постепенно така се примири с всичко, че нищо не му правеше впечатление. Беше му все едно как се отнася с него — с високомерие и презрение или с равнодушие и безразличие. Дори като че ли му беше някак по-добре от това нейно държание: като го отблъскваше от себе си, с поведението си тя му даваше достатъчно основание да оправдава своето отдалечаване от семейството си. И може би затова сега не ѝ обърна никакво внимание и не се почувствува засегнат нито от нейния троснат тон, нито от студенината, с която го посрещна. Той се възползува от възможността да прекъсне разговора с нея и бързо отиде при децата си, защото изведнъж почувствува голяма необходимост от общуване с тях, от вниманието и топлинката им, за да се сгрее в този намръщен есенен ден.

Децата много се зарадваха и тъй искрено изразиха задоволството си, задето тримата ще продължат игрите с котенцата и ще се повеселят, че на него му стана още по-мило и от вълнение ръцете му се разтрепериха. В желанието си да им достави поне мъничко радост и удоволствие, докато са тук при него, той забрави обидата и огорчението, причинено от майка им, и без да се съобразява, че ще предизвика у нея ревност, отпусна се и така безгрижно се отдаде на забавлението, както не беше правил това никога по-рано, дори и в първите години след тяхното раждане. Жена му, която седеше на стола до масата и ги наблюдаваше, скочи на крака и като разпери ръце, спусна се бързо към тях като орлица, на която се готвят да отнемат малките, и им попречи да продължат играта. Той се отдръпна смутен и видимо недоволен от грубостта ѝ, но не посмя да ѝ възрази и само погледна някак тъжно двете деца, свили се изненадани и уплашени от нейната неочаквана намеса. Изглежда, тя разбра какво бе направила и тутакси се обърна към него с неестествено мек и мил глас:

— Ние сме уморени от пътуването и сме много гладни. Имаш ли нещо за ядене?

— Не, но... аз ей сегичка... — И Кирил изскочи навън.

Той отиде до магазина, донесе хляб, сирене, масло и колбаси, върна се пак да купи захар и чай, понеже в бързината бе забравил за тях, сложи чайника да ври на котлончето в кухнята и когато всичко беше готово, а масата наредена от него и жена му, седнаха да се хранят. Децата бяха наистина гладни и ядяха с апетит, а те мълчаливо ги наблюдаваха и бавно дъвчеха, сякаш това, което вършеха сега, беше най-голямото и най-тежко задължение в живота им. Скоро обаче жена му се отказа и стана от масата. Тя походи насам-натам из стаята, разгледа това-онова с явно недоволен, сърдит вид и като не знаеше какво да прави, отегчена седна на единия край на леглото и нетърпеливо зачака да свършат вечерята.

След половин час тя настани децата да спят, а сама се изтегна на кушетката, на която беше тясно и явно нямаше място за него. Кирил нищо не каза. Застанал мълчаливо сред стаята, той веднага прецени, че за сега няма друго разрешение на въпроса, освен да отиде и помоли хазяите за още една постеля и завивка. После, като поразмисли, изведнъж реши, че ще бъде много обидно и срамно за него, дори глупаво, ако още сега, веднага след нейното идване, те разберат, че не живеят добре, че се чувствуват едва ли не чужди един на друг и не спят в едно легло, затова се отпусна уморено на стола до масата. Как да постъпи? Можеше веднага да стане, да излезе и отиде някъде, да не се върне повече тук при нея, но... мъчно му беше за децата, които не бе виждал повече от две години, мъчно му беше и за самия себе си, защото... защото се страхуваше от нея. Познаваше я добре и беше убеден, че тя е способна на всичко... да го изложи и оскандали, дори да направи така, че да го погуби завинаги... Тогава какво ще стане с Христина? Кирил продължаваше да седи отпуснат на стола и да мисли. Изтегна се на кушетката, жена му го наблюдаваше. Тя забележа неговото отчаяние, дожаля й, види се, за безпомощността му и като разбра, че все пак засега няма друг изход, приповдигна се и с тъничка, едва забележима, но явно състрадателна усмивчица на бледите си, обтегнати устни се обърна към него:

— Е, какво? Ти не ми каза как живееш тук сам, без нас... По-добре ли се чувствуваш?

Той я погледна учудено.

— Защо говориш така! Нали виждаш?

— Виждам, виждам — кимна тя — и затова те питам...

— Не мисли, че ми е леко.

— Не мисля. Личи си! — И тя посочи с очи стаята, чиято обстановка явно не ѝ харесваше. — А имаш ли някакви занимания?

Той не я разбра.

— Какви занимания?

— Ами че... такива, от каквито има нужда всеки мъж, който е без жена.

— Искаш да кажеш развлечения, забавления?

— Да... или не съвсем в прекия смисъл, а ей тъй...

Едва сега той я разбра и усети как пред очите му притъмнява.

— Не съм за съжаление, ако е в точния смисъл, но ако ме питаш в преносен, мога да те уверя...

— Няма нужда, няма нужда да ме уверяваш! — каза тя съчувствено и в същия миг той видя как очите ѝ блеснаха от недоверие.

— Все пак не съм без приятели, дружа с мнозина — призна той откровено.

— Приятели? О, не става дума за тях!

— А за кого?

— Ти по-добре знаеш от мене и би трябвало да ми кажеш.

— Нищо не мога да ти кажа.

— То се знае, че не можеш. Кой мъж досега е признал това пред жена си?

— Но аз те уверявам...

— Напрасно!

Той сви рамене. Тя го погледна с предизвикателен израз на лицето.

— Няма ли да лягаш?

— Ще лягам, но... не ще ли ни бъде там тясно? — запита той и посочи с очи кушетката.

— А какво? Така ли ще стоиш прав цялата нощ? — отвърна тя присмехулно и като се отдръпна, направи му място до себе си. — Лягай!

— Е, добре — засмя се той, — наистина ще ни бъде тясно, но все някак ще прекараме нощта... — И без да чака повече покана, бързо се съблече и се настани до нея.

Х

След премиерата Христина отиде да вечеря в ресторанта заедно с брат си и няколко негови приятели. Групата не беше голяма, но доста шумна. С тях дойде и артистът, който изпълняваше главната роля и който обра тази вечер оваците на жадната за развлечение и забавление публика. Наистина пиесата не се отличаваше с особени достойнства — някаква сантиментална история, съчинена от не дотам даровит автор, — но беше поднесена от талантливия режисьор в много добра постановка, така че грабна сърцата на зрителите. Всички приятели на брат ѝ бяха доволни. Разбира се, най-доволен беше артистът, тъй като това беше първата му голяма роля, откак бе постъпил в театъра. Затова и влязоха в салона с голямо оживление, което не можа да не направи силно впечатление и да не привлече вниманието на посетителите.

Настаниха се на масата, отредена специално за тях в дъното, подалеч от оркестъра, за да могат едновременно и да слушат, и да разговарят, без никой да им пречи. Келнерите, както винаги, услужливи към такива гости като тях, веднага се притекоха и започнаха да им сервират.

Още при първата глътка Христина почувствува, че виното е доста силно и може да се напие, въпреки това пи наравно с всички и скоро усети, че ѝ става горещо и главата ѝ се замайва. Беше ѝ безкрайно приятно да седи в компанията на мъже — тя, единствена жена — и да слуша техните разпалени спорове, да преценява отстрани кой колко е умен и какви мисли изказва, да се радва и възхищава от остроумията на брат си, да се учудва на афоризмите на приятеля му, журналиста, да бледнее леко пред жлъчните думи на тоя или оня от тях и особено да улавя и усеща върху себе си погледа на артиста. Към него тя вече бе проявила нещо повече от обикновено любопитство — завладяла я бе историята на живота му, пленила я бе неговата съдба и от ума ѝ не излизаше случката, която бе разказал у дома им. Сега, когато отново седеше на една маса с него, тя си спомняше за страданията, които бе преживял след смъртта на нещастната жена,

заразена от тежко болния му приятел, и чувствуваше, че сърцето ѝ се изпълва с чувство на голяма симпатия към него. Затова и с удоволствие пи наздравица в негова чест — за успеха му на сцената и за щастието му в живота, което всички му пожелаха. А след тази чаша, която изпи наведнъж до дъно, тя се отказа да пие повече, като заяви, че вече нито капка няма да сложи в уста.

Вечерята завърши с повишено настроение, всички бяха доволни. После един след друг, под разни предлози, сътрапезниците си отидоха, а брат ѝ пожела да слезе долу в бара и да прекара там, още няколко минути. Христина и артистът останаха сами. Той предложи да излязат да се поразходят из улиците, а след това да я изпрати до дома ѝ. Тя веднага прие.

Беше влажна есенна нощ. Дъждът бе престанал, но небето все още се изцеждаше. Вятърът продължаваше да гони облаците, които бягаха разпокъсани на големи валма, а между тях, в пролуките, сякаш в бездна сред вълните на разбушувал се океан плува като малка ладийка луната. Замечтана, унесена, Христина вървеше до артиста и не чуваше какво ѝ говори с тих, приглушен глас. Тя си мислеше за Кирил. Защо го остави тази вечер сам? Защо не го предупреди порано? Нима не можеше да дойде и той с нея в театъра? Изведнъж гласът на артиста я изтръгна от унеса, като че ли я събуди от сън. Спътникът ѝ беше станал вече много нетърпелив и не можеше да си обясни как така ѝ говори почти през цялото време, откакто излязоха от ресторанта, а тя мълчи и нищо не казва, сякаш е сама на улицата.

— Ах, извинете! — каза оживено тя и се загърна още повече в палтото си, тъй като бе усетила как влагата и студът пронизват тялото ѝ, завладяват я цялата и я карат да трепери. — Чух ви, но не ви разбрах добре. Какво искате да ми кажете?

Той се почувствува още повече засегнат от думите ѝ, но не се разсърди, а запази благоприличния си вид на разсъдлив млад човек.

— Казвам ви — продължи той, — че времето сега още не е така лошо, не е съвсем студено и можем по-често да се срещаме, да излизаме на разходка.

— Да — кимна само тя.

— Искате ли пак да се срещнем?

Христина се спря.

— Да се срещнем пак ли? — обърна се към него и го погледна.
— Какво пък, защо не! Можем да се срещнем... пак, както казвате...
— И тихо се засмя.

Той остана недоволен от отговора ѝ.

— Защо се засмяхте?

Христина отново се засмя.

— Да, кажете ми, моля ви се, защо се засмяхте? Ето че и сега се смеете! — настоя той с тон на обиден човек и я погледна недоверчиво.

— Ами че тъй на, смешно ми е. И аз самата не зная защо...

— Знаете, знаете! И аз ви моля открито и откровенно да ми кажете — настоя той с такъв развълнуван глас, че тя едва се въздържа да не избухне в още по-неукротим смях. Но разбра, че ще го обиди и изведнъж стана сериозна.

— Добре, ще ви кажа. Досмеша ми, когато казахте думичката „пак“ като че ли ние с вас сме се срещали често и тая вечер ако сме заедно то е една от тия срещи. Нали тъй излезе? — попита тя с подкупващ тон в гласа и отново се засмя.

Засмя се и той.

— Да, така излезе — съгласи се той и му беше безкрайно приятно да признае това сега пред нея.

Бяха излезли на главната улица бяха стигнали до края на града и вече навлизаха в тъмната и тиха алея на крайречния парк в едно от ония кътчета, където за такива като тях можеше да се намери спокойствие и самота.

Вятърът беше разгонил облаците и разчистил небето. Луната, измъкнала се от тъмните бездни и разбушувалия се океан, плуваше леко по гладката му тъмносиня повърхност, сякаш се носеше върху укротени вълни. От време на време подухваше слаб полъх и от клоните на дърветата се ронеха над главите им ситни като прашец дъждовни капчици.

Те вървяха един до друг по широката алея, прескачаха блесналите локвички и отиваха все по-навътре в парка. Той говореше възбудено и разгорещено, а тя слушаше с интерес и дори с някаква неподозирана наслада гласа му.

— Има моменти в живота на човека, когато той се чувства съвсем малък и нищожен, като че ли няма никакво значение за

природата — звучеше неговият ясен и чист глас с увлечение. — Изпитвали ли сте някога подобно чувство?

— Не, никога.

— А представете си, аз съм изпитвал...

— Нима?

— Да, разбира се. И неведнъж, а много пъти, дори и сега...

— Наистина ли?

— Уверявам ви!

Тя не отговори. Знаеше за какво загатваше, но не искаше да му даде повод и той да разбере, че на нея всичко ѝ е ясно защо говори това сега. Помнеше какво се бе случило с него и какво бе преживял след смъртта на любимата си, но не можеше с нищо да му помогне, а най-малко можеше да му обещае, че ще бъде по-внимателна и по-ласкава с него. Стана ѝ жал. Какво да направи? Как да постъпи, та той да види истината и да престане да се заблуждава?

Като продължаваха да се движат все така близо един до друг, почти допирайки раменете си, те навлизаха все по-навътре и по-навътре в парка, който се простираше покрай шумящата, разпенена река, придошла и набъбнала след продължителните дъждове. Изведнъж, най-неочаквано, той заговори още по-разпалено. И колкото по-навътре отиваха, толкова повече се оживяваше. А на нея ѝ ставаше все по-безразлично и дори престана да го слуша. Той с увлечение ѝ разказваше някаква друга история, станала пак с него, а думите му се нижеха като еднакво оформени гарички, край които влакът профучава, без пътниците да ги забележат — така минаваха те и край нейните уши: от всичко, което чуваше, в съзнанието ѝ не оставаше нищо. Сега мисълта ѝ отново беше изцяло заета само с въпросите, свързани с Кирил. Какво ще каже той, когато научи за нейната постъпка? Тя се мъчеше да се оправдава, че причината за това, че тази вечер не го дочака, се дължи на желанието ѝ да отиде на театър, но дълбоко в себе си се упрекваше за държанието си, като намираще, че е виновна. Да, много виновна!

Внезапно гласът на младия човек, който вървеше до нея и говореше монотонно като бръмченето на пчела, още веднъж я изтръгна от унеса ѝ, този път с резкия си тон:

— Слушате ли ме или си мислите за нещо друго?

— Слушам ви.

Явно беше и за двамата, че нямаха никакви допирни точки, никаква вътрешна връзка и че колкото и да се мъчеха да си създадат тема за общ разговор, това никак не им се удаваше.

„Значи — помисли си Христина, — време е вече да се разделим!“

И като потръпваше с цялото си тяло — от вълнение или студ, сама не знаеше, — тя се загърна пак в палтото си и каза тихо:

— Моля ви да се връщаме. Искам да се прибера у дома. Ще ме изпратите ли?

— Разбира се. Нали тъй съм ви обещал!

— Благодаря.

Тръгнаха мълчаливо по обратния път. И без да произнесат нито дума, изминаха дългата алея и се озоваха в началото на главната улица, която пресичаше града. После свърнаха надясно и се прехвърлиха по покрития мост от татък в старата част, прекосиха малкия площад и пое нагоре по стръмните улички на Варош. Стигнаха до дома ѝ и се спряха пред малката дъсчена порта с широк и надвиснал също тъй дъсчен покрив. Тук тя му подаде ръка и младият човек се залови за нея като удавник за сламка.

— Ще се видим ли пак?

— Да, ще се видим.

— Кога?

— Когато ме поканите.

— Добре. Още утре вечер... пак в ресторанта.

— Но няма да дойда сама, а с приятел, съгласен ли сте?

Той се замисли, после отговори твърдо и решително:

— Съгласен съм. Елате с когото искате, ще ви чакам!

XI

От сутринта валеше дъжд. Христина цял ден бе чакала да спре, но той все още продължаваше — студен, мътен и отегчителен като спомените ѝ от изтеклата нощ. Защо обеща на това момче да отиде на среща тази вечер? На среща... пак! Тя се усмихна горчиво и избърса с длан запотеното стъкло на прозореца. А във дъждовните струи все тъй се стичаха и капките чукаха, като се пръскаха на хиляди дребни пращинки. Какво ще си помисли — че наистина е влюбена в него? Тя пак се засмя и пак избърса с длан стъклото. Но ако той наистина се е влюбил в нея?

Тежко ѝ беше на душата, неизказано тежко, дори отвратително. И каква скука, боже мой, каква скука! Да би могла да се поразвлече с нещо, да се поразсее... До обед беше уверена, че няма да отиде на срещата и че ако наистина отиде, няма да бъде сама, а с Кирил. Вярваше, беше убедена, че щом му разкаже всичко, той тъй ще се смее и ще се съгласи да дойде с нея в ресторанта, а там вече знаеха как да се държат и какво да говорят, за да не обидят сътрапезника си. Да, вярваше... Но когато се изкачи по стълбата и се изправи пред вратата на втория етаж в сградата, в която живееше той, изведнъж нещо ѝ подсказа, че се е лъгала. Позвъни. И веднага на прага застана Кирил. Тя видя как лицето му се изкриви от гримаса на безпомощност и объркване, как целият пребледня и думица не може да каже, като че ли бе онемял. Не я покани да влезе, нито пък пожела да я изпрати до дома ѝ, както друг път, а само я погледна умолително и едва успя да прошепне:

— Жена ми е тук. Моля ти се, иди си, а пък аз ще намеря начин да ти се обадя.

Тя нищо не каза, обърна се и бързо се спусна по стълбата. Той разбра грешката си и изтича подир нея.

— Христина!... Тина!...

Чу вика му, но не се спря и все тъй бързо, почти тичешком, излезе на улицата и в дъжда, без да разпъне чадъра, който държеше в

ръка, дълго ходи, дълго се лута без мисъл и цел, докато най-сетне се прибра в стаята си.

И ето сега стои до прозореца, гледа помътеното от дъждовните струи стъкло, слуша чукането на капките и плискането на водата по дворните плочи...

Отвратително време! Мрачно и сурово време! Отникъде светъл лъч и надежда за проясняване, а все тази мъглива, тежка, влажна дъждовна завеса, която е прихлупила града, съседните квартали с ниски дървени къщички, плъзнали като ято сиви гъски по хълма. Откак помни, гледката на Варош е била все такава, все една и съща — криви калдъръмени улички, дървени къщички с чардаци и еркерчета, с пезули и решетъчни прозорчета, от които от време на време ще надникне някоя побеляла глава на старица или млада жена с бледо, недокоснато от слънцето лице. Да можеше да заспи някоя нощ и като се събуди на другия ден, да види съвсем друга картина и да е забравила, че живее тук от рождение, че тук са живели майка ѝ, и баща ѝ, дядо ѝ и баба ѝ, всички дядовци и баби от десетина и повече поколения!

Изведнъж тя се сети за баща си. Какво ли прави старият сега сам в стаята? Навярно седи на кожения стол с високо облегалo зад бюрото си до зиданата печка и грее на нея немощните си ръце... Ох, той неин баща сега ѝ е най-голямата грижа! Той е толкова стар и грохнал, при това сам и безпомощен, че тя го жали, истински жали и скърби за него. Тя знае, че той сега се занимава с ръкописа на своята последна книга — някакво тълкуване на законите от последните години, което тъй го е увлякло, тъй го е погълнало, че безспорно крепи силите му.

Къде ли е брат ѝ? Напоследък той твърде често започна да отсъства и да се връща късно нощем, а това я тревожеше и изпълваше душата ѝ със смут и съмнение. Зарязал е всичките си занимания, дори и уроците по английски, не рисува, не чете, не свири. Какъв амбициозен и честолобив беше само доскоро! И колко способен като архитект, какъв добър познавач на музиката, какъв изящен вкус имаше към хубавото в литературата, какъв остър, рязък ум и каква находчивост във всичко... Защо, защо се изостави това момче?

До слуха ѝ достигна шум от тракане на съдове и Христина веднага се досети, че леля ѝ готви вечерята и се блъска сама като хлебарка в тясната кухничка. Милата ѝ леличка! Тя остана стара мома

и не пожела да се омъжи за баща ѝ след смъртта на майка ѝ, макар че всички настояваха чистосърдечно, а баща ѝ дори ѝ направи официално предложение. Но леля ѝ остана вярна на първата си любов, някакъв пехотен поручик, и не поиска да оскверни паметта на сестра си, която много обичаше.

Христина стана от креслото, в което се бе отпуснала, и като разкърши рамене, се заразхожда из стаята. До определеното за среща време имаше още час и половина и тя не знаеше как да го използва. Решила бе да отиде, но не беше сигурна, че като стигне до вратата на ресторанта, няма да се върне. Искаше все пак да провери себе си — силна ли е волята ѝ или е все така размекната, отпусната.

Ако няма нищо сериозно в отношенията им, защо ще ходи и защо ще мами човека? Но в себе си тя не можеше да реши дали наистина между тях няма съвсем нищо, иначе... Да, иначе не би мислила за това през цялото време, откакто се бе върнала от дома на Кирил! И особено сега, след като разбра, че той не е вече свободен и че за него сега над всичко стоят задълженията към семейството му, към жена му, която се бе върнала.

Кога се бе върнала? Завчера, когато се уговориха за нова среща, той нищо не ѝ каза — значи, не е знаел... Върнала се? Е, да! Какво от това? Тя му е жена, законна жена, и ти, Христина, много добре разбираш всичко това и не бива да му се сърдиш. Ти предварително се бе съгласила да дружиш с него и да го приемеш такъв, какъвто е — женен, с деца. Но, боже мой, защо се съгласи да дружи с него? Как тъй изведнъж, без да помисли и разсъди, се влюби? Тя знаеше и значи — мамеше себе си. Той ѝ бе заявил, че не ще може да се разведе и че трябва да живеят така, както досега, и тя... тя, разбира се, прие! Тогава кой е виновен? Само тя и никой друг! Той беше открит и честен пред нея, не скри, не я излъга. И ето, в края на краищата неговата законна жена дойде и сега разполага с него. Има ли право да ѝ го отнеме и да лиши децата от баща? Не, хиляди пъти не! И затова не ѝ остава нищо друго, освен да претърпи болката, да преглътне огорчението, изпратено ѝ от съдбата, да потисне всичко в себе си и да заживее с мисълта, че вече не ѝ принадлежи, че е сама. Сама? Да! Защо пък? Ами че тя спокойно може да си намери друг, спокойно може да потърси нова любов. Нова любов? Любов ли наистина ще бъде това? Кой знае, едва ли! За нея Кирил бе първият, в който се влюби, първата

й искрена и силна любов, а първата любов с нищо не може да се замени. Ще намери ли друг, също тъй достоен като него, който да запълни празнината в сърцето ѝ? Нека се надява, нека вярва! Може би артистът, с когото си бе уговорила среща тази вечер, ще бъде този... Да, може би. Но ако тя не го обича, ако не го чувствава близък и сърцето ѝ не я влече към него?... Тогава? Тогава тя трябва да опита, да се срещне пак с него...

При мисълта за думичката „пак“ Христина се усмихна, но усмивката ѝ не беше весела, а горчива. Тя погледна часовника на стената, който показваше седем и половина. До срещата ѝ имаше още половин час — време достатъчно, за да се приготви и... да помисли.

Христина бързо се залови за тоалета си и след петнадесет минути беше вече готова за излизане.

Като минаваше през полутъмния хол, осветен само от една малка лампа, от кухнята надникна леля ѝ.

— Тинче, къде толкова късно?

— Ще поизляза, лельо. Душата ми се стегна да седя цял ден сама в стаята си.

— А за вечеря ще се върнеш ли?

— Не, яжте без мене. Аз ще бъда с приятели и приятелки.

Леля ѝ само поклати побелялата си глава и на състареното ѝ сбръчкано лице, все още с черти на отминала хубост, се появи усмивка на снизхождение, като че ли искаше да каже, че много добре разбира тия работи.

Христина продължи към изхода, но още не бе стигнала до вратата, която водеше за чардака от стаята на баща ѝ се чу неговият глас:

— Христина!... Тина!... Тинке!...

Поспря се. Баща ѝ упорито продължаваше да я вика. И тогава тя, явно недоволна, че я забавят, надникна през вратата на стаята му.

— Какво, тате? Защо ме викаш?

— Ела, ела, влез за малко! — махна с ръка старият пенсиониран съдия, като вдигна глава от масата и свали очилата от острия си, тънък, хрущялест нос.

Христина леко се намести на стола пред него. Той втренчи безцветния си поглед в нея и един миг мисли, после попита:

— Излизаш ли?

— Да, тате.

— Пак ли с него?

— Този път не.

— А защо?

Тя се обърка, но той и без отговор разбра всичко.

— Ти не бива да ги мениш, както си мениш роклите или обувките — каза той назидателно и гласът му, тих и отпаднал, издаваше вече безкрайна умора, грохнала старост. „А всъщност — помисли си тя — не е толкова стар, но е много измъчен, изстрадал човек...“ — и продължи да се вслушва в съветите му: — Любовта не е чаша вода, която можеш да изпиеш наведнъж, а после да си налееш друга. Ти трябва да разбереш, че веднъж обикнеш ли един човек, за друг не трябва да мислиш. Любовта е най-святото чувство, останало у човека още с неговото сътворяване от природата. Запомни добре това, моето момиче! Хайде, върви и не забравяй какво ти е казал твоя баща...

Христина го изслуша внимателно, без да му възразява, но и без да приема напълно като истина неговите думи. От всичко, което той ѝ каза, за нея остана безспорно само едно: че вече се бе примирил и бе приел Кирил като неин избраник. Кирил! Заслужаваше ли той това доверие? И без да си дава отговор, като веднага забрави трогателно наивната и изпълнена с остаряла романтика реч на баща си, тя излезе от стаята, напусна дървената къщичка и зачука с токчетата на обувките си надолу по калдъръмената уличка...

Дъждът беше спрял и само отделни редки капки ръсеха главата ѝ. Тя вървеше бързо и леко и скоро се намери пред вратата на ресторанта. Артистът я чакаше нетърпеливо, с изписано на лицето отчаяние. Но щом я видя, той се зарадва, че не се стърпя, изтича насреща ѝ и като пое подадената му ръка, целуна я с жар.

— А къде е приятелят ви? Защо сте сама?

— Нямам никакъв приятел и затова съм сама.

— Тъй и предполагам — извика той радостно възбуден. — Хайде да влезем! — И ѝ направи път да мине.

Двамата влязоха едновременно в осветения салон под звуците на оркестъра, който свиреше някакъв цигански романс.

XII

От своето място в ъгъла на леярната Кирил наблюдаваше целия цех заедно с формовъчното отделение. Всеки миг той знаеше кой какво върши, докъде е стигнала работата и към кого да се обърне, за да поиска обяснение за направените грешки.

До него, седнал на високия въртящ се стол, бай Стаменко, най-верният му помощник, бе навел глава и с остър, проблясващ иззад стъклата на телените му очила поглед разглеждаше разгърнатия пред тях чертеж. Кирил съзнаваше, че без стария и опитен майстор не би могъл да направи нито крачка, ако решеше да предприеме нещо по-сериозно, и затова винаги търсеше неговите съвети.

Този ден, както и през всички досега, двамата спокойно разглеждаха току-що изпратения им от проектантския отдел нов чертеж, като не забравяха, че още не бяха изпълнили задължението си по другия, който неотдавна бяха получили. Макар че привършиха опитите си и получиха по установената рецепта нужния образец сплав, Кирил все още се вълнуваше: от управлението на завода не бяха утвърдили направеното от тях предложение, а пък не се знаеше и дали ще го утвърдят. Директорът беше opak човек, държеше на своето мнение и не искаше да признае никакви опити, извършени без негово съгласие.

Кирил отново погледна чертежа и още повече се развълнува: по ситния и равен почерк, с който бяха дадени обясненията, той разбра, че и този го бе изготвила пак Христина. Усети как сърцето му започна да бие ускорено, сякаш Христина присъствуваше невидимо тук и го гледаше с укор. Той веднага си спомни как тя дойде в дъжда у дома му и как я посрещна на вратата смутен, върна я и не посмя дори да я изпрати до улицата. Тогава от страх да не би жена му да разбере нещо за техните отношения дотолкова се обърка, че не знаеше какво да прави и успя само да ѝ пошушне, да я предупреди, че не бива да влиза, а тя го погледна учудена, едва ли не възмутена, и бързо се спусна по стълбата, като че бягаше не от жена му, а от самия него. Трябва да е бил много жалък и нищожен в нейните очи, иначе не би могъл да си

обясни израза на съжаление в погледа ѝ. И колко глупаво, колко хлапашки постъпи, когато се върна с подкосени крака в стаята при жена си и сам, без тя да го пита, започна да ѝ разказва кой от другарите му е дошъл и за какво го е търсил. Видът му трябва да е бил наистина на виновен човек, защото жена му, толкова съобразителна, с прозорлив ум, го изгледа недоверчиво и с презрение, каквото заслужаваше в момента.

Кирил отвърна поглед от чертежа, обърна се и заоглежда цеха. Игнат стоеше с ръжен в ръце пред своята пещ и разговаряше с другия леяр. И с него постъпи не така, както трябва! Защо го излъга оная вечер и го остави сам да се напие и после да пребие жена си? Добре че все пак жена му излезе благоразумна и се върна веднага при него... Хм! А благоразумие ли е това, че и собствената му жена се върна?... Кирил въздъхна и погледна към бай Стаменко, който бе забол едва ли не носа си в чертежа и го разглеждаше с такова старание през вързаните с конец телени очила, че му завидя. Завидя му и в същото време му стана неприятно, че старецът тъкмо сега, когато имаше най-голяма нужда да бъде сам и да помисли, се бе залепил за него.

— Как мислиш, другарю инженер — обърна се майсторът към Кирил, — не трябва ли този път да отнесем въпроса до партийното бюро?

Кирил трепна изненадан.

— Кой въпрос, бай Стаменко?

— Ами че... как кой? То се знае, за нашите опити... за получената сплав... Как мислиш, а?

— Не зная какво да ти кажа — Кирил сви рамене. — Колебая се още и не знам дали ще мога...

— А пък аз мога! — каза строго и дори сърдито майсторът. — И мисля, че не само трябва, но и съм длъжен да направя това като член на бюрото. Как тъй директорът ще ни пречи? Че нали опити сме правили! И какво лошо вижда в това, което му предлагаме? Да знаеш, другарю инженер, няма да го оставя спокоен, докато не приеме тая сплав... И каква чудесна сплав получихме! — Старецът се оживи. — Ето, и този чертеж също е интересен, аз искам и с него да се заловим. Как мислиш, ще успеем ли?

— Ще успеем, бай Стаменко, няма никакво съмнение, че и този път ще успеем!

— И аз така мисля — кимна майсторът. — Затова още утре ще поставя въпроса пред партийното бюро. Ти само чакай и ще видиш какво ще излезе! — И той махна с ръка, като че ли с това искаше да го успокои и да го убеди, че не бива да се тревожи.

— Добре, добре.

Кирил стана от стола. Без да излиза от главата му мисълта за Христина, че ето на, тя му е сърдита и навярно не ще иска вече нито да се срещат, нито да се виждат, той тръгна из цеха. Пред пещта, където Игнат все още стоеше с ръжен в ръце и разговаряше с другаря си, се спря.

— Игнате — обърна се той към него, — искаш ли тази вечер да отидем да се почерпим, ама този път наистина, няма да те излъжа както миналия път, искаш ли, а?

Леярят килна каската си на тила.

— Е, щом е наистина, щом няма да ме излъжеш, то се знае, искам, защо да не искам. Само че ми кажи кога, другарю инженер.

— Кога ли? — Кирил разтегна устни. — Разбира се, след работа!

— Дадено! — Игнат с въодушевление размаха ръжена. — Ще те чакам вън, пред главния вход.

Кирил продължи по-нататък, обходи целия цех, надникна на много места, където смяташе, че има нужда от него, даде тук-там някой и друг съвет и излезе на двора.

Намислил бе да се отбие до проектантския отдел и да повика Христина, за да поговори с нея насаме, да се обяснят за вчерашната неприятна случка. Той смяташе, че е длъжен да ѝ признае вината си, но и твърдо бе решил да ѝ съобщи, че поради връщането на жена му известно време не бива да се срещат, като ѝ обещае, че след това ще направи всичко, което зависи от него, за да продължи пак старата им дружба. Да, разбира се, той ще ѝ каже, че още я обича и че все тъй горещо желае да не се разделят... Какво друго може да направи сега, когато жена му се е върнала?

Кирил внезапно се спря. Не е ли Христина онова момиче, което ей сега излезе от вратата насреща и без да се спре, без дори да му обърне внимание, изтича пред него, сякаш бягаше от прокажен? Унесен и погълнат от своите мисли, той не бе я забелязал и едва сега, когато тя отмина, я разпозна — по гърба и тънката талия, по дългата ѝ, разпусната черна коса над слабичките рамене, особено по бързия

вървеж на хубавите ѝ крачета. Кирил се спусна подир нея и няколко пъти я повика, но Христина не се спря, а бързо се отдалечи и изчезна през вратата на сградата, в която се помещаваше административният отдел на завода.

Смутен, развълнуван и отчаян, той едва се домъкна до своя цех, затвори се в стъклената будка и безсилен се отпусна на стола. Слава богу, че е сам! Бай Стаменко беше излязъл и отишъл някъде по работа. Оставил му беше бележка, че до края на службата няма да се върне. Кирил подпря глава на ръце. Значи — не само му се сърди, но не иска и да го види, не иска да чуе гласа му, бяга от него.

До края на работата Кирил не напусна мястото си — остана там с мислите си. Защо Христина тъй бързо се отказа от него, изостави го и не иска да се срещнат и разберат? Наистина ли е толкова тежък случаят, който стана причина за този разрыв, или има още някаква малка възможност да се намери изход от това положение? И не може ли тя да разбере, че той за нищо не е виновен пред нея и че не може да постъпи другояче, освен само така, както направи вчера?...

Кирил дойде на себе си едва когато чу гласа на Игнат, който го викаше, и си спомни, че му бе обещал да отидат някъде да се почерпят. И защо не? Нека се напие, нека заглуши болката в гърдите си, за да забрави, че с него са постъпили несправедливо две жени! Той се надигна от стола и тръгна към вратата, където бе застанал Игнат, и усмихнат, някак дяволито намигвайки му, го чакаше.

— Какво става с тебе, другарю инженер! — посрещна го леярят, когато Кирил излезе от стъклената будка и застана пред него. — Да не си болен? Я виж лицето си колко е бледо!...

Кирил махна с ръка.

— Хайде, Игнатка! Хайде, брат! Да вървим! Нищо ми няма, така ти се е сторило... — каза той и като го прегърна през широкия гръб, помъкна го към вратата на цеха.

Двамата излязоха от двора на завода и скоро се намериха в една от ония малки квартални кръчмички, в които обикновено се събират такива като тях отчаяни хора, решили да намерят разтуха във виното, шума и приказките. Колко време пиха, какво си говориха, как се прегръщаха и се обясняваха в приятелство, в мъжка обич, нито Кирил, нито Игнат можеше да каже. Все пак Игнат, който беше по-издръжлив на пиене, по едно време долови, че инженерът вече съвсем се бе

предал и така се бе насвяткал, че не се крепеше на стола и залиташе, дори в един момент се облегна на рамото му и зариди отчаяно с глас.

— Другарю инженер! — извика той уплашено. — Другарю инженер, стига толкова! Време е да си вървим, иначе съвсем ще пропаднем и тогава лошо ще бъде, казвам ти, лошо ще бъде... Хайде, брат! — и като го прихвана за раменете с яките си ръце, измъкна го от кръчмата и го поведе по улицата.

Покорен като дете, Кирил се отпусна и се предостави съвсем на него, като преди това му каза на коя улица живее и къде да го заведе. Друго нищо не запомни...

XIII

Събуди се с мокра кърпа на челото. Отвори очи и погледна пред себе си. Жена му седеше на стола до масата, втречена в него с мрачен поглед, а децата спяха дълбоко. Дали е още твърде рано? Той се опита да стане, но главата му тежеше. Смръщи вежди и сви устни от болка — нямаше сили да стане и продължи да лежи, като от време на време поглеждаше виновно към жена си.

— Това в моя чест ли е, че дойдох? — запита тя и се изправи. — Друг път ти никога не си правил така. Изобщо не пиеш и не умееш да пиеш. Тогава как да си го обясня?

Той мълчеше, като отправяше умолителен поглед към нея, сякаш тя щеше да се хвърли върху него, за да излее гнева си с няколко удара. Ако не разбира защо го е направил, нека поне го пощади сега и не го пита! Обърна се на другата страна и се помъчи да запази спокойствие, да не се издаде, че се страхува от нея. Не можеше да търпи втречения, тежък и мрачен поглед, с който тя го обвиняваше и го караше едва ли не да потръпва...

— Така... Мълчиш? Значи, се чувствуващ виновен! — чу той гласа ѝ и целият потрепери. — Добре. Ако аз съм причината, ако съм ти вече дотегнала, кажи ми, мога да си отида...

— Не, моля ти се! — простена той и се обърна с пламнал от възмущение поглед към нея. — И стига, престани повече да ме измъчваш!

Тя го погледна косо, изпод вежди. Не, той съвсем не беше този, когото познаваше. Този беше друг. В отдалечаването си от нея той се бе променил и не беше вече онзи тих и кротък, онзи смирен мъж, който търпеше и понасяше всичко, дори и несправедливите упреци, както в началото на техния съпружески живот, а беше явно, че за това време, докато са били разделени, той бе станал някак особен... упорит и твърд, че сега този не ѝ се подчинява, иска да бъде самостоятелен и независим! Ах, да... Може би заради това той я бе напуснал и бе дошъл тук! А ето че тук той се държи така, сякаш за всичко е виновна тя, и открито ѝ дава да разбере, че повече няма да търпи тя да налага

волята си над него. Като разбра, че той наистина ѝ се бе изплъзнал от ръцете и че завинаги е загубен за нея, жена му сви недоволна устни и на слабото ѝ, изкривено от злина лице се появи изражение на пълно отчаяние.

— А ти не ме ли измъчваш? — простена тя от болка.

Той запуши ушите си с пръсти.

— Кажи, не е ли това мъчение за мене и за децата... да се връщаш пиян? — настоя тя и продължи наставнически: — Вместо да се прибереш като хората, ти отиваш да се черпиш с приятели. И какъв е тоя твой приятел, който те доведе... такъв прост и недодялан като последен простак! Такива ли са твоите приятели, а?

И тя пак го погледна с остър, пронизващ от злина поглед.

Той беше небръснат, с мръсна яка на ризата си и с прашни обувца, както беше се проснал на леглото, дето бе спал сам през нощта, а тя бе прекарала будна на стола, раздирана от срам, гняв и обида. Явно беше, че от бързане, от работа и грижи по задълженията си в завода той не бе успял да се постегне и се бе занемарил, бе се отпуснал страшно много. Да, неприятно, съвсем неприятно! А на всичко отгоре тъкмо сега ѝ се стори, че ръцете му бяха груби, с очукани нокти, обгорени от огъня на пещта. Тя сви недоволна и с погнуса устни. Такъв ли мъж искаше и бе търсила някога? Хм, инженер... и не точно инженер, а леяр! Може да е мъжествен и красив, може да е честен и прям, да е добър в производството и всички негови другари там, в завода, да са доволни от него и да го харесват, но тя... О, не и тя! Съвсем не бе мечтала за такъв мъж, за мъж, който да се завира направо в огъня, да живее сред дима и саждите, да лее някаква си стомана и да ходи мръсен като всички други в леярната. Какви са му пръстите на ръцете! Това не са пръсти за любов, а само за труд, за груба работа. Безспорно тя уважава труда, но не този, а другия — изтънчения, интелигентен труд, от който жената като нея не се отвращава и изпитва удоволствие. Замижала, тя пак го погледна. Той продължаваше да лежи отпуснат и умърлушен, едва ли не безсилен и безпомощен като дете, извършило непоправима пакост. И в един миг като че ли го съжали. Все пак никак не му е леко без тях, без нея и децата, и животът му, изглежда, е за окайване... Но като се взря още веднъж в подпухналото му лице, все тъй неприятно, както ѝ се стори в началото, тя изпита още

по-голяма погнуса и още по-голямо отвращение от жалкия му вид, не се стърпя и още по-строго, с висок, почти креслив глас попита:

— Е, кажи ми, искам да знам, такива ли са твоите приятели?

— Той не ми е приятел — отговори Кирил с мъка и стисна главата си с две ръце.

— А какъв?

— Работник от завода, леяр, мой подчинен...

— А-а, така ли? — Тя едва не извика от учудване. — Работник от завода, леяр, твой подчинен... Браво! Ето докъде си стигнал, другарю инженер! — И поклати укорително глава.

Стиснал зъби, той мълчеше. Но тя все още не искаше да го остави спокоен, като че бе решила тъкмо сега да излее върху главата му целия си накупял гняв.

— Поздравявам те, другарю инженер, хубава компания си имаш! А сигурно и жени водите с вас? След всичко, което се случи, никак не се съмнявам в това...

Тя може би щеше да продължи още дълго да го обвинява с такива отвратителни думи, но той скръцна със зъби, нещо сякаш го преряза. Най-сетне нервите му не издържаха.

— Стига ме измъчва! — извика той. — Разбери, че бръщолевииш глупости! Не е имало с нас никакви жени и този е единственият случай в живота ми. А ако пък не разбираш, тогава... още по-добре, на добър ти час!

— Какво, заплашваш ли ме?

— Не, не те заплашвам, а само...

— Само ме гониш, така ли? — Тя също настръхна, готова да се брани. Искаш да си отида, да се махна оттук... Е, добре! — извика тя и се наведе над него, разперила ръце, като че ли ей сега ще го грабне и разкъса. — Аз мога още сега да си отида, ще си събера багажа, ще си взема децата и ще се махна, но... — И като забеляза, че децата се бяха събудили и я гледаха уплашено, с разширени от ужас очи, тя се спря и се отдръпна от него. — Не, няма да си отида, няма да се махна, тъй да знаеш! Аз съм дошла при тебе и при тебе ще остана, пък ти, ако искаш, стой при мене и при децата, а ако не искаш и не ти изнася, напусни ни, махни се, иди там, където ще ти бъде най-добре...

— Мълчи! — скочи той вбесен, без да задържа гнева си. — Ще те убия... ще те удуша... — И посегна към нея с протегнати ръце, но

децата се разписаха и той веднага разбра какво бе направил в яда си.

Стисна зъби, за да овладее нервите си, и като почувствува, че се съвзема, бързо се облече и без дори думица да продума, излезе пред смаяния поглед на децата си, които се бяха свили върху леглото и с отчаян израз на бледичките си личица гледаха след него.

Успокои се напълно, когато се намери на стола в ъгъла на своя цех. Бе дошъл рано, твърде рано. Работата в завода почваше по-късно и около пещите още нямаше никого. Мълчанието и самотата, които царяха тук, в тази огромна, утихнала, почти мъртва зала с опушен таван и стъклени, помътени стени, с тези студени, угаснали през нощта пещи и с наредените една до друга като кубчета от детска игра форми, напълнени още вчера с изстинала вече сплав, действуваша отрезвително на изопнатите му до скъсване нерви и му напомняха за задълженията му като началник на цеха.

Цял ден се труди и блъска, както никога друг път, цял ден ходи насам-натам, води разговори с работници и служители, дава съвети и сам получава нареждания от управлението на завода, но от главата му не излезе разправията с жена му, която искаше да го унижи в собствените му очи, за да го накаже заради греха си към нея. В същност коя беше причината да изпадне тя в такава ярост, готова да го смаже, ако можеше, дори с един само поглед? Той много добре знаеше: тя се чувствуваше измамена и онеправдана, че в гордостта си не можеше да го накаже, да му причини още по-голяма болка със заплахата, че ще си отиде, че ще го напусне завинаги. Тя беше горделива и високомерна, обичаше да властвува, да потиска другите, особено него, своя мъж, но той отдавна бе разбрал това и навреме успя да се отърве от нея, да се освободи от настойничеството ѝ. И тъкмо заради това, че не можеше да наложи волята си над него, беше го оставила и се бе прибрала при родителите си в Търговище, а сега, завърнала се отново при него, искаше пак да се опита да спечели една нова битка...

Спомни си как в яда си, когато тя се нахвърли върху него, той не издържа и каза, че не ще търпи повече нейното опекунство и че ще я убие, ще я удуши, ако продължава да го измъчва. Разбира се, не съжеляваше за думите си, казани в момент на гняв, но не можеше да не скърби за децата си, които с нищо не бяха виновни пред него и може би също страдаха от нейната тиранична воля. Какво да направи? Как

да постъпи, за да избави и себе си, и тях от тази вечна заплаха от раздори, а може би и бой?

До вечерта Кирил не можа да си даде точен отговор на въпросите, които го измъчваха, а после заедно с младите работници отиде на комсомолско събрание.

В салона беше горещо, душно. И макар че седна до отворения прозорец, чувствуваше как целият изгаря от огън и как главата му тежи, сякаш е наляна с разтопено олово. Той слушаше изказванията на другарите си, но думите им като че ли минаваха покрай ушите му и в главата му не оставаше нищо. Но най-много го измъчваше това, че виждаше пред себе си Христина, която седеше на първия ред, а не смееше да ѝ се обади — чувствуваше се безкрайно виновен пред нея и смяташе, че тъкмо сега, когато отношенията с жена му са отново изострени, няма право да подновява връзките си с нея: не ще бъде никак приятно и на него, и на нея, ако жена му научи, че са се срещали и са водили разговор. Все пак и така не можеше — трябваше да се срещнат още веднъж, за да се разберат.

Когато събранието свърши, Кирил настигна Христина в края на широката алея пред главния вход. Тя се спря и мълчаливо тръгна с него. Няколко минути вървяха, без да се погледнат, после той пръв заговори:

— Исках да те видя и все търсех повод, но все не ми се удаваше...

Тя го погледна открито, с откровен, но както му се стори, чужд поглед и пак нищо не каза, а само тъжно наведе глава.

— Защо вчера, когато те срещнах, избяга от мене? — попита той със задавен от вълнение глас.

— Не съм избягала.

— А какво?

— Просто не исках да те срещна и да разговарям с тебе.

— Така ли! Че защо?

Тя пак замълча.

— Толкова ли омразен съм ти станал, след като ти казах, че жена ми се е върнала?

— Не омразен, но нашата дружба повече не може да продължава — отговори тя тихо. — И мисля, че не трябва да се срещаме...

— Защо?

Христина се спря и го погледна с такъв затаен в ъгълчетата на очите израз, който говореше за голяма мъка.

— Така. Разбери, не бива. Ти не си свободен, а пък и аз...

Тя млъкна и още веднъж го погледна със същия спотаен израз в очите.

— Какво и ти?

— И аз не съм вече свободна.

— Христина! — извика той и пребледня. — Какво говориш! Нима е истина това?

— Да.

— Но... Защо? И кога... кога стана това?

Кирил затвори очи, а когато ги отвори, Христина видя, че в тях гори страдание.

— Каж ми, моля ти се!

— Тогава, когато... Помниш ли, ти ме посрещна на вратата и ме върна, а пък аз бяха дошла, за да...

— Но аз ти казах, че жена ми се е върнала и че...

— Ти наистина ми каза това, но тогава аз разбрах, че между нас вече всичко е свършено и реших веднъж завинаги да скъсам връзката си с тебе.

— Но защо? Защо?

— Нали ти казах? Защото ти вече не си свободен, а и аз... Тогава видът ти беше на човек, който се е разкалял заради това, че е направил грях... Не, не грях! Какъв ти грях? А престъпление... да, да, че е направил престъпление спрямо семейството си... спрямо жена си и децата си... и че вече търси повод да се освободи... Така ли е?

— Не, не е така!

— А аз казвам, че е така. И не само че е така, но и че е и правилно, дето се връщаш при жена си. Каж ми, моля ти се, как щеше да постъпиш, ако беше на моето място? Ами че то е безнравствено, нечестно от моя страна да зная, че жена ти се е върнала и че ти принадлежиш на нея и на децата си, а аз да продължавам да се мъкна с тебе и да развалям семейството ти, да руша щастието на децата ти...

— Но аз не я обичам!

— Това зная, ти си ми го казвал неведнъж, но ето че обстоятелствата налагат да се върнеш при нея. Къде е гаранцията, че утре или другиден няма да се повтори същото?

— Ти искаш да се разведе?

— Вече не.

— Но признай, че доскоро това беше твоето едничко желание!

— Да, но сега, както казах, не желая.

— Тогава?

— Тогава... не ни остава нищо друго, освен да се разделим. Хайде, не се сърди и не прави излишни сцени! Иди си, прибери се при жена си и заживей там с нея за щастието на децата си. Хайде, подай си ръката и да се разделим като приятели! — каза някак особено сприхаво Христина и му протегна ръка, но като не получи неговата, бързо се отдръпна и все тъй припряно, както бе говорила, се отдалечи и го остави сам сред улицата — да стои и гледа онемял, едва ли не загубил паметта и способността си да разсъждава.

Той не направи опит да я настигне — не изтича, както друг път, а остана на мястото си и продължи да гледа изумен подир нея. „А как я обичам!“ — помисли той и бавно тръгна по улицата с тежки, тромави, размекнати стъпки на човек, който не може вече да се владее и който като че ли ей сега ще се строполи на земята.

XIV

— Радвам се, че си се спряла на моя приятел. Той е талантлив артист и е много, много добър човек — обърна се към Христина брат ѝ, като престана да свири и свали цигулката.

— А пък аз не се радвам — заяви категорично тя и лицето ѝ се изкриви от отчаяние.

— Защо, мила?

Той я погледна изненадан, постоя объркан около минута с цигулка в едната ръка и с отпуснат лък в другата, после затвори очи и засвири една от ония тъжни мелодии, които разкъсват душата на човека, когато се измъчва и страда, налегнат от лоши мисли. Тя поседя още малко на стола до запалената печка, послуша унесена, но внезапно стана с въздишка и отиде в стаята си да се приготви за предстоящата забава в завода.

Христина се обличаше и като слушаше цигулката, която като че ли плачеше в ръцете на брат ѝ, изпитваше необясним страх да остане повече сама тук, в тази мрачна стая с нисък, прихлупен таван и с изкривени, попукани стени с изпопадала тук-там мазилка. И изведнъж душата ѝ закопня за въздух, за простор и движение: по-скоро да се облече и да отиде там, в завода, да се завърти сред другарите си в широкия и светъл салон, да се увлече в танците, да си отдъхне и да забрави всичко, което я гнети!

Христина бързо намъкна новата си бална рокля, късичка до коленете, с голямо деколте и венче на едното рамо, наведе се и започна да обува тънките си като паяжина чорапи, купени днес специално за тази цел. Дали ще направи някому впечатление — помисли си. Тя никак не беше суетна, но кой знае защо сега искаше да блесне и да привлече вниманието на момичетата, които щяха да дойдат заедно с нея. Още повече че нямаше да бъде сама: беше обещала на другарките си да заведе артиста, който се бе прочул в целия град и всички искаха да го видят. Решила бе да ги запознае с него, като им го представи като свой приятел, с когото още няма нищо общо, и беше убедена, че те ще ахнат, защото той наистина беше хубав и привлекателен млад мъж,

доста умен, културен и при това, както твърдяха някои от специалистите, способен изпълнител на трудни роли. Какво ли щяха да кажат за него, щяха ли да го харесат тези млади, но опитни кобилки, които вече добре познаваха мъжете? А и той щеше ли да хареса забавата им и техния весел, задружен колектив?

Когато беше вече готова, Христина се приближи до прозореца и надникна навън.

Беше студена, мрачна ноемврийска вечер, с вятър, който пробощдаше телата дори през дебелия зимни палта. Есента бе към края си и сняг още нямаше, но тя знаеше, че скоро щяха да завият вихрушките, земята щеше да побелее и всичко щеше да се покрие с бял саван. Къщичките, наредени една до друга като кибритени кутийки по склона на хълма, щяха да потънат целите в сняг и само от комините им ще да излиза като тъничка сива лента топлото дихание на запалените печки.

Колко е хубаво! И как обича тя това време!

Но защо брат ѝ престана да свири? Я да отиде пак при него, за да си побъбрят още малко! Сега е седем, а до идването на артиста, който бе обещал да дойде да я вземе, има най-малко още час и половина... И Христина бързо премина тъмния хол и без да чука, влезе в стаята на брат си.

Изненадата ѝ беше голяма, когато го видя да стои мрачен и замислен сред стаята с цигулката под брадата и с отпуснат в ръка лък.

— Защо не свириш, Владо?

— Ах, да, наистина не свирия! Знаеш, Тинке, замислих се и не мога да си обясня някои неща, като например... — И той я погледна скръбно.

— Като какво например?

— Ами като това, което ти ми каза преди малко — продължи той и изведнъж се оживи. — Как тъй не можеш да разбереш, че по-добър човек от моя приятел, артиста, не ще намериш...

— О, Владо, моля ти се! — прекъсна го тя недоволна. — Ти няма защо да мислиш за мене, по-добре помисли за себе си!

— Че аз мисля, мила! И мога да ти кажа, че не съм по-далеч от твоите разбирания за живота. Още повече че и аз като тебе съм взискателен и строг в подбора си...

— Ето, виждаш ли, а искаш да се спра на човек, когото не познавам достатъчно добре.

— Но доколкото зная, ти вече си имаш избраник. Какво стана с него?

Тя се намръщи.

— Да не говорим за това, Владо!

— Защо? Кажй, моля ти се! — оживи се още повече той и притегли с лъка си крайчеца на една от нотните тетрадки, разгъна листа и взе няколко приглушени акорда. — Ето, татко казва същото!

— Татко ли? — Тя се сепна. — Какво казва той?

— Че си попаднала на добър избор.

— О, така ли! — усмихна се скептично тя. — Ами че нали той доскоро не одобряваше това?

— А ето че сега одобрява! И не само одобрява, но, доколкото разбирам, и харесва избраника ти...

— Е, стига, моля ти се, стига! — продължи тя да се усмихва. — С него аз вече скъсах. Знаеш ли, че той е женен?

— Да, зная. И са разделени с жена му.

— И какво, одобряваш ли това?

— Защо не, щом като ти го обичаш и той те обича... и щом като вие двамата сте готови...

— Но нали ми препоръчваш своя приятел?

— Аз и сега го препоръчвам. Остава само ти да кажеш кого от двамата повече харесваш и с кого ще можеш да се разбираш по-добре. Да мисля ли, че си се спряла на инженера, както ми каза татко?

— Не, с него аз скъсах. Жена му си дойде и сега там за мене вече няма място, а освен това аз съм си направила избора...

— За моя приятел ли?

— Навярно той ще бъде!

— Значи... все пак той, а не другият!

— Да.

— Тогава... поздравявам те с избора! — извика брат ѝ с непресторено въодушевление прегърна я, притисна я до себе си и я завъртя като малка кукла из стаята.

— Чакай, чакай! Ще ми скъсаш чорапите! Пусни ме, моля ти се, защото трябва да тръгвам за забавата в завода... Ето, чуваш ли? Звъни се! Дошъл е да ме вземе и да ме придружи дотам...

Христина се отскубна от прегръдките на брат си и изтича да отвори.

— Кой е дошъл? — извика той подир нея.

— Ето кой! — отговори развеселена тя, като въведе в стаята артиста, облечен в черен костюм, с балтон и шапка. — Да ти го представя...

— Я гледай! — зарадва се брат ѝ, спусна се и прегърна госта си. — Какво излезе от всичко това? Докато аз тук мъдрувам и разсъждавам за смисъла на живота, отричам бягството от битието човешко и търся нещо, за което да се заловя, той успял да спечели сърцето на моята прекрасна сестричка... Поздравявам те, рицарю на творческия дух! — произнесе насмешливо той цялата тази тирада.

Тримата така се увлякоха в закачки и шеги, че дълго се смяха и забавляваха като деца.

Най-сетне Христина се сепна: времето бързо бе изтекло, а им предстоеше да изминат още доста дълъг път, докато стигнат до завода. Тя дръпна приятеля си за ръката и все тъй шеговито настроена, извика към брат си:

— Хайде, довиждане! Ние тръгваме, а ти тук продължавай да се занимаваш с пророчески мисли и да произнасяш мъдри слова за духовете, които населяват къщата...

— Какво, ти няма ли да дойдеш? — запита изненадан артистът.

— Не, не! Вървете, аз ще чакам тук, докато настъпи времето на свободната любов...

— Охо, има много да чакаш!

— Защо да не чакам? Аз ще живея най-малко още сто години, а дотогава, надявам се, това време ще настъпи... Пожелавам ви приятно забавление! — извика брат ѝ и замаха с ръка.

Той ги изпрати до вратата на чардака, върна се и като застана мълчаливо до масата, постоя около минута неподвижен, после нагласи цигулката, вдигна лъка и замахна с него. Изведнъж стаята се изпълни с тържествените звуци на един марш, с който, развълнуван от успешния избор на сестра си, сякаш ѝ пожелаваше безкрайно щастие през цялата вечер, Владо ги изпращаше.

XV

Когато Кирил влезе с жена си в салона, който през деня беше стол, а вечер им служеше за събрания, концерти и забави, той беше препълнен. Масите бяха събрани и натрупани една върху друга в дъното до стената, а столовете бяха наредени наоколо и на тях вече седяха по-възрастните. На малката сцена, потънала в тънките на черни драперии, свиреше оркестърът на завода, а по средата на салона младежите разгорещено танцуваха.

Кирил се появяваше тук за пръв път с жена си и му беше твърде неудобно и мъчно, че тя се отнасяше към хората от неговата среда така високомерно. Седнал на стола до нея на едно от най-добрите места, той чувствуваше, че като че ли се навира в очите на всички, които бяха около тях. Със свито сърце той местеше погледа си ту тук, ту там, спираше го на някоя група и продължително се взираше, сякаш искаше да открие някого... Ах, ето го и бай Стаменко! Кирил се зарадва и изведнъж усети как му стана по-леко на сърцето. Старецът бе дошъл със своята бабичка. Те се бяха настанили до сцената, по-близо до оркестъра, слушаха с видимо изразено удоволствие на лицата си звуците на инструментите, особено на саксофона, и не изпускаха нито едно движение на младите, които играеха пред тях. Времето им бе минало и макар че някога бяха живели с ритъма на други танци, по-бавни и по-плавни, не толкова изкълчени и предизвикателни, като че ли бяха свикнали с новите и ги приемаха като нещо съвсем редно. Кирил срещна погледа на стареца и го поздрави с леко кимане. От своя страна бай Стаменко също му кимна усмихнат и на него му се стори, че му бе направил дори някакъв знак с ръка. Кой знае, може би старецът искаше да му каже нещо. Той се понадигна, за да отиде при него, но се досети, че тъкмо в този момент никак не е уместно да прави това, и се въздържа. „Добре, по-късно ще се видим и тогава ще ми кажеш!“ — опита се да му отговори с погледа си, обърна глава на другата страна и продължи да наблюдава танцуващите.

Неочаквано Кирил трепна и се понадигна едва ли не с цялото си тяло. Между танцуващите, там някъде в края на салона, той съзря

Христина да се движи гъвкаво и плавно с един млад човек, доста хубав и привлекателен, с гъста, тъмна коса и умно, изразително лице, малко тъжно и замислено, но затова пък някак одухотворено и интересно. Те стигнаха до средата на салона и за миг застанаха един срещу друг, а после бързо раздвижиха краката си и започнаха да играят, като наклоняваха главите си една към друга, сякаш си шепнат нещо. Кирил намери в играта им известна сдържаност и тъкмо това му хареса. Но все пак му беше много неприятно, че тази вечер с нея танцува не той, а друг, непознат млад човек, и вече искрено съжеляваше, че всичко, което бе станало между тях, няма вече никога да се поправи. Той леко смръщи вежди и сви устни — и за пръв път в живота си изпита ревност.

Жена му, която седеше равнодушно и без какъвто и да е интерес разглеждаше танцуващите, забеляза неочакваната промяна, станала изведнъж с него, обърна изпъкналите си очи и спря погледа си там, където доскоро гледеше той. Тя нищо не каза, но, види се, в душата ѝ се бе промъкнало някакво съмнение, тъй като бе вече подочула туй-онуй за връзките му с някакво момиче. Кирил се съмняваше в хазяите си и скоро се убеди, че за да се развалят отношенията между съпрузите, не е нужно да се отива толкова далеч: винаги може да се намерят хора, които с радост и удоволствие ще наврат носовете си в техния дом.

Оркестърът престана да свири. Младежите се пръснаха и салонът изведнъж се опразни, стана някак по-широк и по-тих. Кирил се зарадва и веднага предложи на жена си:

— Искаш ли да изпием по една лимонада?

Станаха и мълчаливо тръгнаха към бюфета. Като си пробиваха път през натрупалата се тълпа, неочаквано те се натъкнаха на бай Стаменко и жена му. Старецът като че ли ги бе дебнал и щом застанаха един срещу друг, той се зарадва и не скри това нито от него, нито от жена му.

— А-а, ето го и нашия инженер! — извика той, протегна ръка и го поздрави сърдечно, а после представи жена си: — Запознайте се с моята бабичка. Тя не е съвсем за забави, но... Какво да се прави? И на нас ни се иска да се повеселим като младите...

Кирил с удоволствие се запозна. Жена му едва подаде ръката си и това направи силно впечатление на стареца. Но бай Стаменко не

обърна особено внимание на постъпката ѝ, като че ли си я обясни с болест или някакво друго неразположение, и само я погледна някак изпитателно.

— Знаеш ли, другарю инженер — продължи той разпалено, — че аз поставих въпроса в партийното бюро?

— Кой въпрос, бай Стаменко?

— Как кой? — Старецът го изгледа изненадан. — Ами че нашия... за новата сплав!... Забрави ли, а?

— Ах, да... Тъй, тъй! — Кирил поклати глава. — И какво смяташ, ще го разрешат ли в наша полза?

— Не ще и дума, ти не се вълнувай от това! — извика старецът и го потупа по рамото. — Аз нали ще бъда там... искам да кажа, на това заседание, на което ще се разглежда... Разбираш ли? — И размаха ръце, а очичките му весело заиграха под редките бели вежди. — Е, хайде довиждане, па утре, като се видим, ще поговорим повече... — завърши той и като погледна сконфузено важното, надуто лице на жена му, намръщи се и побърза да се отдалечи с бабичката си.

Кирил изпита разкаяние, че бе дошъл тази вечер тук с жена си. Той беше убеден, че тя ще обиди с държанието си едва ли не всички негови другари и искрено съжаляваше за срещата си със стареца. С мъка се добра до бюфета, за да вземе нещо за пиене. И беше много приятно изненадан, когато там намери да седят на една маса леярят и жена му. Игнат пиеше бира направо от бутилката, а тя ядеше паста. Изглежда, че бяха доволни от добре прекараната вечер, защото лицата им сияеха.

— Е, как сме? — обърна се Кирил шеговито към леяря.

— Екстра, другарю инженер — отговори засмян Игнат. — Няма ли да дойдеш при нас да се почерпим?

— Не, благодаря, не съм сам — отговори също тъй усмихнат той и кимна към жена си, която стоеше настрана сериозна и строга, изправена като мумия.

Кирил взе две шишета лимонада и се върна при нея. Като ги изпиха до половината, те се позавъртяха из салона и щом оркестърът отново засвири, си тръгнаха за дома: Елена не искаше да остане повече и да гледа как тия празни и лекомислени младежи се кълчат и прекарват времето си в празни забавления.

Вече излязоха от салона, когато съвсем неочаквано отвън заедно с други момичета и момчета срещу тях се зададоха Христина и нейният кавалер. Кирил почувствува, че му става горещо, макар че беше студено и прехвърчаше сняг. Той хвана жена си подръка и искаше да отминат, без другите да ги забележат, но пътеката, по която се движеха между натрупалите се хора, беше тясна и неизбежно се срещнаха. Христина за момент извърна глава, като че ли се мъчеше да скрие погледа си, но после, види се, съобрази, че ще бъде неприлично, и му кимна усмихната. По блясъка на очите ѝ Кирил разбра, че тя много съжaliaва, задето са се разделили, и че занаяпред вече не им остава нищо друго, освен да се примирят с всичко, което се бе случило с тях. Без да дава израз на вълнението си, той продължи да върви до жена си с изтръпнало сърце и едва ли не подкосени крака, които не му се подчиняваха. Дали Елена бе разбрала или нищо не ѝ бе направило впечатление? Той забеляза как тя само сви устни в студена и високомерна усмивка и като не искаше от гордост да открие какво я вълнува, ускори крачките си до него.

Ноцта беше студена, ветровита. От тъмното небе падаха едри, влажни снежинки, които бързо покриваха земята. В светлината на лампите се виждаше как огромните рояци се завъртваха в шеметна игра, после се спускаха надолу и посипваха главите им. Вървяха мълчаливо и не се опитваха дори да заговорят, чувствавайки без всякакво съмнение, че отдавна си бяха омръзнали един на друг и че никога вече няма да се върне онова, което ги свързваше в първите години след тяхното запознанство.

Така те стигнаха до сградата, в която живееха, и чак когато се заизкачваха по стълбите, жена му първа наруши мълчанието.

— Съжaliaвам за изгубеното време — каза тя и лицето ѝ се изкриви от гримаса на недоволство.

— И аз съжaliaвам — присъедини се той към нея, но веднага разбра, че не ще може да я измами с нищо, и побърза да се поправи: — Все пак можехме да останем още малко...

Тя го погледна високомерно, със студен и безстрастен поглед.

— Ето на, вижда се как съжaliaваш!

— Но, Елена...

— Зная какво искаш да кажеш: че не бива да се делиш от другарите си, от средата, в която работиш.

Той нищо не възрази, само тежко въздъхна.

— Добре, аз няма да ти преча — продължи тя с още по-злъчен тон. — Ако искаш — ходи, а ако не искаш — стой си при нас и пази семейството си...

— Елена! Защо ми говориш всичко това?

— Защото ми омръзна! Повече не искам да живея така. Аз не съм се омъжила за тебе, за да живея такъв празен и безсмислен живот. Разбери! Още утре ще се махна и ще те оставя сам, а ти прави каквото знаеш...

— Но защо си раздразнена? Какво в същност е станало? Отидохме уж с твое съгласие да се поразсеем, да се позабавляваме и повеселим, а ето какво излезе...

Влязоха в стаята си. Децата бяха заспали дълбоко и те не искаха да ги будят. Тя се съблече мълчаливо и зае мястото си до тях върху широкото легло, а той легна сам на кушетката, на която спеше ето вече втора седмица след нейното идване. В себе си се бе вече примирил със своята съдба и не смяташе да търси отникъде помощ за оправяне на положението в семейството си, като се надяваше, че с течение на времето всяко нещо ще легне на мястото си и ще се успокои. А ето че се излъга! Живели бяха тъй, донякъде спокойни и без разправии, само десетина дни и отново между тях избухнаха караници, отново я хвана нейният бяс, та и той пак трябваше да преживее разочарование.

Заспа късно през нощта, когато се увери, че за него вече няма никакъв изход, че не му остава нищо друго, освен да търпи, да търпи и да търпи...

XVI

Бащата на Христина седеше на стола зад бюрото си до зиданата печка и замислено гледаше в разпилените пред него листове, изписани с едър, грапав, но ясен и четлив почерк. Той бе написал ново тълкуване на закона за бракоразводите и смяташе в най-скоро време да го изпрати за публикуване в издателството, което бе вече отпечатало първата му книга.

Беше вече полунощ. В цялата къща царуваше тишина. Само старият часовник, окачен на стената, измерваше с монотонното си тракаме времето, което изтичаше в безкрая. А старецът все не се помръдваше: ако не беше буден и не държеше главата си изправена на тесните, хлътнали рамене, човек би помислил, че си бе отишъл завинаги от този свят: тъй бледо, почти прозрачно и невидимо беше лицето му, тъй слабо, едва доловимо се чуваше дишането му.

В същност в този късен час на нощта старият пенсиониран съдия живееше напрегнато. Той ясно си представяше онова далечно време, когато, току-що завършил университета в Гренобъл и издържал изпита си за докторска титла, дойде в родното си градче и бе назначен в окръжния съд най-напред за мирови съдия, а после и за редовен член на съдебния състав. Това беше малко след Първата световна война. Тогава животът в градчето не се отличаваше с нищо забележително и протичаше вяло и скучно като делата в съдебните зали. Интелигентните хора, между които беше и той, се брояха на пръсти. Освен офицерите от малкия гарнизон имаше още неколцина адвокати, учители, чиновници от пощата и общината. И нищо повече. А той като юрист, при това с докторска титла, се ползуваше с голям авторитет и навсякъде биваше приет с уважение. Особено подчертана слабост към него имаха жените, най-вече тези, за които спечелването на един мъж беше като малка победа. Но той като че ли не обръщаше внимание на това. Увлечен в съдийската си служба и погълнат всецяло от грижите, които му създаваха големите и нашумели дела на разни търговци и местни величия, рядко вземаше участие в забавленията, които редовно устройваха младите жени, привърженички на

феминисткото движение. Няколко забави с танци и американско наддаване, една или две пиеси, в които и той участва в незначителни роли, и още толкова излети извън градчето с разходки на прохлада край реката и печено агне на шиш и бира — това бе всичко. Дните му минаваха повече в труд и самота сред книгите в кабинета на старата бащина къща. Така една след друга изтекоха незабелязано годините, докато веднъж разбра, че бе вече прехвърлил възрастта на увлеченията и бе останал стар ерген. Все пак се влюби. Влюби се и се ожени за жена, десетина години по-млада от него, и тя роди син и дъщеря. Но щастieto му не трая дълго. Жена му, която той обичаше неизмеримо много, неочаквано почина и го остави самотен и нещастен да се блъска в живота. Добре беше, че се намери човек, който да поеме грижите за него и двете сирачета. Сестра ѝ, преживяла дълбоко трагичната си любов с пехотния поручик, се зае с домакинството. И оттогава, ето повече от двадесет и пет години, тя с необикновено търпение и загриженост изпълняваше майчинските си задължения към тях. Може би щеше да бъде по-добре, ако се бе съгласила да се омъжи за него, иначе нямаше да премине животът му така пусто, така безсмислено и вяло...

Старият пенсиониран съдия въздъхна. Нещо като реч, подобна на шепот, прозвуча в тишината на нощта и той се запита: „Защо, защо тя тогава отказа?“ И в този момент вратата на стаята се отвори и отвън подаде глава тя, сестрата на покойната му жена.

— Николай, буден ли си още? И сам ли си? — попита тя загрижено и го погледна със затаен страх в очите.

— Да. Защо?

— Стори ми се, че разговаряш с някого.

— Не, никой няма при мене.

Тя поклати тъжно глава.

— Искаш ли да пиеш чай?

— Ще пия, Мария. Донеси ми, моля ти се.

След малко тя дойде с чаша чай в ръце, остави я на масата пред него и отново се вгледа в лицето му.

— Ти напоследък много работиш, Николай. Не се ли уморяваш?

— Уморявам се, но има още малко да поработя, докато свърша книгата си. А ти няма ли да лягаш, Мария?

— Още не. Ще трябва да измия съдовете, да приготвя закуската за утре и да свърша туй-онуй — каза тя усмихната и се запъти към вратата, но преди да излезе от стаята, се поспря на прага.

По лицето ѝ, сбръчкано и състарено, той видя, че тя имаше много уморен вид. Сърцето му трепна и я съжали: „Много се блъска, много се грижи за нас! Ако не е тя, не зная как щяхме да се справим сами...“ Неочаквано си спомни онова далечно време, когато и той, и тя бяха млади, когато жена му беше още жива и бяха щастливи. Но ето че жена му умря и всичко тръгна наопаки. Вкуса на щастието той отдавна бе забравил и се утешаваше само с това, че децата му незабележимо бяха израснали. Кога наистина израснаха, той не разбра. Не разбра и как толкова бързо остаря и загуби силите си. Радваше се само на това, че е още жив. И беше доволен от живота. Да, в последна сметка той получи някаква утеха от него. Синът и дъщерята запълниха празнината в сърцето му, особено дъщеря му, която се бе превърнала в едно съвсем нежно и фино създание и в любовта си към която бе влял цялата си любов към покойната ѝ майка. Слава богу, че са живи и здрави и че ще им се радва, докато може да диша и сърцето му да тупти!

Старият пенсиониран съдия трепна, вдигна обронената на гърдите си глава и се послуша. До слуха му стигнаха звуците на цигулка, която тихо и като че ли нарочно сподавено оплакваше съдбата на някого... Да, свиреше синът му. И как хубаво свири, боже мой!...

Внезапно той се стресна, като че ли бе събуден от сън. Но защо не се ожени? Вече не е млад и няма защо повече да чака. Какво иска? Избира ли? Не е нужно да бъде толкова придирчив и взискателен, нека побърза, защото времето тече, отминават най-хубавите години! Да, да... Или може би, както бе подочул, той е за свободната любов? Хм, хм... Свободна любов. Има ли такава любов? Едно време, когато се ожени за майка му, не съществуваше такъв въпрос и мъжете се женеха според законите, традицията и обичаите на страната. А сега? Сега всички са полудели! Все за някаква свободна любов говорят, все едни такива странни неща вършат и моралът е паднал ниско, тъй ниско, че само като помисли, става му мъчно и страшно. Свири... И защо свири все тия тъжни, отчайващи мелодии, сякаш няма нищо радостно на този свят? Ох, някак е съвсем непонятно защо съвременната младеж има такъв морал, такива разбирания за живота, за любовта, брака и

семейството. Но не е ли по-добре да не мисли за това, че иначе се уморява и му става тежко на душата...

А и тая негова дъщеря с нейния приятел, инженера, какво мисли да прави? Знае, че е женен и има деца и въпреки това го обича, а не си дава сметка, че разваля семейството му. Но тя казва, че не живеел с жена си, че се разделил с нея. Е добре, да допуснем... Но нима се свършиха мъжете? Вместо да си намери подходяща партия, хукнала подир него, сякаш по-добър няма и не може да намери. Ох, животът така се е променил, че вече не знае какво да мисли. А някога беше така просто: обикнеш една жена, веднага се оженваш за нея. Сега какво е? Ходиш, търсиш, подбиращ и пак не можеш да намериш. Светът се е объркал и на нищо друго не прилича освен на блато, в което, като хвърлиш камък, водата се раздвижва и започва да прави кръгове, най-напред малки, после по-големи и по-големи, докато съвсем изчезнат от погледа и на повърхността не остане нищо. Гледаш, гледаш и виждаш само празнота, еднообразие и скука. Ох, ох! И защо тя, дъщеря му още не се връща? Излезе рано тази вечер и отиде на забава в завода, а сега кое време е, минава вече полунощ, а нея все още я няма...

Той обърна глава и погледна към прозореца. Навън валеше сняг. Вятърът фучеше, свиреше остро и гонеше снежните рояци, а пред стъклото на стаята се бе натрупала огромна пряспа.

В такава зимна нощ преди повече от двадесет и пет години се роди синът му. Беше едро розово дете, което изведнъж изпълни старата дървена къща с радостни гласове и вик на щастие. После, две години по-късно, се роди дъщеря му — мъничка, крехка и мургава кукличка с големи очи и рядка черна косица по голия череп, толкова кротка, сънлива и тиха, че в първите дни всички се уплашиха, да не би да остане нямо дете. Но ето че и тя, и брат ѝ бързо израснаха — Христина стана хубава млада жена, а Владо привлекателен и даровит мъж. Жалко, много жалко, че майка им не доживя да им се порадва...

Той премести поглед върху изписаните листове.

Ето, сега той пише нова книга и се чувствава тъй уморен, тъй отпаднал, едва ли не до смърт изтощен. А как му се иска да поживее още малко, за да я завърши и с нея да каже всичко, което мисли за любовта, брака и семейството. Някога, в годините на неговата младост, когато учеше, на този въпрос се гледаше като на нещо свято, а сега се отнасят към него с такова лекомислие и престъпно пренебрежение, че

ужас го обзема само като си помисли. Ох, ох! Дори и неговият син, неговият собствен син, когото той е учил и възпитавал да уважава обичаите и традициите, дори и той е забравил всичко това и проповядва свободна любов... Свободна любов! От какво свободна? От ония ли нравствени добродетели, които красяха човешкия характер и придаваха смисъл, съдържание на живота? Ох, ох! Как го боли сърцето, как го стяга... Чувствува, че въздухът в гърдите му не достига, че ще се задуши. Какво става с него, боже мой? Да не би това да е краят? Да не би...

Изведнъж старият пенсиониран съдия усети, че му прилошава, и целият се отпусна, опря замаяната си глава на масата и замря неподвижен.

XVII

Забавата свърши. Оркестърът засвири марш за изпращане на гостите и всички се втурнаха към гардероба за дрехите си. Пред вратата се натрупаха тези, които най-много бързаха, та Христина и кавалерът ѝ трябваше да почака малко, докато се разчисти и освободи пътят.

Излязоха заедно с последните и тръгнаха пеш по заснежената улица, тъй като автобус вече нямаше. Тя беше леко възбудена от танците и цялата прекарана в забавление вечер. Вървеше до артиста и почти усещаше рамото му до своето, но не мислеше за него, а за другия, за инженера. Ако той не беше дошъл тази вечер с жена си, може би тя щеше да се чувства щастлива. А ето какво излезе! Сега трябва да върви до този млад човек, който в нищо не е виновен, и да си дава вид, че ѝ е приятно, да го мами и заблуждава, че го обича, да мами и заблуждава себе си. Защо, защо съдбата се оказа толкова жестока и несправедлива към нея?

Христина търсеше оправдание за всичко, което се случи, в злополучното съвпадение със завръщането на жената и раздялата ѝ с Кирил. Тя си спомни лицето ѝ, цялата ѝ фигура и изпита нещо като радост и удоволствие, че бе успяла да я види, но в същото време в душата ѝ се появи и съжаление към него, заедно животът му с тази жена ще бъде толкова голямо мъчение. Поне да беше хубава, а тя приличаше на суха върлина! И този нейн дълъг нос, и тези нейни зли очи, които проблясваха зад очилата, и тази надменност и студенина — всичко я правеше несимпатична и отблъскваше хората. През цялото време, докато танцуваха, Христина наблюдаваше Кирил. Горкичкият! Нима не заслужава по-добра участ?

Тя се обърна към артиста и се помъчи да открие у себе си поне малка симпатия, ако не обич към него, но дълбоко в душата си намери само желание да покаже пред другия, че лесно може да го откъсне от сърцето си и да го забрави. Младият човек вървеше до нея все тъй мълчалив и замислен, като че ли приятно прекараната в забавление вечер му се струваше нещо невероятно. Изглежда, той никога не се бе

надявал да преживее такива силни и необикновени чувства, да изпита наведнъж толкова много щастие, което го бе замаяло. Христина добре разбираше душевното му състояние и се питаше дали никога няма да го обикне или това е временно настроение, породено от раздразнението след срещата с Кирил и жена му. А може би до този момент не е била съвсем без чувства към него, но ето че старата любов към онзи, който се показва толкова слаб и безпомощен, отново бе пламнала в гърдите ѝ? Тя не можеше да си даде точен отговор и като продължаваше да върви до него също тъй мълчалива и замислена, не чувствуваше нищо друго освен мъка и терзание.

От завода и квартала с модерни сгради около него до града имаше около километър и тук шосето правеше остър завой, като от едната му страна се спускаха стръмни склоновете на Червен бряг с лозята и летните къщички, а от другата се простираше низината с коритото на реката и полето, обраснато с високи канадски тополи и заострено с новите помещения на кланицата.

В студената зимна нощ наоколо беше пусто и безлюдно. Снегът бе престанал да вали, но вятърът бе насипал дебели преспи по канавките и трудно се вървеше. А каква дълбока, каква глуха тишина! Те вървяха и не обръщаха внимание къде минават — стъпваха едва ли не като слепи, хванали се за ръце, за да се водят. Едва когато усетиха под краката си мокрия хлъзгав сняг, разбраха, че бяха навлезли в улиците на града, но и сега се движеха все тъй мълчаливи и замислени, притиснати един до друг, както бяха излезли от завода.

— Ти изглеждаш, като че ли не си на себе си! — пръв се обади артистът и леко потръпна, но не се отдели, а продължи да се движи до нея, без да пуска ръката ѝ.

— Защо? — сепна се тя.

— През цялата вечер беше весела и радостна, забавляваше се, а сега дори не искаш и да говориш.

— Уморена съм — прошепна тя. — Извини ме, ако съм ти причинила болка, но знаеш ли, понякога човек се чувствува толкова препълнен с впечатления, че му се иска да остане малко сам и да помисли... А ти доволен ли си?

— Боже мой, не ще и питане! — отвърна той възбудено и стисна още по-здраво ръката ѝ, сякаш се страхуваше да не би тя да направи опит да побегне от него. — Ти навярно ще спиш тази нощ, но аз... аз,

уверявам те, няма да мигна, все ще мисля за тебе. Нали няма да ме забравиш и утре, щом се събудиш, ще си спомниш за мене и за тази чудесно прекарана вечер?

— О, разбира се! Само че ти не бързай веднага още утре да ме търсиш, а почакай, докато аз сама не дойда... Благодаря, ето тук! — каза Христина и освободи ръката си.

В разговора неусетно бяха изменили разстоянието от единия до другия край на града по главната улица, която го пресичаше надлъж, прехвърлили се бяха по покрития мост отгатък, в старата част, във Варош, и вече се намираха в тясната, стръмна уличка пред вратата на тяхната къща.

Започнало бе да се развиделява. В утринния здрач лицата им изглеждаха по-уморени и бледи. Те продължаваха да стоят един до друг и да се гледат.

Уличката беше потънала в дълбок сняг, който като бял саван покриваше всичко наоколо — и къщите с ниски стрехи, и каменните зидове на оградите с дъсчени порти и надвиснали, отрупани със сняг покриви, и плочника на тротоара. През синкавата дрезгавина на утрото тук-там вече проблясваха първите светлинки на запалените лампи. Виждаше се дори някъде как от комините със снежни калпаци се процеждаше тъничка струя сив дим, който напомняше за топла стая и меко, успокояващо със съня си легло.

Христина подаде ръка.

— Довиждане.

— До утре нали?

— Да, до утре, а не днес, защото вече се е съмнало — засмя се тя. — Нали ще имаш търпение до утре?

— Да, ще се постарая да бъда прилежен до новата среща след първата прекарана щастлива вечер. Довиждане, Христина! — прошепна той и като ѝ стисна леко ръката, без да издава силното си вълнение и желанието си да останат поне още малко насаме, обърна се и бързо zakрачи обратно към центъра на града, където живееше.

Христина постоя няколко секунди на прага, загледана подир него, после отвори тихо тежката дъбова врата и влезе в затрупаното със сняг дворче, като остави след себе си първата следа с тънките си, деликатни крачета. „Все пак не ми е безразличен — помисли си тя, когато се изкачваше по тясната дъсчена стълба за горния етаж, —

навярно ще го обикна и ще се привържа към него...“ Но внезапно се спря изненадана.

Прозорецът на бащината ѝ стая още светеше. В зимната утрин светлината бледнееше и едва се забелязваше, но ясно личеше, че лампата не беше угасена. „Баща ми е още буден! — помисли си изтръпнала тя. — Значи, ей сега, щом чуе стъпки в хола, ще ме повика и ще ме запита защо съм закъсняла толкова много, къде съм ходила до това време, какво съм правила...“ Тя изпита неприятно чувство от това, което щеше да последва, но веднага се сепна. Ами ако нещо се е случило с него? Друг път той рано си ляга, а сега... Напоследък много работи и силите му съвсем намаляха. Какво пък? Може да е заспал, без да угаси лампата, а може би и току-що да е станал!

Христина предпазливо се спря до вратата на стаята му, притаи дъх и се вслуша, като се мъчеше да разбере какво прави, спи ли или работи, но никакъв шум не идваше отвътре. Значи, не ѝ остава нищо друго, освен да се прибере в стаята си и да си легне... И тя се запъти към вратата вляво. Но съмнението пак загриза сърцето ѝ и тя разбра, че не ще може да отmine спокойно стаята му. Един вътрешен глас ѝ нашепваше, че с него се е случило нещо много неприятно. Без повече да се колебае, тя блъсна вратата и влезе. И остана като вкаменена на мястото си.

Седнал на стола зад бюрото си с отпуснато тяло и опрял глава върху купчината изписани листове, баща ѝ, старият пенсиониран съдия, привърженикът на законите и реда, който се бе погрижил толкова много да напише една нова книга за голямото значение на любовта, брака и семейството в днешно време, беше вече мъртъв.

ВТОРА ЧАСТ

I

В края на февруари Христина напусна старата дървена къща малко по-рано от обикновено и се запъти към площада, за да вземе автобуса за завода.

Беше весела пролетна утрин. Цяла нощ бе духал южнякът, снегът се топеше и капчуците напевно ромоляха, като пръскаха по дворните плочи и по тротоара безброй ситни като пращинки водни капчици. По улиците течаха мътни, разпенени вади, шумяха потоци и мокреха краката на минувачите. Беше влажно, кално, хлъзгаво. Но високо отгоре над всичко грееше мило и нежно слънчице, а небето се синееше и изглеждаше далечно и очарователно като в приказка. Само тук-там по склоновете на Стратеш и ниско долу в полите на хълма, където се гушеха схлупените къщички на стария Варош, все още се белееха дрипави парчета сняг, неомърсен и чист като самото утро.

Христина слизаше по калдъръмената уличка и не можеше да разбере защо всичко това, което вижда, никак не я радва, а, напротив, е изпълнена със съмнения и тягостни мисли. Как се случи тъй, че тя, толкова жизнерадостна и весела, толкова уверена в себе си, загуби самочувствието си и се отдаде в плен на безразличието и умората? Не можеше ли да разбере още от началото, че ще я сполети такава беда, та да се подготви за нейното предотвратяване?

В отчаянието си Христина не забеляза кога автобусът бе изминал половината път до завода. Съвзе се едва когато видя, че на една от спирките се качи Кирил. Тя цялата потръпна от вълнение и се сви на мястото си като уплашено момиченце, предчувствайки лоши последици от тази неочаквана среща, най-малко едно неоправдано пренебрежително отношение към нея от негова страна. Но напразно: вместо да седне на най-отдалеченото място в дъното на автобуса, както тя очакваше, Кирил се запъти право към нея, подаде ѝ ръка, сякаш между тях нищо не се бе случило, и видимо развълнуван и със смутена усмивка се настани на седалката отсреща.

— Отдавна не сме се виждали, Христина — каза той тихо и в гласа му прозвуча тъга. — Не зная защо, но струва ми се, че ти

нарочно ме избягваш.

— Така ти се струва само — отвърна тя също тихо и сведе очи, но след миг вдигна глава и го погледна някак предизвикателно. — Е, как е жена ти, как са децата?

— Слава богу, добре са!

— А ти?

— Аз... — започна той и на лицето му се появи смущение и обърканост. — Какво пък? И аз съм добре. Само че...

Не можа да каже нищо повече: бяха стигнали пред вратата на завода и трябваше да прекъснат разговора, за да слязат. Христина отмина напред и като му кимна за раздяла, изчезна сред тълпата на двора.

След десетина минути тя беше на мястото си пред статива в проектантския отдел, но напразно се мъчеше да потисне в себе си зародилото се отново вълнение.

Цял ден работи, без да може да заличи от паметта си спомена за него, да се освободи от всичко, с което доскоро живееше и което запълваше цялото ѝ съзнание. А малко преди да напусне завода, като разбра, че ще ѝ бъде трудно да се затвори сама в стаята си, реши да покани на гости три от най-добрите си приятелки — така щеше да мине по-леко вечерта в леки разговори и шеги.

Момичетата с радост приеха, понеже и те като нея нямаше къде да отидат и какво друго да правят. Качиха се в един от автобусите и след половин час бяха в нейната стая. Разположиха се коя, където намери място и оживено забъбриха.

Христина бе намислила да почерпи приятелките си с вишнево сладко, но тутакси се сети, че в стаята на брат ѝ имаше ликьор и коняк, а може би щеше да се намери и нещо друго. Тя влезе и се изненада, че завари там и журналиста, дошъл, изглежда, малко преди тях. Двата тихо разговаряха и като разбраха, че в съседната стая има момичета, които скучаят, я помолиха да ги доведе при тях.

— Още повече — каза брат ѝ, — че и ние като вас не знаем какво да правим, как да убием времето си.

Христина се зарадва, изтича през хола и веднага се върна, последвана от приятелките си. Момичетата се настаниха със смях и шеги в плетените столове, а Владо и журналистът ги заразглеждаха с развеселени очи.

Ана, най-възрастната, висока, снажна, с едър бюст, приличаше повече на работничка, отколкото на чертожница в проектантския отдел. Мария имаше тънки, дълги крака и бледо лице, прихлупено като с каска от черни, гладко вчесани, прилепнали до ушите ѝ коси. А дребничката Жана изглеждаше едва ли не като момиченце, което сега навлиза свободно в живота — тъй невинно изглеждаше мургавото ѝ личице със сини, необикновено светли и чисти като на дете очи.

— Я гледай какво злато криела оттатък, в своята стая, сестричката ми, а ние тук с тебе се чудим как да се избавим от суката! — обърна се просиял Владо към журналиста. — Е, какво ще кажеш, намерихме си търпеливи слушателки, пред които да излеем мъдростта си и да покажем колко сме умни, нали?

— По-послушни от тези момичета едва ли има на света — съгласи се с лека насмешка журналистът и кимна към тях. — Вярно ли е? Да се надяваме ли, че е така?

— Скоро ще видите колко сме послушни — отвърна с предизвикателен поглед Жана.

— Че вие ми приличате на цвете, което още никой не е мирисал — подкачи я отново журналистът.

— Ще видите какво цвете съм, като ме помиришете.

— Добре, ще опитаме — каза усмихнат Владо и посочи с очи приятеля си. — За него гарантирам, той добре познава жените, но аз съм съвсем неопитен...

— Не се плашете, ще ви научим, стига да желаете.

— Че защо да не желая? Хайде, да започваме!

— Да, май че не сте толкова неопитен и невинен, както се представяте! — извика с някакво почти детско възхищение Жана и замаха с ръце. — Добре, приемаме, но да няма нищо скрито-покрито, а всичко да става наяве. Съгласни ли сте?

— Чакайте! — каза Владо смутен, като ги възпря с ръка, сякаш те наистина се готвеха да изпълнят закана си. — Преди това отговорете ми, моля, коя от вас е готова да ми стане жена?

Трите момичета се спогледаха и избухнаха в неудържим смях.

— Никоя! — отсече Ана.

— Защо?

— Защото вие още не сте никакъв мъж — отвърна все тъй със смях Мария, а Жана добави:

— И защото ние и трите сме вече жени.

Отново избухна смях.

— Бате — намеси се Христина, — не мога да те позная. Ти ли си този, който доскоро държеше за свободното и самостоятелно съществуване на мъжа?

Владо я погледна виновно.

— Че аз и сега държа на това.

— Но нали беше против брака и не искаше да се жениш! Какво стана с твоята свободна любов?

— Свободна любов ли? Няма такава!

— Значи, отказал си се от своята теория? — обърна се към него подигравателно усмихнат журналистът. — Ти беше готов да чакаш още сто години, докато ѝ дойде времето!

— А ето че то дойде — кимна със сияещ поглед Владо към трите момичета.

— Какво, и за трите ли?

— Че ако може, и за трите едновременно, а ако не може, само за една от тях...

— За коя?

— Е, това после! — махна с ръка Владо. — А сега, кажете ми, искате ли да ви посвиря? — И той посегна към калъфа с цигулката.

— Вие сте били и цигулар? — извика възхитена Жана и плесна ръце като момиченце.

— При това добър цигулар — добави журналистът.

— Ех, и ти! — закани му се с глава Владо и без да се бави, измъкна бързо цигулката от калъфа, нагласи я на рамото си и вдигна лъка. — Какво да ви изсвиря?

— Каквото поискате — кимна Жана.

— Например нещо от Бетховен?

— Чудесно! Свирете, свирете!...

Владо направи леко движение с ръка, което означаваше: „Е, добре, слушайте тогава!“, затвори очи и започна да свири.

Всички слушаха възхитени и като че ли не вярваха, че може да има такава музика, която да ги завладее и така да ги развълнува, та да почувствуват колко приятно е да има на света такива музиканти като него. А той, унесен, продължаваше да вълнува сърцата им...

Най-сетне спря, но не свали цигулката от рамото си, а остана неподвижен.

— Браво! — извика журналистът, а момичетата изръкопляскаха.

Владо стоя около една минута, после замахна с лъка и изведнъж стаята се изпълни с веселите, игриви звуци на една тарантела на Сарасате. Като тръпка по лицата мина лека, едва забележима усмивка и всички утихнаха, завладени отново от музиката. Опомниха се едва когато престана да свири и нагласи цигулката в калъфа. И изведнъж високо, оживено заговориха...

Късно вечерта момичетата станаха да си ходят, а с тях тръгна и журналистът. Владо излезе да ги изпрати. Успокоена от тревожните мисли, които я вълнуваха през този ден, Христина се прибра в стаята си и веднага се отпусна на чистото, приятно дъхащо моминско легло.

II

Завърнал се след час и половина, Владо чувствуваше, че от възбуждане не може да заспи и затова продължи да стои сред стаята с отпуснати ръце.

Тази вечер с него се случи нещо необикновено: преживя такива мигове, каквито не бе запомнил никога преди това в живота си. Влюбен ли беше? Не можеше да се каже, че бе влюбен в някое от момичетата, но и трите му бяха направили такова поразително впечатление и така бяха завладели цялото му съзнание, че не можеше да си даде точна сметка какво бе станало с него.

Излезе да ги изпрати. И ето изведнъж спокойствието го напусна. Особено силно го развълнува най-малката, Жана, с миловидното детско лице и сините, светли, чисти очи. През цялото време, докато вървяха, тя все говореше, и говореше. За какво? Вече не помни. Остана само в душата му гласът ѝ, нежен и топъл, изпълнен с аромат на някакво непознато цвете... Жана? Но тя е палава и безгрижна като дете! Сега вече той съзнава, че сърцето му не го влече към нея. А към коя от другите две? Сигурно го е омагьосала с черните си очи Мария, тая Мария, която имаше високи стройни бедра и приличаше на древна красавица с дългите си, гладко вчесани, прилепнали като шлем към главата ѝ коси. Не, не може да бъде и тя! Струва му се, че съдбата му е предопределила да се свърже с третата, с Ана. Дали пък наистина Ана не е тая, към която така неудържимо го влече сърцето му? Но не, не е и Ана! Тогава? При мисълта и за трите едновременно той се чувствуваше някак по-уверен и спокоен, сякаш не в любовта си към една от тях, а към трите заедно можеше да намери успокоение душата му.

Според своите разбирания за любовта, брака и семейството той споделяше, че да любиш е едно, а да сключиш брак, да създадеш семейство е съвсем друго. Напоследък обаче бе завладян от някакви нови натрапчиви разсъждения, с които сам не искаше да се примири, на които, без да знае защо, с фанатична страст разпространяваше като нещо много оригинално сред приятелите си.

Свободна любов! Какво беше това — шега и закачка с природата, с нейните неотменими закони за продължаване на човешкия род или бунт срещу самата нея, срещу разума и волята, които са въплътени в нейните закони, покоряващи всяко живо същество? По дяволите природата с нейните закони! Той си има свои закони, законите на своя разум и своята воля, законите на своето сърце. Всичко друго за него никак не е важно. Значение има само това, че той се чувства завладян от едно неудържимо влечение, от силно желание да свърже съдбата си с едно от тия три нежни същества, които доскоро бяха тук, в неговата стая, и с присъствието си нарушиха спокойствието му, хвърлиха го в тревога и смущение...

„Не, повече не може да продължава така!“ — каза си решително Владо и се спусна към стаята на сестра си.

Без да почука на вратата, той се втурна вътре като подгонен от звяр.

Христина току-що заспиваше. Щом чу шум, тя отвори очи и като видя брат си да влиза така запъхтян, уплашено скочи и застана пред него.

— Тина, извинявай, че по никое време идвам при тебе, но те моля да ми кажеш, ама искрено и честно, коя от трите твои приятелки е най-умната?

— Защо?

— Не питай, а веднага ми отговори!

— Чакай, първо се успокой и тогава ще ти отговоря — възпря го Христина с твърд жест. — Седни!

Владо се отпусна с подкосени крака на стола. Тя го погледна учудено.

— Е, кажи ми сега, какво се е случило?

— Нищо особено. Изпратих ги и дойдох веднага при тебе...

Христина разбра всичко без повече думи.

— Значи, тази вечер ти...

— Да, тази вечер аз.

— В коя от трите?

Той сви рамене.

— Как да си обясня това?

Пак сви рамене.

— Не, това е невъзможно, ти не можеш да се влюбиш!

— Но аз не съм влюбен, Христина.

За момент се замисли.

— Сам не мога да определя, но мисля, че по-добре е да не говорим за това сега, а после, когато всичко ми стане ясно, когато разбере, че аз... Мога ли да разчитам на тебе, сестро?

— Винаги, когато поискаш. Но защо все пак не ми кажеш какво се е случило?

— Не мога.

— Нищо не разбирам — поклати тъжно глава Христина и го погледна съчувствено. — Хайде, иди да си легнеш и гледай да се напиш тая нощ, а утре, като се събудиш, ще видиш, че всичко ще ти мине...

Владо се прибра в своята стая и застава пред масата. По нея бяха разхвърляни в страшен безпорядък много изписани от него листове. Взе един от тях и зачете: „Любовта е цвете, чието коренче е скрито дълбоко в сърцето на човека. Ако не поливаш това цвете, то ще повехне, а ако откъснеш коренчето, не ще има вече любов...“ Постоя мълчаливо изправен, загледан в написаните редове.

— Лошо! — извика той, накъса листа на дребни парченца и ги хвърли в кошчето под масата.

III

Целия ден Кирил прекара в цеха, не отиде дори да се нахрани. Веднъж майсторът бай Стаменко го запита за нещо, но не получи отговор, а само съвсем объркани, несвързани думи, поклати тъжно побелялата си глава и го остави сам.

Кирил едва дочака края на работното време и щом видя, че пред входа на завода се натрупаха работници, които чакаха автобуса, бързо се отправи за града.

Вкъщи жена му го посрещна, както винаги, хладно, но от погледа му не остана скрито презрителното изражение на лицето ѝ. Тя продължи да седи с книга в ръце и докато той се занимаваше с децата, сърдито и намръщено го гледаше, сякаш привързаността им към него я дразнеше и безпокоеше. Той най-напред не обърна внимание на това, но после, когато тя дойде при тях и без причина грубо им подвижна, разбра намерението ѝ да се скара и виновно се отдръпна от нея. А тъкмо тази негова примиреност и готовност да не ѝ противоречи я раздразни още повече.

— Защо се свиваш и се преструваш на нещастен? — каза тя и го погледна гневно с безцветните си очи. — Какво искаш да покажеш с това?

— А ти защо си се наежила като квачка, на която като че ли някой ще отнеме билетата?

— Не съм се наежила, но ми е неприятно.

— Кое ти е неприятно?

— Да се забавляваш по този начин с децата.

— Но те са мои деца. И после... по какъв друг начин може да се забавлява един баща с децата си?

Тя погледна пълното му лице, видя големите му, обрасли с косми ръце, обгорени от огъня на пещта и с очукани нокти, помълча малко и след това добави злъчно:

— Разбери, дразниш ме!

— А ти ме отегчаваш с поведението си. Знай, че гордостта и високомерието ще те погубят.

— Те са ми броня против завистта на хората и това, че се отегчаваш, никак не ме засяга.

— Но затова пък мене засяга. Докога смяташ да се държиш така? Тя го погледна остро.

— Докато не изкупиш вината си.

— А каква е вината ми?

— Сам знаеш.

— Не зная, уверявам те. Но мисля, че ти нарочно правиш това, за да подчертаеш своето превъзходство над мене.

— И така да е, какво от това?

— А представи си, че аз повече не ще търпя!

— Какво ще направиш?

— Ще се махна... или ти, или аз... един от двамата трябва да си отиде, защото... защото, ако продължава все така, неизбежно ще се случи нещо с нас...

— Какво, заплашваш ли ме?

— Не, но...

— Тогава можеш да си отидеш. Нека бъдеш пак ти този, който пръв ще напусне семейството.

— Добре тогава — каза той примирително, като вдигна с безразличие рамене, нахлупи каскета си и без да каже нито дума повече, напусна стаята.

Излезе на улицата и тръгна безцелно из града. Бродеше унесен и потиснат от собствените си мисли, без да знае къде отива. Защо се скараха? Защо постъпи тя така с него? До никакъв определен отговор не можеше да дойде, тъй неясно и объркано му се струваше всичко, което бе станало след нейното завръщане.

Брак, семейство... Какво значеха те? Той знаеше, че още с оженването си за нея любовта бе изчезнала и бе останало само семейството, задълженията към децата, взаимните отстъпки, търпението, стремежът да се живее в мир и разбирателство. Иначе нищо нямаше да излезе от това, което се нарича съпружески живот. Наистина бе направил всичко възможно, за да поддържа връзките си с нея и да не наруши брачния договор, да не се измъчват и страдат децата, да могат и те двамата да живеят нормално и спокойно, но със своя характер, особено с навиците си, придобити с възпитанието, тя разруши всичко. И за него беше съвсем ясно, че не ще може повече да

живее с нея, че ще трябва да се разделят. Оказа се, че тя си е останала все същата горделива и надменна жена, която не иска да види собствените си грешки, а вижда само неговите... Но какво, какво можеше повече да направи той?

Беше излязъл на главната улица и стоеше пред входа на театъра. Сега накъде? Накъдето очите му видят и краката му го отнесат, само да не се връща къщи при нея! И той продължи по тротоара с чувството на човек, който търси спасение.

Изведнъж видя да вървят срещу него, хванати за ръце, леярят и жена му с децата си. Празнично облечени и весели, те изглеждаха щастливи. Игнат стъпваше тежко, отмерено, с важен израз на пълното си лице, което подсказваше, че е доволен от себе си. До него жена му се движеше внимателно и предпазливо, а децата държаха в ръцете си по едно геврече и като се споглеждаха закачливо, от време на време избухваха в звънлив, безгрижен смях. Кирил почувствува как сърцето му се сви от болка, как нещо го притисна и натеза в гърдите му, та дори дъх не можеше да си поеме. Ето едно щастливо семейство, макар че и там нещо скърца! Но има ли семейства, в които всичко да е в ред? Той се изравни с тях и като ги изгледа още веднъж усмихнат, с лека завист в премрежените си от влага очи попита:

— На разходка ли, Игнате?

— На разходка, другарю инженер — отговори зарадван от вниманието леярят и лицето му се разцъфна от приятелска усмивка. — Решихме с жената да се поразходим, после да отидем на гости у кумовете... А вие къде, другарю инженер?

— И аз, Игнате, и аз се разхождам, само че сам...

— Защо? Къде е жената?

— Заета е, Игнате, много е заета, а и децата останаха при нея...

— И побърза да се раздели с тях.

Продължи по улицата, като все така напрегнато, съсредоточено мислеше. Да, брак и семейство! Има ли някакъв смисъл в това, когато няма любов? И за какво са създадени? Само за мъка и страдание на човека ли? Неочаквано разбра, че се намира отвъд, в другата, в старата част на града, във Варош, където живееше Христина... Христина? Виж, тя е друго нещо, тя е човек, който ще го разбере! С нея може да живее спокойно и в пълно съгласие... А с жена си? Хм, досега това,

тяхното, не е било никакъв живот, а мъчение. И докога ще продължава така?

Озърна се и видя, че върви по оная калдъръмена уличка, на която се намираше къщата на Христина. Ето я и нея, тази стара къща с дървен чардак и нисък покрив от тежки каменни плочи, потъмнели от времето, покрити с мъх и плесен от дъждовете. И тук, в тази стара, много стара къща, изпълнена с тишина и спокойствие, останали още от онова време, когато са живели в нея нейните деди, живее тя, Христина... Христина! Поне тя би могла да го разбере и утеши! Защо се разсърди и го напусна? Защо не вникна в сърцето му, за да види, че в него още гори любовта към нея...

Кирил се обърна и тръгна обратно по уличката към оная нова, модерна сграда, в която беше оставил жена си и децата си.

Влезе в стаята като замаян. Отпусна се на стола, опря ръце на масата и едва тогава забеляза бъркотията, която съществуваше около него. Не само масата, но и леглото бяха в пълно безредие, сякаш животни бяха минали оттук и изпотъпкали всичко. Завивките бяха омотани на кълбо, покривката беше смъкната и захвърлена на пода, а вратата на гардероба зееше като уста, готова да заплаче с глас. Той огледа с блуждаещ поглед всичко около себе си и разбра какво бе станало: жена му си бе заминала!

Очите му се замрежиха от сълзи, но все пак видя, че двата нейни куфара, които стояха там, в ъгъла, вече ги няма, а дрехите ѝ от гардероба бяха измъкнати по един съвсем варварски начин. Дълбока въздишка се изтръгна от гърдите му. Всичко, всичко вече е свършено! Сега не му остава нищо друго, освен да започне да живее — така, както преди нейното идване. Но ако пак дойде? Усети, че главата му се стяга и ще се пръсне от болка. Изправи се и помътеният му поглед се спря на листче от бележник, оставено на масата. Грабна го с треперещи ръце и прочете: „Никога, никога, никога няма да се върна!“ Потръпна сякаш от студ. Защо? Какво иска от него? Помисли и като не можа да намери отговор, отпусна се отново на стола и затвори очи...

IV

Игнат и жена му се върнаха с децата вкъщи. И докато децата играеха, двамата се заловиха да приготвят вечерята. Скоро всичко беше готово и седнаха да се хранят. Леярят каза на жена си:

— Мъчно ми е много за него, за инженера де! Гледам го, наблюдавам го... Откакто дойде жена му, станал е много мрачен и тъжен. Болен ли е, що ли, не зная, но ми се струва, че нещо го измъчва. От какво ли страда? Мисля, мисля и нищо не мога да измисля. Ама в ума ми е все това, че той някога, помниш ли, когато ходи при него, ходеше с едно момиче от проектантския отдел. Виждал съм ги неведнъж заедно. Та и сега си мисля, дали пък не е имало любов между тях?

— Да, да, трябва да е имало любов — съгласи се жена му и поклати тъжно глава. — Какви ли чудни работи не стават на тоя свят!

— Жал ми е за него — добави Игнат.

— И на мене ми е жал. Изглежда, не живее добре с жена си. Ти как мислиш?

— Така ще е. Ех, добре, че ние двамата... — И Игнат смутено млъкна.

След вечеря, като разчисти масата и подреди всичко, жена му отиде в кухнята да мие съдовете, а той се заигра с децата.

Легна на пода при тях и започна да им прави от картон и тънки дъсчици играчки, каквито някога, когато беше дете, сам си правеше на село. Лепеше дъсчиците към картона и оставяше между тях свободно място, та щом огънеше картона и прокарваше ръка по дъсчиците, те започваха да треперят и да издават звуци също като при насекомите, когато гризат листа. Децата много се зарадваха и тъй се увлякоха в играта, че скоро забравиха всичко друго — за тях сега нямаше по-скъпо и по-мило от баща им.

— Ето така, вижте! — извика радостно възбуден Игнат, когато сполучи да направи играчката. — А сега да опитаме дали ще свири... — И като огъна картона, той прокара пълните си пръсти по тънките

дъсчици, които затрептяха, зашумоляха така, сякаш бръмбар гризеше отвътре с острите си зъби.

— И аз, и аз искам да посвирия! — каза момченцето и протегна ръце, грабна играчката и започна да опитва.

— Дай и на мене! — помоли се момиченцето, но малкият палавник я дръпна и побягна.

Момиченцето се намръщи и щеше да заплаче, но Игнат, който много държеше двете му деца да се разбират и да живеят в мир, побърза да го успокои:

— Чакай, не реви, ей сега ще направя и на тебе!

Лицето на момиченцето засия от щастие.

— Тате ще направи и на мене. Тате ще направи и на мене! — запляска то с ръце и като седна до баща си, с любопитство започна да следи как той дялка с ножчето нови дъсчици.

След петнадесет минути играчката беше готова. Двете деца се събраха в ъгъла до печката, разположиха се на пода и се увлякоха в игра.

Игнат отиде в кухнята. Там жена му бе привършила вече работата си и нареждаше измитите съдове по рафтовете. Той застана зад нея, погледа как тя сърчно движеше ръцете си и подхвърли:

— Нали, Йонке, ако не беше той, инженерът, сега да не сме заедно?

— Ами че така я! — стрелна го жена му с поглед. — Е, откъде пък ти дойде това на ума?

— Тъй, хрумна ми... Ех, боже, като си създал човека, защо си му дал и мъката? — каза Игнат с въздишка. — Ако искаш да знаеш, на мене сега ми е добре и от нищо не мога да се оплача, но питаш ли него... Как ли се измъчва? Как ли страда? Видяхме го днес. Изглеждаше, като че ли не е на себе си... Да ти кажа ли, аз още не мога да се успокоя. Като го гледах такъв нажален, стана ми много мъчно за него. Ама как да му помогна? Отстрани човек е безсилен да направи нещо. А кой знае колко се нуждае от помощ, поне от една добра дума. Добрата дума е като лек за болката. Ама нали не знае човек как да постъпи, не посмях нищо повече да му кажа, а пък ето на, не излиза от ума ми, все ми е тук, в сърцето. Вярваш ли? Ех, какво съм започнал да ти говоря? Санким ти не ме разбираш и без думи...

— Разбирам те, как да не те разбирам!

— Мисля си, ако бях на негово място, дали щях да изтрая и да не дойда тук, при тебе, както ти някога отиде при него, а?

— Че защо, може би ще дойде — додаде Йонка.

— Кой знае, трябваше да го поканя.

— Да беше го поканил.

— Добре де, ама не се сетих. То човек е такъв: само когато го боли, търси ближния си, а когато ближният му страда, хич и не забелязва...

— Така си е.

Двамата отидоха в стаята, където децата продължаваха да си играят. Настаниха ги да спят и сами легнаха. Умълчаха се. След някое време Игнат се размърда тежко, неспокойно, с пъшкане, обърна се към жена си и попита шепнешком:

— Йонке!... Йонке!... Будна ли си?

— Будна съм.

— Не ти ли се спи?

— Не.

— И на мене.

— За какво мислиш?

— За всичко... и за туй, дето сме живи и здрави, и за туй, дето си имаме всичко, и за туй, дето вече не се караем... Много съм доволен, Йонке! Да не чуе дяволът, ама за нищо нямаме грижа... Добре се уредихме, няма що. Доволна ли си?

— Е, то се знае, доволна съм! — каза тихо жената. — Откак престана да се връщаш пиан, от сърцето ми падна голяма мъка...

— Стига, стига, ти все за това!

— Ами че за какво друго? Я помисли какво беше преди!

— То преди наистина беше лошо...

— Лошо я! А сега? Страх ме е да призная пред себе си, да не би някому да се зловиди...

— Хм, лошо нещо е пианството, признавам!

— Нали повече няма да пиеш?

— Обещавам ти, няма.

— Ха да видим дали ще издържиш на обещанието си. И запомни, ако се върнеш пиан, този път вече няма да ти простя, ще избягам с децата, тъй да знаеш!

— Е добре, добре де! Нали съм ти казал, че кракът ми вече няма да стъпи там, в кръчмата, но... Какво пък? Не може съвсем без пиене, но ще пия, то се знае, у дома... тук, при тебе, пред твоите очи... да гледаш и ме наблюдаваш... Значи, ще си купя бутилчица и ще я донеса, а ти... Какво, разрешаваш ли? Може ли, а?

— Може, но без мене никога, нито глътчица, ако искаш да имаш семейство, жена, деца... Я виж инженерът как ходи като загубен из улиците! И за какво? Заради една жена... каквато и да е била тя, па дори и това момиче, което тогава дойде с него... А сега нека му е мъчно, нека страда! Но той не пие, а ти...

— Е, стига, стига де, ти пак почна! Обещах ти, без тебе нито глътчица. За да има мир в семейството, готов съм и на тая отстъпка, макар че ще ми бъде тежко като мъж, защото ми се полага... Хайде, спи сега, спи, а утре ще продължим! — каза Игнат и като се обърна с гръб към нея, веднага заспа.

V

За пръв път в живота си Владо се чувствуваше така объркан. От миналата вечер, когато изпрати трите момичета, той все още не можеше да дойде на себе си, беше толкова развълнуван, че сам не знаеше как да се оправи, как да върне спокойствието си. Макар че бе имал и друг път работа с момичета, това, което бе преживял тогава, засегна дълбоко и болезнено сърцето му.

Излязоха от къщи. Вървяха на две групи — той с Мария и Жана, а малко по-напред журналистът с Ана — и за нищо не говореха. После, като минаха моста, приятелят му ги остави и тръгна към дома си, а той продължи с трите момичета. Когато стигнаха до градината пред театъра и трите изведнъж оживено заговориха. От всички най-приказлива беше Жана. През цялото време, докато ходеха по улиците, тя тъй весело и безгрижно бърбеше, че на края зарази и него. Той също се оживи, също се разприказва. И чудно, никога по-рано не бе изпитвал такова вълнение, не се бе чувствувал толкова притеснен в присъствието на момичета, както тази вечер! Сам разбираше, че се смее пресилено, не от сърце, че не влага никакви чувства в разговора, а се мъчи да бъде интересен, занимателен. Отвратително желание да се покаже такъв, какъвто не е, за да се хареса на момичетата! Защо правеше това? Ядосваше се на себе си, но не можеше да се освободи от стремежа си да блесне пред тях, да ги спечели с остроумията си. Може би за това беше причина само Жана, тази малка Жана, която вървеше от лявата му страна и тъй се притискаше до него, че усещаше тръпнещото ѝ тяло. Жана, Жана! За него ти беше почти дете, но тебе той най-много харесваше. И защо? За това, че допираше рамото си до неговото и се притискаше ли? Да, нещо проникваше у него и го пареше, сякаш се намираще до буйно пламтяща пещ, чиито огън го обгаряше целия.

Това състояние обаче не трая дълго — държа го, докато стигнаха до сградата, в която тя живееше, и се разделиха. А после? После тръгнаха по-нататък да изпратят Мария. Той вървеше между двете и не усещаше, че се движи, сякаш блуждаеше като сянка. Вървеше и

слушаше какво му говорят момичетата, но нищо не разбираше и като че ли все още бе под впечатлението си от Жана...

И ето, най-сетне Жана отстъпва мястото си на Мария, която също като нея върви от лявата му страна, също като нея допира рамото си и се притиска до него, а той усеща тръпките на нейното тяло и сам трепери от възбуждане. Мария е значително по-висока от Жана. Тя има тънки, стройни бедра, а гласът ѝ е като глас на птиче, което знае своята песен. Интересът му към Мария е по-голям. Мария, не си ли ти това момиче, за което винаги е мечтал? Ти си и по-умна, и по-зряла от Жана и можеш да говориш за всичко, да бъдеш еднакво интересна. Колко близка вече те чувствава той! Но защо ти, Мария, го напускаш толкова рано? Ето на, и ти си отиваш...

Бяха стигнали до входа на една мрачна, тъмна, неприветлива къща и се спряха. Помълчаха малко. После тя им подаде ръка, махна за раздяла и изчезна в мрака на тъмния, дълъг коридор. Той остана сам с Ана. Ана, мила Ана, та ти си била чудно същество, незаменимо съкровище! Откъде е могъл да знае, че ти, по-малко приказлива, сериозна, дори някак посвоему тъжна и замислена, ще имаш такава сила, че изведнъж ще покориш сърцето му? Боже мой, как се случи така, че още при първите стъпки, като тръгнаха редом един до друг за дома ѝ в крайния квартал, ти го спечели повече от другите с думите, които си разменихте! Ти някак не си много красива, едра си, кокалеста, с тежък бюст, но очите ти... О, очите ти, които той видя при светлината на уличната лампа, блеснаха заедно с една усмивка и бяха за него два сини пламъка. Как само го пронизаха те с остриетата на своите зеници, как му вдъхнаха смелост и сили да хване ръката ти на раздяла и да я държи дълго в своята! И колко силно го притисна ти до гърдите си пред малката дъсчена портичка, горещо го целуна по устните и остави в душата му смут и надежда...

Коя от трите, господи мой? И трите са еднакво интересни, и трите са еднакво мили, и трите еднакво го привличат, та се обърква, не знае коя да избере. Ако се спре на Жана, знае, че няма да сгреша, но в същото време сърцето му подсказва, че повече го привлича Мария, а ако отиде при Мария, ще забрави ли целувката на Ана? В тежко положение се е забъркал неговият дух. Как да се оправи? Как да се освободи от мисълта за трите едновременно?...

Владо скочи и неспокойно започна да се разхожда из стаята.

Ами ако и трите са се пошегували с него, а той, глупакът, си е въобразил, че им е направил впечатление и че те с готовност желаят да се свържат с него? И както замислен бе застанал до масата, току-що извадил цигулката от калъфа, той се втурна навън, прекоси бързо хола и влезе при Христина.

Тя седеше до прозореца и гледаше към хълма, увенчан с корона от скали като главата на легендарен герой. Той се спря до вратата, едва ли не онемял от желание да разбере по-скоро какво мисли тя за всяко от трите момичета.

— Христина...

Щом чу гласа му, тя тутакси се обърна и тогава той видя колко тъжно и замислено беше бледото ѝ лице.

— Христина, кажи ми, моля ти се, добре ли познаваш момичетата? — попита той шепнешком, като че ли се страхуваше да я събуди от нейния унес и да не ѝ причини болка. — Ама искам да ми кажеш истината...

— За кои момичета питаш, Владо?

— За тези, които бяха тук миналата вечер. Познаваш ли ги добре?

— Добре? — Тя го погледна учудено. — Трудно е да се каже, че ги познавам добре...

— Но те са твои колежки, приятелки, дружиш с тях...

— Аз не познавам добре близките си, например тебе, Владо, не познавам дори себе си и ще ми бъде трудно да съдя за другите...

— Но аз те моля, Христина.

— Защо? Нещо случило ли се е?

— Не, но искам да зная по нещо за всяка една.

Тя още веднъж го погледна и този път той забеляза в погледа ѝ не само учудване, но и лека насмешка, някаква дързост, с която като че ли го питаше: „Влюбен, ли си в някоя от тях?“ Той се намръщи и каза твърдо:

— Не, не мисли, че съм влюбен, а питам само тъй... Кажи ми, моля ти се.

— Добре, ще ти кажа по нещичко за всяка една от тях — съгласи се Христина и лицето ѝ изведнъж прие сериозен израз. — Най-напред за Жана...

— Да, Жана ме интересува най-много.

Съчувствена усмивка се появи на нейните устни.

— Жана е добра, но лекомислена и гледа на всичко в живота съвсем по детски. Та тя изобщо си е дете и прилича по характер на дете, на едно голямо, не дотам благоразумно дете...

— Стига за Жана! А Мария?

— Виж, Мария е друга! Тя е по-спокойна и по-улегнала, но и тя като Жана не се различава много от палавите деца, с тази разлика обаче, че е по-умна и по-способна от нея...

— Ами Ана?

— Ана е човек, на когото можеш да разчиташ във всичко. Безспорно тя е ни най-възрастна, но и тя като тях гледа на живота през розови очила...

Владо махна с ръка:

— Е, стига, достатъчно! А коя от трите има приятел?

— И трите си имат приятели.

— Кои са те? Какви са? — извика той извън себе си. — Познавам ли ги?

— Не.

— А къде работят?

— В завода. Този на Жана е технолог, другият, на Мария, е инженер и работи в монтажния цех, а на Ана...

— Не, няма нужда ми казваш, достатъчно е! — каза с въздишка Владо и отпусна ръце.

Христина се изправи срещу него.

— Все пак кажи, влюбен ли си?

— Да.

— В коя?

— И в трите.

Тя го погледна изумена.

— Че как така — и в трите?

— Ами че така, и аз не зная как... Христина, можеш ли да ми помогнеш?

— Ако е по силите ми. Какво искаш?

— Да говориш с тях.

— И с трите ли?

— Да.

— Но, боже мой, как?

— Така... поотделно с всяка една, а после...

— После?

— Сам ще реша.

Тя горчиво се усмихна.

— Значи, ти си влюбен безнадеждно?

— Представи си, да. Но в коя — още не мога да кажа. Сега искам и те моля да поговориш и с трите...

— Но това е смешно!

— Моля ти се, Христина!

Гласът му прозвуча тъй отчаяно, че тя почувствува как нещо трепва в нея. Все пак защо не, влюбил се е човекът... Ще поговори, разбира се, не ще й бъде никак трудно... И тя отново горчиво се усмихна, с което сякаш казваше: „Е, къде остана твоята свободна любов, другарю философ? Нали щеше да чакаш онова време, когато ще можеш да прилагаш на практика своите убеждения!“ Но не изказа гласно мислите си, а само поклати глава, което значеше: „Добре. Още утре ще говоря с тях.“

VI

Кирил се отпусна уморено на стола. Какво иска тя от него? Нямамо никога да се върне! Е, какво пък, така ще бъде по-добре, той вече знае как да постъпи, за да се освободи от лошите мисли, да възвърне спокойствието си...

Стана, скръсти ръце и дълго ходи замислен из стаята. После се спря до прозореца и се загледа навън.

Беше се смрачило и въпреки запалените улични лампи вече не се виждаше. Хора рядко се мяркаха. За такива градове като Ловеч, макар и център на окръг, е характерно, че животът по улиците замира рано — хората по навик се прибират или да гледат телевизия, или да си бъдат в семейна среда. До късно се движат само отчаяните пияници и тези, които търсят забава и развлечение по заведенията.

Кирил усети, че му става хладно и леко потрепери. Той знаеше, че това не беше от студ, а от не преминалото още нервно напрежение, макар че през разтворената балконска врата нахлуваше лек полъх. Все пак добре направи жена му, като го остави сам. Наистина грижите за семейството, от които сега напълно се освободи, никак не му тежаха — той с твърдост ги понасяше, но не можеше да си обясни защо тя избърза толкова много, когато можеше да почака, докато сама се убеди, че му е безразлично дали ще остане с децата тук или ще се разделят. В своето отчаяние той се бе примирил и бе заживял с мисълта, че съдбата му е отредила такъв живот...

В семейството, мислеше той, има винаги три положения: най-напред любов, сляпа и силна любов (или пък, ако няма такава, нещо подобно на любов, някакво самозалъгване), после брак, един вид договор между двете страни, че ще живеят заедно в търпимост и с взаимни отстъпки, и накрая семейството и децата с грижите за тях. Имаше ли при него любов? В никакъв случай той не бива да се мами! Любов не е имало никога, а е имало самозалъгване, че тя съществува. В сключения между него и нея брак той най-напред беше лоялен и се държеше честно, като се мъчеше да заякчи семейните връзки с грижите за нея и особено за децата, но скоро му стана ясно, че се е

лъгал в чувствата си и тогава дойде истинската трагедия. Той положи големи усилия да остане по-дълго при нея, да възстанови прекъснатата връзка между тях, като си налагаше самоограничения в живота, каквито според него изискваше брачният договор, но тя се оказа много непреклонна и упорита, много горда и надменна в отношенията си с него, та се наложи да сложи край на заблудата и самоизмамата. С нарушаването на брачния договор рухна, престана да съществува и семейството, но макар че тя отпадна от съзнанието му, мислите за децата заемаха по-голямата част от живота му и това беше единственото успокоение на неговата съвест. Последен опит да се поправи положението беше идването ѝ при него — за съжаление обаче и тя, и той твърде бързо видяха, че отново се подлагат на мъчение и че изпитанието на чувствата им ще претърпи неуспех.

Да, няма и не е имало никога между тях любов! А какво нещо е любовта? Тя е като кристална чаша, от която влюбените уталожват жаждата си и се радват, възхищават се на нейния блясък и чистота. Но когато чашата се счупи, любовта престава да съществува и колкото и да я лепиш и кърпиш, няма и не може да се получи предишната любов. Чашата е вече счупена и нейният блясък не е така чист, както е бил по-рано, а става някакъв друг, засенчен и изкривен, отразяващ светлината неправилно. Така се случва и с тяхната любов!

Кирил вдигна ръка и докосна с пръсти студеното стъкло на прозореца. Това като че ли малко го отрезви и върна към действителността. Постепенно мислите му взеха друга насока и той престана да се вълнува от бягството на жена си.

През цялото време, докато днес беше зает със собствените си мисли и чувства, той не можа да отдели нито минута, за да се позаинтересува как се е решил въпросът за новата сплав, чийто опит излезе напълно сполучлив. Знаеше само, че директорът бе отказал да изслуша бай Стаменко и старецът бе отнесъл работата до партийното бюро. Какъв ли ще бъде резултатът? Какъвто и да бъде, той знае, че е прав... За съжаление обаче тъкмо днес, когато трябваше да бъде с цялото си съзнание на страната на този опит, той бе погълнат от други мисли. Напразно старецът няколко пъти идва при него и се мъчи да поведе разговор, за да го успокои, виждайки го такъв отчаян, мрачен и мълчалив — нито веднъж не му даде възможност да поприказват за

това. И сега, разбира се, съжеляваше: какво ли ще си помисли добрият човек?

Кирил трепна. Стори му се, че някой го вика през отворената врата на балкона и гласът като че ли му е познат. Той затаи дъх и се вслуша напрегнато.

— Другарю инженер! Другарю инженер! — викаше някой откъм улицата. — Я се покажи!

Да, викаше го бай Стаменко. Но той не бързаше да се покаже на балкона в такова състояние, а почака малко, докато напълно се съвземе. И тогава чу как гласът отдолу продължи да го вика още поупорито:

— Ей, инженерче!... Чуваш ли ме, а?

— Чувам те, бай Стаменко, чувам те — отзова се най-после Кирил, като излезе на балкона. Той се наведе над перилата и се взря в тъмнината, но нищо не различи на улицата от падналите тъмни сенки на високите сгради. — Къде си?

— Тука съм — обади се старецът току под самия балкон. — Ти ли си, другарю инженер?

— Аз съм, бай Стаменко. Е, кажи, какво има? Какво се е случило?

— Всичко е вече наред, ти не се безпокой. Ей сега идвам от завода, дето заседавахме. Партийното бюро ме изслуша и реши...

— Чакай, ще дойда! — махна с ръка Кирил, прекоси стаята и се спусна тичешком по стълбата.

Старецът го посрещна на улицата едва ли не като дете, което е успяло да извърши някакво голямо геройство.

— Радвай се, успяхме! Да знаеш, това е голяма победа за нас. От днес нататък вече можем... Дай да те прегърна! — извика бай Стаменко и без да се бави, поривисто се спусна към него, притисна се до гърдите му и като се понадигна на пръсти, целуна го по бузата.

Кирил усети острото убождане на небръснатата му буза, но не го обзе чувство на неприятност, а изпита някакво удоволствие, сякаш някой го галеше по гладката кожа на лицето с нежна ръка.

— А как стана всичко това?

— Хайде, ела да ме поизпратиш, че е вече много късно, а бабата ще се сърди. Из пътя ще ти разправа всичко — каза възбуден старецът, хвана го подръка и го поведе по улицата. — Знаеш, от сутринта не съм

се прибирал и там, у дома, навярно се тревожат, но като им кажа къде съм бил и каква работа съм свършил, тутакси всички ще се успокоят. Радваш ли се, другарю инженер?

— Ох, да знаеш какъв камък падна от раменете ми!

— И на мене, и на мене... Знаеш ли, всички в партийното бюро бяха зад нас, всички до един, само директорът най-напред малко се поопъна, но като го понатиснахме, бързо омекна и отстъпи, съгласи се. Е, хайде, кажи сега, веднага ли започваме производството или ще се позабавим?

— Та ние сме съвсем готови, бай Стаменко, но това е вече работа на директора, а аз много се страхувам да не би той...

— Не, не се плаши! Ние и този път ще го свием, така ще го притиснем, че дъх не ще може да си поеме...

— Вярвам, бай Стаменко, и докато ти си с мене, мисля, че всичко ще върви спокойно. Благодаря ти за доверието! — Кирил се наведе и грабна ръката му, готов едва ли не да я целуне. Но старецът разбра това навреме и веднага я издърпа.

— Е, какво, развълнува ли се? Стига, стига! Хайде, дотук... Връщай се, аз сам ще продължа. Чакай! Кажи ми какво става с тебе? Гледам те, напоследък ходиш все такъв едни мрачен, замислен, също като човек, който не е на себе си... Неприятности ли имаш?

— Да, неприятности вкъщи, но... остави това, бай Стаменко! Всеки си има грижи, имам ги и аз...

— Нещо с жената ли?

— Да.

— Подочух, че тя... таквоз...

— Разделихме се.

— Че какво да ти кажа? Остави я, махни с ръка подир нея, нека ходи, където иска! — каза той оживено, с желание да го успокои. — Не се обиждай, ама лоша жена е тя. Видях я веднъж-дваж и хич не ми хареса. И фигурата ѝ е такава една... а и очите... зли, зли... Е, няма що, брат, не се ядосвай! Всичко ще мине и замине. А може пък това да е на добро, а?

— Кой знае, бай Стаменко, може, защо не — съгласи се Кирил и като му стисна ръката, бързо тръгна за дома си.

Беше тъмна, непрогледна нощ и отникъде не идваше светлина — уличните лампи бяха далече от този краен квартал — но на него кой

знае защо му се струваше, че е като ден. Вървеше с широки крачки, някак уверено и необикновено бодро и не можеше да не се радва, че на душата му бе станало по-леко.

VII

Събраха се на една маса във вътрешния салон на ресторанта: трите момичета, Христина, Владо и журналистът. И тъкмо се настаниха, от вратата надникна артистът и като видя приятелите си, усмихнат се присъедини към тях. Поръчаха си ядене и започнаха да пият. И още след първата глътка вино всички се оживиха и се разприказваха, сякаш бяха чакали този момент, за да развържат езиците си и дадат воля на прелелите в главата им мисли.

— Не зная коя е причината — започна, както винаги, пръв Владо, — но струва ми се, че напоследък в нашия град много млади хора са започнали да подражават на хипитата от Запад, пуснали са бради, дълги коси, не се мият, не се решат...

— Защо на хипитата от Запад? Има ги и в София! — прекъсна го журналистът.

— Да, прав сте, има ги и в София — съгласи се Владо. — Но аз се питам, какво мислят да правят тия млади хора?

— Не се бой, те не са толкова опасни, колкото си мислиш!

— Защо? — Владо го погледна изненадан. — Кое ти дава основание да мислиш така?

Журналистът се усмихна добродушно.

— Е, не се пали толкова де! Казах, че не са опасни, и значи... Така е!

— Ама защо? Защо?

— Защото нямат корен.

— Как тъй?

— Тъй... Сега ще ти обясня, слушай! — Журналистът го погледна снизходително. — Хипитата на Запад не са случайно явление, а тяхната поява си има причина. Обикновено това са синове и дъщери на заможни родители, произхождат най-вече от дребната буржоазия и носят всички белези на своята класа. А забележете, това е средната класа, която не разполага с големи средства и живее от днес за утре. Тя не е никак сигурна в бъдещето и на нищо не се надява. И това се е отразило на техните деца. Младежта, която изпълва

училищата и университетите, като завърши, също остава без перспектива за утрешния ден и изпада в отчаяние, в положение на безизходица. Тя започва да търси изход, но не може да го намери. И тогава се появяват хипитата, които изпълват улиците и булевардите, скитат, отдават се на безпътица, понякога и на разврат. Всичко това се превръща в едно социално явление за големите градове на Запад. В последна сметка обаче това е един протест срещу съществуващия ред и ние не можем да виним много младежта на Запад...

— Ами нашата младеж, нашите хипита от какви подбуди се явяват?

— Много просто... от подражание, от желание да бъдат интересни, да блеснат...

— Но толкова по-зле! И това е опасно...

— Да, до известна степен е опасно — кимна журналистът. — Иначе би трябвало да ги търпим и поощряваме, а пък... Ако искаш да знаеш, и на мене те никак, ама никак не са ми приятни, едва ги понасям...

— Тогава?

— Какво? — Журналистът разпери ръце. — Това, което забелязваме по нашите улици, не е социално явление. По-скоро то е психологическо явление и затова над него трябва да се замислим. Коя е причината и как да се премахне? Момчетата и момичетата, които играят ролята на хипита и носят дълги коси, дълги бради, не се мият, не се решат... е, да, всичките те, като излязат по обед от къщи или се върнат от университета, отиват обикновено в кафенето, което са си избрали за сборно място, поседят там, пият кафе, побъбрят или ако нямат пари, а такива са повечето от тях, стоят вън, на тротоара, пред вратата, пушат и мъничко се кълчат, позират, но като дойде обед, веднага се сетят за кюфтетата на мама и хукват към къщи... И ето, тогава от техния протест, от тяхното скандално поведение и държане на обществено място, както обичаме да казваме ние, вече нищо не остава... Тогава и от тях няма ни помен, защото въкъщи са хрисими и кротки, макар че някои глезльовци продължават и пред родителите си да играят ролята на възмутени от обществените порядки млади хора... Ето, това исках да ви кажа! — завърши журналистът скромно и отпи от чашата си.

— Все пак въпросът не е толкова лек и обществото трябва да се заеме сериозно с неговото разрешаване — намеси се и артистът, който до това време бе мълчал.

— Ще дойде време и на това. Тогава и хипитата ще изчезнат сами, без да става нужда от някаква намеса от наша страна... А вие какво мислите по този въпрос? — обърна се журналистът към момичетата.

Всички се спогледаха изненадани, после прихнаха да се смеят.

— Ние нямаме мнение... Особено аз не зная нищо да кажа по този въпрос — отговори първа Жана и веднага се обърна към Христина: — Ако ти можеш да кажеш нещо...

— Нищо. И аз съм като тебе. Може би ти, Мария, знаеш повече? Или ти, Ана?

Двете момичета отново избухнаха в смях.

— Никога не съм мислила по този въпрос — каза Мария.

— А аз още не съм видяла хипита, представете си! — добави Ана.

— Така ли? — обърна се учуден към нея Владо. — Та не ходиш ли из улиците и не ги ли срещаш всеки ден... такива едни космати, брадясали, с дълги коси...

— Това ли са хипита?

Въпросът беше зададен искрено, но прозвуча като наивно самопризнание на едно момиче, което работи, живее спокойно и няма време да се занимава с други работи, освен със задълженията си в завода.

— Ето, видя ли? Това беше точен отговор на твоя въпрос! — обърна се доволен журналистът към Владо.

— Значи, нашите хипита не са опасни, щом още не правят впечатление на всички...

— Да, но не забравяй, че те могат да се превърнат също като на Запад в явление... Какво ще стане?

— Ще стане това, което ти казах: сами ще изчезнат, няма да има време да станат явление — завърши някак победоносно журналистът и спорът се прекъсна.

Оркестърът засвири танц и всички трепнаха. В салона се завъртяха първите двойки. Христина и артистът веднага изчезнаха. Журналистът покани Ана. На масата останаха Мария и Жана. Владо

със съжаление погледна към тях. Коя от двете да избере? Разбира се, предпочиташе Ана и бе намислил да се обърне към нея, но онзи хитрец, журналистът, се оказа по-опитен и ловък. Кой знае, може би защото я бе поканил друг, а не той, на Владо му се струваше, че тази вечер са му отнели част от настроението, от спокойствието и увереността му. Ех, да беше избързал...

Колебанието му не трая дълго — той се изправи пред Жана, която първа бе събудила чувствата му. Отдалечиха се мълчаливо и като застанаха един срещу друг, започнаха да танцуват. Но мисълта му беше все там, в другия салон, при Мария. Защо не покани нея? Тя е висока, по-стройна и по-подходяща за такъв кавалер като него... Той с нетърпение дочака края на танца, отведе дамата си на мястото ѝ и когато оркестърът засвири отново, сети се, че беше вече ред на Мария. Тя тутакси го последва. Играха тъй увлечено, че забравиха за другите. С Мария той танцуваше по-добре, с нея се чувствуваше някак по-свободно. Тя като че ли и повече му харесваше от Жана. Но когато при следващия танц се намериха един срещу друг с Ана, изведнъж разбра, че за никоя от другите две не е мислил толкова много и силно, и страстно, както за Ана. В това се убеди, щом я видя срещу себе си, висока, снажна, с едър, примамлив бюст. Да, друга няма да бъде, ще бъде само Ана!... И когато танцът свърши, върна се на мястото си с голямо съжаление, че той не продължи толкова, колкото му се искаше.

В ресторанта останаха до полунощ, като никой вече не танцуваше, а продължиха да пият и да бърбят. А когато след полунощ дойде време да си отиват, Христина и артистът се измъкнаха незабелязано и изчезнаха кой знае къде от погледите им, а журналистът заяви, че ще трябва да се прибере и веднага се запъти към дома си. Владо остана пак сам с трите момичета, сякаш и сега в този случай, имаше пръст съдбата. Той много се зарадва и тръгна да ги изпраща както в оная вечер, когато за пръв път разбра какво го свързваше поотделно с всяко едно от тях.

— Искате ли да се поразходим покрай реката? — попита той, като застана между Жана и Мария и ги хвана подръка. — Утре е неделя и няма да ходите на работа в завода, ще спите до късно...

— Добре, приемам поканата — съгласи се веднага Мария.

— О, чудесно! Тъкмо се чудех какво да правя... Представете си, никак не ми се спи, а ми се ходи, толкова много ми се скита, че просто

се радвам. Вижте каква лунна нощ! — извика с възхищение Жана и плесна с ръце.

— Да, пролетните нощи в този край са очарователни! — каза възторжено Владо. — А ти, Ана, ще дойдеш ли с нас? — обърна се той към нея, забелязал, че върви отстрани мълчалива и все тъй посвоему тъжна.

— Не зная, колебая се.

— Ела, ела! — замоли я Жана и като я прегърна, започна да я тегли. — Не се дели, винаги сме били заедно...

— Добре, щом толкова настоявате — склони Ана. — То се знае, където сте вие двете, там съм и аз...

— Да вървим! — изкомандува Жана и закрочи като войник. — Хайде!

Запътиха се към крайречния парк, онова очарователно място, където за младите хора като тях и в този късен час на нощта беше приятно и весело да се разхождат.

VIII

Наистина чудни неща стават понякога в душата на човека! Владо беше в отлично настроение. Той крачеше бодро с трите момичета и бърбеше, говореше безспирно за каквото му дойде наум. Трите момичета се смееха от сърце и на него му ставаше още по-весело и още по-интересно да се забавлява с тях, да се увлича от играта на думите, в които сега не влагаше никаква мъдрост и остроумие, за да блесне, както държеше в друго време.

Вървяха бавно по алеята на дългия крайречен парк. Около тях беше тъмно, тихо и някак необикновено красиво под надвисналите клони на дърветата. Гъста мрежа от светлини и сенки падаше над главите им и на тях им се струваше, че се движат по дълъг, люлеещ се телен мост, под който тече и шуми разпенена реката. Неочаквано излязоха на открито място и пред очите им блесна ярка светлина. Откъде идеше тя? Вдигнаха глави и видяха, че високо горе, над скалите, където минаваше железопътната линия, се бе показала късната луна, закачила едното си рогче за някакъв извит като човешко ухо камък, сякаш бе златна обеща. И точно в този момент до тях стигна дълбоко, тежко пъшкане и преди да разберат какво може да бъде това, от тунела изскочи нощният пътнически влак, фаровете на локомотива заслепиха очите им, вагоните се заточиха един след друг с мъждукащи прозорчета, минаха над тях и изчезнаха в другия тунел...

Възхитена, Жана плесна ръце.

— Ах, колко е красиво!

Другите стояха до нея онемели и запленени от необикновената гледка, която изведнъж се бе разкрила пред очите им с цялата си нощна красота.

Първа се опомни Ана, която винаги в такива случай се чувствуваше като тяхна по-голяма сестра.

— Хайде, време е да се връщаме — каза тя и без да чака потвърждение, сама тръгна обратно по песъчливата алея.

Пътят им беше вече познат. Отново вървяха притиснати, все още възхитени от рядкото събитие, каквото е да видиш нощем влак как

минава над тебе горе, високо над пътя, под самите надвиснали скали, влак, осветен от новородената луна.

Но сега, когато вече се връщаха, кой знае защо нямаха онова желание да бърбят за всичко, което им дойде наум. Може би бяха уморени или бяха си казали най-необходимото...

Най-тъжна и мълчалива беше Ана. Владо вървеше до нея и се мъчеше да разбере какво става в душата на момичето, което се бе затворило в себе си. Но напразни бяха усилията, които полагаше. Явно беше, че тя мисли за нещо и не иска да разговаря с никого, за да не отвлече вниманието си.

— За какво мислиш, Ана? — най-сетне не изтърпя той.

— За себе си.

— Какво точно?

— Питам се какво нещо е човешката душа и не мога да си отговоря. Понякога ми се струва, че тя е открита и чиста като бял лист, но в повечето случаи разбирам, че е тъмна като бездна...

— Тъй ли?... Чудно нещо! — каза той, поразен от нейните мисли — тя разсъждаваше както никое от момичетата, които познаваше досега. — А по повод на какво ти дойдоха тия мисли в главата?

Тя никак не забави отговора си:

— Нима няма никакъв повод в живота? Ето например ние трите вървим с тебе и ти си блъскаш главата, не знаеш коя от нас е за предпочитане и искаш, и търсиш, и чакаш да разбереш това... Така ли е или не?

Владо се смути от прозорливостта, с която тя бе проникнала в душата му, но не поиска да признае това.

— Не, мамиш се, ако мислиш така! — запротестира той и се обърна към другите две момичета, които вървяха малко преди тях. — Вие какво мислите? Същото ли? Съгласни ли сте с нея?

— Да. Щом Ана мисли така, значи, е така, няма измама и лъжа! — потвърди Мария.

А Жана добави:

— Ние винаги трите мислим еднакво, тъй да знаеш!

Владо се обърка.

— Чакайте! С какво съм заслужил тези упреци? Обидил ли съм ви с нещо, огорчил ли съм ви или що, а? Кажете ми, моля ви се, и аз съм готов веднага...

Той се запъна, не можа да продължи, за да им каже какво е готов, но сметна, че ще бъде лошо, ако замълчи, и веднага намери изход от заплетеното положение, в което бе изпаднал:

— Аз ви уважавам и трите, ние дружим отдавна и вече ви познавам добре, но не съм сигурен и не мога да кажа коя от вас най-много уважавам, защото и трите сте ми еднакво близки...

Той понечи да каже още нещо, за да се оправдае напълно, но Ана ненавреме го прекъсна:

— Тъкмо за това, че и трите сме ти еднакво близки, и трите еднакво уважавани, и трите еднакво може би ухажваш, ние повече не можем да дружим с тебе, повече не можем да се срещаме с тебе.

— Но защо, защо?

— Казах. Не можеш да флиртуваш едновременно с трите.

— Но аз не флиртувам, Ана.

— А какво е това, което правиш?

— Повярвай ми, аз сериозно... съвсем сериозно...

— И с трите ли?

— О, не! — Владо замахна с ръце, като че ли се бранеше от неочакван и непредвиден нападател. — Аз съм готов още сега, ако ти се съгласиш...

— Да избереш мене като по-голямо парче шоколад, така ли?

— Не, не! — запротестира той. — Този път аз искрено и честно... Ана, кажи, не желаш ли повече да се виждаме?

— Не, късно е вече! — каза тя строго. И изведнъж се спря: — Дотук, по-нататък ние сами можем...

Бяха напуснали парка и навлизаха в града по главната улица. Вдясно, по моста, се отиваше отгатък, в другата, старата част, във Варош, където се намираще тяхната къща, а вляво — към центъра, където трябваше да отидат те. Владо разбра намеренията им и се разтревожи — почувствува се засегнат от техните думи, от недоверието към неговите сериозни намерения. Той се опита да възрази, но Ана беше непреклонна.

— Не. Казах, ние сами можем да си отидем!

— Но как така сами посред нощ?

— Нощ?... Тя се огледа. — Я виж, вече се е разсъмнало!...

Наистина мракът бе започнал да избледнява и в утринната дрезгавина все по-ясно изпъкваша очертанията на къщите. А и първите

ранобудни минувачи се бяха появили тук и там, макар че беше неделя — ден, в който малцина работят.

Разколебан, Владо още веднъж се помъчи да склони момичетата.

— Все пак аз трябва да ви изпратя — каза той съкрушен.

— Безсмислено! — упорствуваше Ана. — Ще ги изпратя аз... — Тя посочи Мария и Жана. — Живея най-далеч и пътят ми минава оттам... Лека нощ!

— И никога ли няма вече да се видим?

— Никога... или не... може би случайно някога ще се срещнем. Естествено тогава от уважение един към друг ще се спрем и заговорим. Нали каза, че много уважаваш и трите ни?...

Ана хвана подръка двете си приятелки и бързо тръгна с тях по тихата и пуста улица.

— Ана!... Ана!... — извика Владо.

Тя не се обърна и продължи да върви с двете момичета. Тогава той се спусна подир тях.

— Мария!... Жана!... Почакайте!...

Но нито едно от момичетата не се спря, а и трите бързо се отдалечаваха по улицата, като почукваха с токчетата на обувките си.

Владо разбра, че и трите са непримирими и няма да се върнат, и бавно премина моста, прекоси площада с паметника и се заизкачва по тясната калдъръмена уличка.

IX

Като се измъкнаха незабелязано от ресторанта и изчезнаха от погледите на другите, Христина и артистът слязоха в бара. Тя искаше да се позабавлява още, дори ако може цялата нощ, до сутринта, само да не се прибере в стаята си и да не остане сама. Самотата вече я плашеше сериозно. Не знаеше на какво се дължеше това, но още от пролетта бе започнала да изпитва онова мъчително и с нищо необяснимо чувство на съмнение, което за нея беше равносилно на тревога и вълнение. Обзело я бе голямо безпокойство. Какво ѝ предстоеше да направи по-нататък? Разделила се бе с Кирил, умрял бе баща ѝ, брат ѝ Владо бе зарязал всичките си занимания и бе изпаднал в едно съвсем неоправдано състояние на крайна незаинтересованост към бъдещето си, а в любовта си към артиста тя не виждаше нищо обещаващо и свързващо я със задължения към него. Всеки ден се събуждаше с пълното съзнание за своята самота в работата, в постоянната си заетост в проектантския отдел на завода. Но, изглежда, всичко беше напразно — и желанието, и усилията. Внезапната среща с Кирил в автобуса ѝ напомняше за него. И може би затова сега, като слязоха с артиста в бара, се почувствува още по-угнетена, още повече изпълнена със съмнение и смут.

Барът беше пълен с посетители, повечето млади хора, и за тях едва се намериха две места. В мрачното, полуосветено помещение на подземиято беше топло и задушно от тютюнев дим. Около тях, събрани на малки групички, младежи и девойки пиеха, пушеха и високо, почти неприлично разговаряха. Някъде дори нахално и предизвикателно се смееха. Това, разбира се, я дразнеше. Но тя седеше мълчаливо на мястото си до своя кавалер и с недоволство в присвитите си очи разглеждаше посетителите.

Някои от младежите имаха бради и дълги коси и това веднага привлече вниманието ѝ. Тя се усмихна горчиво. Това ли са хипитата, за които тази вечер толкова разпалено спориха брат ѝ и журналистът? Та те съвсем не са толкова страшни и опасни, както ги представяха! Тя и друг път бе срещала по улиците такива младежи, но никога не бе им

обръщала внимание. Те бяха на нейната възраст и по нищо не се различаваха от другите младежи, освен по брадите и дългите коси, по занемарения външен вид и лошото облекло. А дали наистина не се миеха и не поддържаха чистота, за това не можеше нищо определено да каже и много се съмняваше в твърдението на брат си. Във всеки случай прав беше журналистът, че те не са явление и следователно няма защо да се плашат, тъй като ще изчезнат с времето, а сега, докато живеят на гърба на мама и татко, нека побуйствуват по един такъв най-невинен начин...

Христина долови, че бе станала вече досадна за кавалера си, който бе загубил всякакво търпение и от възбуждение почукваше с пръста си по масата. Тя го погледна с явно изразена в очите си вина и много ѝ се искаше да го помоли за извинение, но като видя лицето му, гладко, пълничко и закръглено като на самодоволно момче, изведнъж изпита неприязненост към него, сякаш той беше виновен за всичко, което я измъчваше. Артистът побърза да прояви грижи и внимание като към изключително забележителна дама, единствената може би в това заведение, и като се наведе и почти допря носа си до ухото ѝ, започна да шепне:

— Много е забавно тук, нали? Виж само колко млади хора има! Ще прекараме приятно. Има и оркестър. Скоро ще засвири танц. И ще танцуваме... цялата нощ, до зори... само двамата, нали?

Тя мълчеше, свила недоволно устни, но той като че ли беше сляп и не забелязваше израза на отегчение на лицето ѝ.

— Да прием нещо. Искаш ли кампари? Има всичко... и уиски! Или може би предпочиташ водка, коняк или нашенска ракия? — продължаваше да разтяга думите шепнешком артистът и хвана ръката ѝ.

— Не, искам да си отидем! — отсече тя и дръпна ръката си.

— Защо? — разтревожи се артистът.

— Така. Време е да се прибера. Ти ще дойдеш ли с мене?

— Къде?

— Да ме изпратиш до дома.

Христина стана и се запъти към изхода. Той мълчаливо я последва. Тя беше уверена, че ще дойде с нея навсякъде, дори и на края на света, само ако пожелаеше. И може би тъкмо тази негова послушност и готовност да ѝ се подчинява, да изпълнява всички нейни

заповеди и капризи я изпълваше с отвращение към него. Недоволството, че той беше толкова слаб, толкова безхарактерен, макар че на сцената играеше роли на силни мъже, я караше сега да го наказва с безразличие и студенина.

За нея нямаше нищо по-отвратително от това, че бе разбила живота си и бе останала сама. Да, съвсем сама, въпреки че артистът се движеше като сянка подир нея! В любовта си към Кирил тя бе вложила и ума, и сърцето си, цялото си същество, но след раздялата бе загубила почти всичко — женствеността си, нежната си природа, добротата си. Кирил беше първата ѝ любов и тя бе пожертвувала заради него своята свенливост и моминска чистота. И в отчаянието си тя се ожесточи, стана груба и сурова към този млад човек, който се залепи към нея като репей, макар че в нищо не беше виновен и се държеше трогателно мило и дори глупаво.

Закрачиха мълчаливо по смълчаните, безлюдни улици. Когато стигнаха старата къща, Христина му подаде ръка за сбогуване. Но артистът, стиснал здраво ръката ѝ, не си отиваше — стоеше с приковани в нея очи и устните му потръпваха. Тогавя тя отвори вратата и без ясно да съзнава какво върши и без да си обясни напълно своето поведение, го покани да се качи горе с нея. Той веднага прие. Стори ѝ се дори, че в погледа му блесна задоволство. Влязоха в стаята и той веднага се разположи в едно от старите виенски кресла с чувството на мъж, който е спечелил или скоро ще спечели една малка победа. Той поиска нейното съгласие и тя му разреши да запали цигара. И докато пушеше и разглеждаше не без мъжко любопитство нейната моминска стая, тя успя да се убеди, че той по нищо не се различаваше от мъжете, които живеят с нахалното самочувствие, че жената е длъжна да им даде това, което те с право трябва да притежават. Разбира се, все пак имаше нещо, с което се отличаваше от другите. Това беше нерешителността и страхът, да не би да предизвика нейния гняв и да не получи нищо от дължимото му. А само преди няколко часа се държеше като виновен за нещо пред нея и с готовността си да ѝ се покорява, да ѝ служи, беше си спечелил омразата ѝ. Това обаче той не виждаше, защото като всеки мъж без характер беше заслепен от страстта си, от силното си желание да вкуси от плодовете на една несподелена любов. Обиждаше ли го това, че тя не криеше своето безразличие към него? Изглежда, че не му правеше никакво

впечатление. И тъкмо това я дразнеше и ожесточаваше още повече против него: в нейните очи той беше такъв наивен и слаб мъж, който като че ли за пръв път има работа с жена.

Христина веднага го сравни с Кирил. Колко много го превъзхождаше Кирил! И той наистина понякога се показваше слаб като мъж, но тая негова слабост беше от по-друго естество: тя се дължеше на обърканото му семейно положение и на особеното му душевно състояние в резултат на тежкия му, още неоправен живот. Иначе Кирил беше силен мъж, такъв мъж, който се покриваше напълно с представата ѝ за истинския мъж. Напоследък той ходеше доста занемарен и отпуснат, с изоставен и неприличен външен вид, не се бръснеше често и не променяше ризата си, но това... това, изглежда, се дължеше на неуредения му живот и липсата на жена, която да се грижи за него. Хм, да! И какво още? Макар че ръцете му са някак тежки, груби и с очукани нокти, а кожата на дланта му дращеше, когато я прегръща и гали, тя ги харесва... тия ръце, които са обгорени от огъня на печта и които добре познават що е труд... ръце на силен мъж, на истински мъж, леяр... А тоя тук? Тоя жалък любовник, с фини, изтънчени като на благородник ръце, които не познават труда и не са създадени за друго, освен да милват и гаят. Тоя е такъв мъж, за когото жената е само средство за уталожване на страстта, за упражняване и развиване на чувствата, за изпълнение на любовни роли, както е на сцената. Кирил е друг. Кирил е силен и невинаги е такъв, какъвто е сега, след като жена му се е върнала, защото е деликатен и не натрапничав с любовта си, не е нахален и брутален. Христина виждаше разликата и макар че нямаше никакво основание да мисли толкова лошо за артиста, тъй като досега с нищо не беше се провинил пред нея, тя видимо не можеше да го понася. Защо тогава го покани? Защо? Да, само от желание да си отмъсти, да си отмъсти на Кирил, който не можа да я оцени и я изостави, замени я с жена си, която не обича, и не разбра, че любовта ѝ към него е над всичко. И ще си отмъсти!

Христина видя как артистът угаси цигарата си в саксията на етажерката до прозореца, изправи се и широко усмихнат, с глупава и самодоволна усмивка на пълното си, загладено като на восъчна кукла лице, се загледа в нея. Очите му играеха неспокойно и погледът му се движеше като протегнато към нея пипало, сякаш той се готвеше да

опита дали е вкусен плодът на още необраното грозде и заслужава ли човек да изхабява толкова много нерви, за да го достигне. А ето че той го бе вече достигнал — оставаше му само да протегне ръка и да го откъсне!

В израза на лицето му Христина откри оная няма, но явно подчертана предизвикателност към нея, в която, ако беше прозорлива, щеше да прочете неговото желание и намерение колкото се може по-скоро да стане това, за което бе дошъл. Имаше ли той право? Тя го бе поканила точно с тази цел, но сега, когато го виждаше целият отвътре, нещо ѝ подсказа, че е сгрешила. За миг се разкая. После, когато се съвзе от първата уплаха, бързо съзна, че все пак е глупаво от нейна страна да се отказва от решението си. Нали трябва да отмъсти!...

Заслепена от тази мисъл, тя бързо започна да се съблича: смъкна пред него роклята си, хвърли колана си на пода, свали чорапите си и като остана по комбинезон, изправи се пред него в слабата светлина на нощната лампа.

— Събличай се! Защо се бавиш? — прошепна тя сподавено и усети как кръвта нахлу в главата ѝ, как пред очите ѝ притъмня и лицето ѝ пламна от някакъв вътрешен огън. — Хайде... моля ти се, по-скоро!

Той бавно и нерешително, сякаш се съмняваше във всичко, което ставаше сега с него, започна да се съблича. Тя го гледаше с любопитство и интерес, тъй като той наистина беше красив мъж и имаше здраво, добре сложено тяло, с чиста, бяла кожа и развита мускулатура. Но още в първия миг, когато той се приближи до нея, някак необикновено възбуден и зачервен, с глупава усмивка на пълното си, закръглено лице, тя разбра, че бе направила съдбоносна грешка. Неговото лице с тази сладна, нагла усмивка ѝ се видя отвратително. Тутакси пред очите ѝ се мярна лицето на Кирил с неговия умолителен, кротък поглед и като потръпна с рамене, сякаш бе усетила студен полъх на вятъра, Христина се сви, отпусна се и се захлупи на леглото. Няколко мига тя лежа така, раздрусвана от чести тръпки, и щом усети пръстите му върху голите си рамене, обърна се и го погледна продължително с разширени, искрящи от гняв като на котка очи.

— Иди си!... Не мога... Иди си! — каза тя тихо, със сподавен от вълнение глас, като задържаеше сълзите си, които напиреха в очите ѝ.

— Но, Христина... Защо? Нали ти...

— Моля ти се, недей... не бива... Иди си!

Той продължи да стои изправен до леглото, с поглед, впит в голите ѝ рамене, без да има смелост повече да ѝ противоречи, но и без да се реши... Гледаше изумен и не знаеше какво да направи. А тя отново захлупи лице на леглото и като притисна с две ръце главата си, раздрусвана от чести тръпки, заплака неутешимо като дете.

Дълбоко развълнуван от този плач, той започна бързо да се облича. Слушаше нейните ридания и му се струваше, че това не е в действителност, че не се намира в нейната стая, а е някакъв дълбок, кошмарен сън, от който скоро няма да се освободи. И когато беше вече съвсем готов за тръгване, пак се приближи до нея, но не посмя да я докосне с ръце, а застана до леглото, наведе се леко и се взря в лицето ѝ, обляно в сълзи.

— Защо е всичко това, Христина? — попита тихо.

— Не питай, казах ти... Иди си! — извика тя и скочи едва ли не разярена. — Хайде... моля ти се, по-бързо!

Той веднага напусна стаята ѝ. Тя чу бързите му, неспокойни стъпки, когато минаваше през хола, чу скърцането на дъсчената стълба, но не се успокои, а с още по-голяма мъка в душата зариди високо, неудържимо, като още повече се обливаше в сълзи, в горещи, парещи лицето ѝ сълзи, които облекчаваха болката ѝ.

Х

В полусън, преди още да се събуди, лелята на Христина чу най-напред стъпки в хола, стъпки на човек, който идваше или бягаше, а после до слуха ѝ стигна и плач, сподавено ридание. Тя трепна, отметна завивката и като се изправи, седна в леглото и дълго време остана така неподвижна, вслушана в тишината. Наистина ли бе чула стъпки и плач или така ѝ се бе сторило? Затаи дъх и продължи да се вслушва внимателно и съсредоточено. Наистина някой някъде плачеше. Къде? Кой? И защо? Изведнъж разбра, че плачът идва от съседната стая, и сърцето ѝ се сви от мъка. Но не стана, а някак нерешително се отпусна и замря на мястото си.

За нея нямаше никакво съмнение, че плачеше Христина. Тя дълбоко се замисли. Напоследък момичето бе станало много тъжно и затворено, малко говореше и почти никак не общуваше с нея, а само от време на време разменяше по някоя и друга дума, като че ли бяха чужди една на друга. Лелята се упрекуваше, че в залисията и грижите си по домакинството бе изпуснала от погледа си племенницата, за която беше длъжна да бди, както бе обещала на майка ѝ, както се бе заклела да изпълнява добросъвестно през целия си живот това пред нейното легло в предсмъртния ѝ час. Нещастната ѝ сестра! Отиде си от този свят толкова млада, а беше добра, кротка и разумна, при това хубава и необикновено умна... След смъртта ѝ тя като нейна единствена сестра посвети живота си на децата. За това винаги получаваше благодарност от зет си, съдията, който свято тачеше паметта на покойната си жена. И ако все пак той две години след това ѝ направи предложение за женитба, това беше от съображение да не се чувства излишна в неговия дом, в тази широка стара къща, а да заживее с мисълта, че има и за нея място тук. Тя, разбира се, отказа под благовиден предлог, че пази в душата си образа на сестра си и не иска да го осквернява. А истинската причина беше, че искаше да остане вярна на любовта си към пехотния поручик, към онзи млад и наперен офицер, с когото сърцето ѝ бе свързано завинаги и който бе оставил неизличими спомени от прекараните заедно минути.

При мисълта за него тя много се вълнуваше. И често си спомняше ония хубави летни вечери преди повече от петдесет години, когато отиваха да се поразходят из алеите на парка. Той беше в нов зеленикав мундир с лъскави пагони, с елегантни лачени ботуши и бяла фуражка, а тя — с дълга до глезените бяла рокля, спусната на тежки дипли, с бели ръкавици и широкопола сламена шапка със синя кордела. То беше прекрасно, това отминало време! Двата бяха забележителна двойка и всички, които ги срещнеха на улицата, поглеждаха със завист подир тях. А те, хванати подръка, отиваха до края на широката алея, край която бучеше разпенена реката, и се връщаха щастливи, опиянени. После се качваха с фйтон горе, в ресторанта на Стратеш, където свиреше военна музика, вечеряха с отбрана компания, пиеха бира, танцуваха мазурка, веселяха се и бяха неизказано доволни и от себе си, и от любовта си. Но случи се така, че той заболя тежко и умря, а тя остана сама в живота да пази дълбоко в душата си спомена за него. И когато скоро след това умря и сестра ѝ, тя със завидно усърдие и добросъвестност, както бе обещала, се зае с домакинството и положи такива грижи за децата, каквито може би не би имала време да положи за тях майка им. Не забрави и бащата. Той беше толкова добросъвестен и предан на семейството си, че скоро тя се убеди колко добре постъпи, като отказа да се омъжи за него. Децата израснаха, станаха възрастни и постъпиха на добра работа, но жалко е само, че него вече го няма — отиде си и той от този свят, без да е почувствувал грижата ѝ към него. Сега най-голямата ѝ мъка беше тая: дали Христина и Владо ще успеят да се наредят добре в живота след своята женитба? Но имаше нещо, което много я смущаваше: защо Христина още не си е намерила другар, а Владо е толкова безгрижен, дори прекалено безгрижен и самонадеян, когато се заговори по този въпрос. Лелята трепна и още по-напрегнато и съсредоточено се вслуша в шумовете, които идваха от всички потайни кътчета на старата дървена къща. Тя добре умееше да разпознава тези шумове — кога беше гризене на мишки или стържене на гредите от дървоядци. Но този шум, който сега чуваше, не беше нито от мишки, нито от дървоядци, а направо можеше да се каже, че е плач, някакво сподавено ридание на човек, който много страда.

Тя спусна слабите си, немощни крака, намери чехлите, оставени на пода до леглото, и както беше по нощница, боса и разгърдена, с

ръка на пазвата си, от която се показваше нейната тънка, слаба, жилеста шия, бавно се помъкна към хола. И когато се намери тук, в този студен и неприветлив хол, сърцето ѝ се сви още по-болезнено. Клетото дете! За какво ли тъй жално ридае, като се дави в дълбоки и тежки хълцания? Да не би да е болна? Или може би се е случило нещо с нея и като се е върнала късно снощи, не е искала да я буди и е прекарала без нейна помощ цялата нощ?

Лелята, запазила чувствителността и въображението на стара мома, при това болна и измъчена от труд и грижи, с мъка се дотътри до стаята на племенницата си. Завари я да лежи със захлупено върху леглото лице, полугола, само по един копринен комбинезон, приближи се предпазливо и нежно погали заголениа слаб врат с разпилени по него гъсти черни коси.

— Не плачи, чедо, не плачи! Ще развалиш хубавото си личице и ще повредиш очите си — каза тя с особено съчувствие в гласа.

Христина вдигна глава и я погледна, но нищо не каза, а още по-жално заплака.

— Защо, защо плачеш? — И тя пак я погали. — Е, стига де, стига! Кажи ми защо плачеш и аз ще те утеша... Защо? Защо?

— Тъй... мъчно ми е, лельо...

— Виждам, че ти е мъчно, но защо?

— Чувствувам се много нещастна.

Старата жена се наведе над нея.

— Да не би да ти се е случило нещо неприятно?

Христина мълчеше, стиснала устни.

— Да не би любов, а?

Едва сега Христина разбра колко голяма нужда има от съветите на леля си, от нейната беззаветна преданост и майчинска обич.

— Любов ли е?

— Да.

— И какво е станало?

— Разделихме се... завинаги.

— Но защо?

— Защото той е женен и жена му се върна. Макар че не го обича, тя му се натрапва, а той се страхува от нея... да не го изложи, да не го оскандали...

— А той обича ли я?

— Не, или... Кой знае? Поне на мене така ми е казал...

— Е, и сега... Какво, ще плачем ли, а? — Леля й нежно я погали по главата. — Глупавичка ми си ти!... Че защо толкова много се измъчваш? Ами че срещай се с него и дружи, а нека жена му продължава да му се натрапва...

— Но той не иска да я мами заради децата си.

Лелята дръпна ръката си. Лицето й се сви от дълбоки бръчки, а веждата на едното й око потрепна.

— Тъй... Значи, и деца, а?

— Да.

— А ти знаеше ли това по-рано?

— Знаех.

— Виж, това вече никак не е добре! — Тя се позамисли за миг. — Но кой е казал, че не можеш да обичаш човека, когато има и деца?... Е, какво, обичай го, Тина, люби го, а нека той там сам се оправя с жената и децата си!

Няколко минути минаха в мълчание. Христина бе престанала да плаче и гледаше тъжно и замислено в един ъгъл на стаята, сякаш се мъчеше да открие там отговор на всички въпроси, които леля й или самата тя си бе зададала. Неочаквано стана и като се наметна с пенъора си, отиде до прозореца и застана пред него притихнала и мълчалива. После, след кратко колебание се взря насън и едва сега различи бледите очертания на съседните къщи.

Започнало бе да се разсъмва. Небето бавно избледняваше и на неговия студен тъмносив фон се появиха отблясъците на изгряващото слънце. Това беше първата хубава пролетна утрин, след като снегът се бе стопил и времето се бе променило, станало бе по-топло и приятно. Какво ли й обещаваше пролетта?

Христина въздъхна и се обърна към леля си. Старата жена все още стоеше сред стаята и мълчаливо я наблюдаваше, като навярно очакваше да я заприказва. Но Христина мълчеше и само леко помръдваше с рамене, сякаш в утринната прохлада не се чувствуваше затопленият дъх на стаята. Тя тръгна към леглото и с прозявка се хвърли върху чистите, лъхаци на пролетен вятър чаршафи, постлани снощи от леля й, която вчера ги бе изпрала и изсушила на слънце и простор.

— Уморена съм и ми се спи — каза Христина усмихната и погледна умолително леля си. — Не ме буди до обед, моля ти се!

— Добре, чедо. Спи спокойно.

— А ти къде отиваш сега?

— Ще се прибера в стаята си, за да се облека, и ще отида в кухнята да приготвя обета. Владо кога се върна?

— Не зная дали се е върнал.

— Но нали беше с тебе?

— Да, но рано напусна ресторанта, а пък аз... аз поостанах още малко и късничко се прибрах...

— Трябва да си е в стаята. Чух рано тая сутрин стъпки... Човек влезе или излезе. Навярно ще да е бил той.

Христина се смути, като разбра, че леля ѝ бе чула излизането на артиста, но е помислила, че е Владо. Със затаен в ъгълчетата на очите си срам, че мами старата жена, тя веднага се зави с одеялото и като покри лицето си, за да не я гледа в очите, та по техния израз да разбере смущението ѝ, помъчи се да заспи.

Леля ѝ постоя още малко, повъртя се из стаята и като сметна, че повече няма какво да прави тук, а в кухнята я чакаше толкова много работа, излезе тихо на пръсти. Неочаквано в хола тя се спря. Отвън, откъм чардака, се затропа, разнесоха се бързи, припрени стъпки, скоро вратата се отвори и на прага застана Владо. Той имаше уморен, измъчен вид — цялата му външност издаваше, че е преживял някаква тревога.

— Ти сега ли излизаш? — попита тя загрижено.

— Влизам, а не излизам.

— Толкова късно!

Той се засмя.

— Късно ли?... — и показа с ръка навън. — Напротив, рано е!

— Така, хм... Излизаш или влизаш? Впрочем все едно, ти не си дете, ти си мъж... Само че едно те моля, моето момче, да се пазиш, да бъдеш внимателен, за да не си провалиш кариерата!

— Е, е, не се тревожи за празни работи, леличко, зная аз какво да правя — засмя се Владо още по-безгрижно, дори никак прекалено безгрижно, но с явна преднамереност да я успокои. — Хайде, ще си полегна за малко, а ти, като стане време за обед, моля ти се, събуди ме!

— Добре, добре. Спи спокойно, аз ще те повикам — поклати глава старата жена, проследи с очи едрата му, пълна фигура, която изчезна зад вратата вляво, и се прибра в стаята си, за да се облече и отиде в кухнята, където наистина я чакаше много работа.

XI

Този ден беше за леярите почти празник. Всички тържествуваха, а от всички най-много Игнат. И как нямаше да се радват! След сполучливите опити за получаване на нова сплав в завода бяха започнали производството на новия модел мотоциклет, а те трябваше непрекъснато да поддържат пещите и да изливат в готовите форми желязната конструкция на рамката и всички детайли към нея.

От сутринта пещта, при която работеше Игнат, гореше при най-висок градус на топенето. Вътре нажежената метална лава кипеше и им предстоеше скоро да я пуснат по тесния улей, за да напълнят кофите. Наближаваше вече последната минута и всички чакаха, застанали отстрани с ръжени в ръце, а Игнат се вълнуваше и от нетърпение усещаше как сърцето му неудържимо тупка.

Наведен леко, той се взираше през сините си предпазни очила в отвора на пещта и се мъчеше да разбере дали не е време вече да се излее сплавта. Да, всичко е готово! Но защо още се бавят инженерът и майсторът? Защо не дойдат, както бяха обещали, за да присъствуват при първото наливане на формите? Игнат ги потърси с очи. И инженерът, и майсторът седяха на своите високи, въртящи се столове и като че ли не бързаха, не искаха да знаят какво става тук, при пещта. Да ги повика ли? И докато реши как да постъпи, Игнат видя, че някой застана зад него. Той се обърна изненадан. Беше бай Стаменко, възбуден и като него развълнуван.

— Е, момчета, готово ли е?

— Готово е, майсторе — извика зарадван Игнат. — Отдавна сме готови и само вас чакаме...

— Добре, добре. — Старецът поклати глава. — Хайде, изливайте!

— Ама няма ли да почакаме инженера?

— Инженерът отиде до дирекцията, повикаха го по бърза работа...

Игнат хвана лоста за освобождаване на улея.

— Давай! — махна той с ръка на крановичката.

Кранът запълзя леко и гладко по стоманените релси, поднесе кофата, Игнат натисна лоста и от отвора на пещта потече разтопената лава. Блестяща огнена дъга се изви над главите им и разсипа рояк искри.

Кранът отнесе кофата до другия край на дългото помещение, остави я там и веднага се върна с друга, празна кофа.

От стъклената будка горе крановичката следеше напрегнато какво става долу и лицето ѝ изразяваше голяма загриженост. Тя бе свила пълните си, начервени устни и внимателно наблюдаваше всяко движение на хората. Тържествеността на момента никак не я интересуваше. Ръцете ѝ бързо пипаха. Тя се страхуваше да не пропусне онзи момент, в който трябва да поднесе кофата към края на улея. И беше много предпазлива, защото и най-малкото невнимание можеше да струва живота на някого долу. Силно впечатление ѝ правеше един от тях, Игнат, онзи едрият, бащата на двете деца, който... Като забелязваше развълнуваните движения на ръцете му, тя усещаше, че възбуждението обзема и нея.

— Давай! — подвикна нетърпеливо отдолу Игнат и като видя, че кофата падна и се намести точно под улея, дръпна лоста. — Хайде, готово!...

Кранът отново се раздвижи и отнесе над главите на хората напълнената с разтопен метал кофа към формировъчното отделение. Няколко пъти той идва и пълни кофите, а крановичката все така внимателно ги отнасяше. След петнадесет минути пещта беше вече съвсем празна, веригата на крана издрънча и увисна успокоена.

Игнат си отдъхна. Най-сетне всичко мина благополучно! Той избърса с длан потното си лице и не забеляза как по челото му оставаха черни следи от сажди. Беше все още силно развълнуван. Чувствуваше голяма нужда да си поотдъхне, да се съвземе, та след това да се залови за работа...

В ъгъла, където бе отишъл майсторът, се бяха събрали неколцина души и инженерът им разказваше нещо възбудено и махаше с ръце, сякаш се караше и се заканваше на някого, а старецът клатеше побелялата си глава. Игнат искаше да отиде при тях и да научи каква е работата, но преди да се реши, с изненада видя, че инженерът се упъти към него. Наближи го и отдалеч извика:

— Край, спирай работата!

— Защо, другарю инженер? Какво е станало?

— Така, спираме производството на новия мотоциклет.

— Но нали имаме нареждане и по плана трябва до края на годината да пуснем най-малко хиляда?

— Казах, спираме производството! — разсърди се инженерът и очите му блеснаха някак особено недоволено. — Ей сега идвам от дирекцията и там ми казаха, че министерството отменя решението си...

— А планът?

— Планът си е план, ще работим и ще произвеждаме другия, засега това е нареждането... Хайде, гасете пещите! — И без да дава каквито и да е други обяснения, инженерът си отиде.

„Брех, майка му стара, какво стана?“ — запита се Игнат и го обзе такъв яд, че му идваше да захвърли ръжена и да побегне от леярния цех, извън завода, далече някъде оттук, дето никой няма да го види и той сам ще уталожил мъката си. Наистина, какво си мислеха, пък какво излезе! А само колко сили, колко надежди и очаквания, колко желаниа и стремежи отидоха напразно! И защо другарите отгоре правят така? Защо хората от министерството не помислят предварително, преди да се съгласят на нещо, и после да се откажат от него? Изложиха се с проекта за този мотоциклет, изложиха се с тия опити за получаване на по-добра сплав... Гледай ти какви били хората в града! А той си мислеше за тях, че всички са такива умни и справедливи — каквото решат и кажат, така е и отмятане от него няма! В село не е така — там хората са по-други и думата си им дума: каквото им е на сърцето, това им е и на езика. Наистина те са по-прости и не умеят тъй хубаво да говорят като тук, но затова пък от един поглед разбират какво искаш да им кажеш и от какво имаш нужда. Да си признае, омръзнало му е вече тук, в града, и напоследък някак тежко я кара, едва търпи и чака да свърши денят, да прекратят работата и да се прибере у дома си. Не е ли по-добре да се върне на село? Там скоро хората ще започнат да живеят като в града и дори по-леко, защото всичко ще има и ще бъдат по-близо до земята, а който е по-близо до земята, той е най-добре и от него по-щастлив няма да се намери. Я да поговори тая вечер с жена си и да вземат, та да се вдигнат и всички, цялото семейство, и той, и тя, и децата заедно с покъщнината, да отидат в село! Там майка му и баща му ще ги посрещнат с отворени обятия, ще ги прегърнат и ще им се

израдат така, като че ли цял живот не са ги виждали... Хм, хм! Трябва да помисли, трябва двамата с Йонка да решат! А сега... Какво? Защо още се бавят?

Игнат едва дочака края на работното време. И когато дойде часът да напуснат завода, той излезе с такъв унил вид, сякаш не се връщаше у дома си, а отиваше някъде, където го чакаха още по-големи неприятности.

Вкъщи се прибра със странен и неузнаваем израз на лицето си, толкова странен и неузнаваем, че жена му се уплаши. В ръцете си държеше бутилка ракия, от която още не бе сложил капчица в уста, но явно беше, че се вълнува. Остави бутилката на масата пред себе си, отпусна се тежко, с въздишка и като оброни глава на гърдите си, поседя мълчаливо около една минута и пак въздъхна тежко. Загрижена, жена му се приближи до него и го погледна със затаен в очите страх.

— Игнатчо, мили... Какво е станало? — запита тя с треперещ от вълнение глас.

— Нищо, не ме питай! — махна той с ръка, отвори бутилката, наля си една чаша и я изпи наведнъж.

Жена му примря.

— Божичко, какво правиш? — проплака тя. — Нали ми обеща...

— Махай се! — изръмжа той и си наля втора чаша, изпи и нея, а после надигна бутилката и пи направо от гърлото ѝ.

Очите му блеснаха, погледът му се замъгли. Лицето му се изкриви и той целият се приведе над масата, сякаш търсеше в нещо опора, за да се задържи на стола.

— Какво правиш? — зарева жена му. — Съвземи се, стресни се... Деца имаш, жена имаш!

— Ка-зах ти, да се мах-хаш, че като те фра-асна... — Игнат се надигна, едър, страшен, заплашителен, олюля се и като забеляза децата си, хванали се за ръце, да се притискат уплашено до стената, измуча като ранен бик: — Не искам повече тук, не мога, чухте ли?... Искам там, в кръчмата, при хората!...

— Но нали ти се съгласи, помниш ли, и обеща, че повече няма кракът ти да стъпва там... — започна да му се моли жената, но той я погледна свирепо с налените си с кръв очи, размърда едрата си снага, сякаш върху му налитаха хиляди насекоми, които го безпокояха и

докарваха едва ли не до бяс, замаха с ръце, обърна се и бавно, като се клатеше, тръгна към вратата.

Жена му и децата му, онемели от страх, мълчаливо го проследиха с очи, докато той изчезна от погледите им.

XII

Кирил и Христина вървяха нагоре към върха на Стратеш и опиянени от щастие, не знаеха какво повече да си кажат.

Около тях пролетта шестуваше с цялата тържественост и значимост на промяната, станала в природата: цъфтяха дърветата и се окичваха с бял, розов и гълъбов цвят — белият беше на ябълките и сливите, розовият на черешите и вишните, а гълъбовият... О, това бяха люляковите храсти, които на гъсти вълни се стелеха от върха почти до града!

Разпукваха се набъбналите, наедрели пъпки по клоните на дърветата и от тях показваха връхчета първите нежни зелени листенца. Прелитаха пчели, жужаха бръмбари и гъст, и сладък, и приятно замайващ аромат изпълваше въздуха, напоен с дъха на затоплената от слънцето земя, от която се вдигаше лека, прозрачнобяла, тънка, едва видима като паяжина пара. А някъде там, където се очертаваше короната от сини скали около челото на хълма, се виеха ята врани и още по-нататък зад тях орел бе литнал с могъщите си, широко разтворени крила към слънцето, сякаш искаше да го достигне и да пие до насита от неговата светлина...

Кирил и Христина се спряха в края на пътеката, почти над самите надвиснали скали.

Долу, в подножието на Стратеш, старият град, разделен на две половини от Осъм, но съединен с един прочут мост, разкриваше всичките си прелести.

Оттатък, където бяха новите квартали, зеленината и пролетният цъфтеж не бяха никак закъснели — белите и розови облаци бяха слезли толкова ниско над покривите, че отдалеч им се струваше, като че ли небето се бе обърнало. А отсам, по склоновете на хълма, почти до билото, по което минаваше старият римски път, беше нарисувана картина с такива пъстри багри, каквито нито Христина, родена тук, нито Кирил, дошъл неотдавна, не бяха виждали никога!

Хванати за ръце, те мълчаливо продължиха да се движат нагоре. Спряха едва когато стигнаха на същото онова място до скалата, където

в първите дни на есента се бяха срещнали за последен път.

— А сега кажи ми, моля ти се, какво да правим? — попита Кирил, като седна на същия камък, на който бе седял тогава, и протегна краката си с радостно усещане, че му е леко на душата. — Ще се разделяме ли или ще се събираме?

— Не зная — сви рамене Христина и усмивката, която се бе появила на слабото ѝ, но станало още по-прелестно лице, дълго не слезе от устните ѝ, — каквото кажеш ти...

— Аз казвам, че повече не бива да се караме и сърдим. Нали така?

Тя мълчаливо кимна.

— Ако ме питаш — продължи той, — аз бих ти казал, че може би така, както стана, е по-добре за нас...

— Защо? — сепна се тя.

— Ами... и двамата се опознахме, и двамата разбрахме, че не можем един без друг, че любовта ни...

Той млъкна, замисли се.

— Любовта? — Христина го погледна с пламнали очи. — Да, любовта е нещо много силно, без което човек не може да съществува. А щом веднъж и ти, и аз сме го разбрали, мисля, че никога вече няма да се повтори това.

— Никога! — прошепна той. — А да знаеш какви мъки и какви терзания изпитах през цялото това време, докато бяхме разделени!

— Но за това не съм виновна аз, а е виновна жена ти.

— Жена ми? — Той прокара ръка по челото си и разроши гъстите си коси. — Жена ми... или по-точно бившата ми жена... се оказа онзи камък, в който аз на млада възраст се препънах и без малко не се убих. Но... сега с всичко това вече е свършено и аз не мога да не се радвам...

Тя го погледна със съмнение.

— Свършено ли?

— Да.

— Не те разбирам.

— Ами че нали тя си отиде!

— Но ако някой ден реши пак да дойде?

— Повече тя няма да се върне, поне така ми е заявила... Ето нà, виж! — И той ѝ подаде листчето от бележник, което бе намерил на

масата след заминаването на жена си.

Христина го взе, прочете го внимателно веднъж, два пъти и му го даде.

— Какво значи това?

— Това, което пише: повече няма да ме безпокои...

Остриетата на нейните зеници го пронизаха.

— Уверен ли си в това?

— Повече от уверен.

— Кое ти дава основание да мислиш така?

— Това, че познавам нейния характер. А имам и още някои доказателства, които ей сега... — И той извади от джоба си една сгъната на четири телеграма.

Христина пое с треперещи ръце телеграмата. Тя прочете гласно: „Подадох заявление за развод.“ Но съобщението не я развълнува толкова силно, както той очакваше.

— Защо стана изведнъж тъй тъжна?

— Не съм тъжна, а уморена.

— Не се ли радваш?

— Представи си, вече не.

— Защо? Но аз съм вече свободен!...

Тя леко смръщи вежди.

— Безразлично ми е. Уморих се да чакам и ето че щом постигнах всичко, някак ме обзе безразличие... А ти радваш ли се?

Той се изправи пред нея.

— Много, неизказано много. Знаеш ли, че едва сега разбрах цената на свободния живот... Да, да, истинската цена! — Той описа с ръка кръг около себе си, сякаш искаше да ѝ докаже колко много държи на тази свобода, която е чакал години наред. — Свободен живот и... правото да обичаш човека, към когото те тегли сърцето. Има ли по-голямо щастие от това? Кажете, Христина, кажете ми и аз ще ти бъда вечно благодарен за искреността и чувствата, които си имала винаги към мене и които в тези дни на изпитание за нашата любов ти не си осквернила...

Тя трепна, притисна се до гърдите му и замря неподвижна. Той сложи ръце на раменете ѝ, отдалечи я малко от себе си, вгледа се в очите ѝ. По погледа ѝ разбра, че е много привързана към него и го обича, но го обича някак не така, както си е мислил досега, а посвоему,

може би още по-силно, притегли главата ѝ, наведе се и прилепи устните си до нейните.

Издание:

Автор: Иван Мартинов

Заглавие: Чудесна сплав

Издание: първо

Издател: Издателство на Отечествения фронт

Град на издателя: София

Година на издаване: 1983

Тип: роман

Националност: българска

Печатница: „Александър Пъшев“ — Плевен

Излязла от печат: м. август 1983 г.

Редактор: Мария Арабаджиева

Художествен редактор: Ели Данова

Технически редактор: Румяна Браянова

Художник: Юлия Иванова

Коректор: Кева Панайотова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/13784>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.